HRANICE V PRŮBĚHU STOLETÍ

JUDr. Pavel Mikeš

HRANICE V PRŮBĚHU STOLETÍ

Vydáno ke 100. výročí zákonné úpravy státních hranic Československé republiky a České republiky

Tiskárna Ministerstva vnitra

Praha 2021

OBSAH

Úvod **5**

I. HISTORICKÉ HRANICE ČESKÝCH ZEMÍ **7**

II. SPRÁVA STÁTNÍCH HRANIC V OBDOBÍ OD VZNIKU ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY DO PŘIJETÍ ZÁKONA O STÁTNÍCH HRANICÍCH Z ROKU 1921 ..... **11**

III. ZÁKON O STÁTNÍCH HRANICÍCH Z ROKU 1921 ..... **16**

1. OBECNĚ 16
2. K JEDNOTLIVÝM USTANOVENÍM 19
3. PLATNOST ZÁKONA 22
4. VLÁDNÍ NAŘÍZENÍ O UKONČENÍ DOBY PROVÁDĚNÍ ROZHRANIČOVACÍCH USTANOVENÍ MEZINÁRODNÍCH SMLUV 23

IV. ZÁKON O STÁTNÍCH HRANICÍCH Z ROKU 1921 ..... **29**

1. VERSAILLESKÁ (PAŘÍŽSKÁ) MÍROVÁ KONFERENCE, PAŘÍŽSKÁ KONFERENCE VELVYSLANCŮ, MÍROVÉ SMLOUVY S NĚMECKEM, RAKOUSKEM A MAĎARSKEM 29
2. ROZHRANIČOVACÍ PRÁCE, INSTRUKCE PRO ROZHRANIČOVACÍ PRÁCE, ROZHRANIČOVACÍ KOMISE 38
3. HRANIČNÍ STATUTY 48
4. INKORPORACE ÚZEMÍ 54

V. ROZHRANIČOVÁNÍ PODLE USTANOVENÍ MÍROVÝCH SMLUV **64**

1. MNICHOVSKÁ DOHODA 64
2. HRANIČNÍ PRÁCE VE DRUHÉ REPUBLICE 65
3. OBDOBÍ NESVOBODY 66

VI. SPRÁVA STÁTNÍCH HRANIC V OBDOBÍ OD ROKU 1945 DO PŘIJETÍ NOVÉHO ZÁKONA O STÁTNÍCH HRANICÍCH **71**

1. STAV HRANIČNÍ AGENDY BEZPROSTŘEDNĚ PO UKONČENÍ 2. SVĚTOVÉ VÁLKY 71
2. SMLOUVY O STÁTNÍCH HRANICÍCH A HRANIČNÍ KOMISE 78
3. OCHRANA STÁTNÍCH HRANIC V OBDOBÍ OD KONCE DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY DO LISTOPADU 1989 A JEJÍ VLIV NA SPRÁVU STÁTNÍCH HRANIC 92
4. VĚCNÝ ZÁMĚR NOVÉHO ZÁKONA O STÁTNÍCH HRANICÍCH 94

VII. ZÁKON O STÁTNÍCH HRANICÍCH Z ROKU 2001 ..... **95**

1. OBECNĚ 95
2. K JEDNOTLIVÝM USTANOVENÍM (KOMENTÁŘ ZÁKLADNÍHO TEXTU BEZ POZDĚJŠÍCH NOVEL) 96
3. TŘI DÍLČÍ NOVELIZACE ZÁKONA 100

VIII. VÝVOJOVÉ TENDENCE SPRÁVY STÁTNÍCH HRANIC **108**

1. NOVELIZAČNÍ ÚVAHY OHLEDNĚ ZÁKONA O STÁTNÍCH HRANICÍCH Z ROKU 2001 108
2. SMLOUVY O STÁTNÍCH HRANICÍCH 109
3. NOVÁ HRANIČNÍ DOKUMENTÁRNÍ DÍLA 110
4. TECHNOLOGICKÝ VÝVOJ 114
5. NADNÁRODNÍ PROJEKTY 114
6. SERVISNÍ FUNKCE POSKYTOVÁNÍ AKTUÁLNÍCH TECHNICKÝCH DAT 114

Příloha I **115**

Příloha II **118**

Příloha III **126**

Použité prameny a literatura **133**

Seznam zdrojů obrazové dokumentace **135**

I. Úvod

V červnu 2021 uplynulo 100 let od přijetí prvního československého zákona o státních hranicích. Toto významné výročí je příležitostí k podrobnějšímu zmapování právně-politického vývoje správy státních hranic, který po roce 1945 z pochopitelných důvodů nebyl předmětem odborné publikační činnosti. Autoři se zpravidla soustředili spíše na vývoj státních hranic jako takových a o jejich správě se zmiňovali spíše okrajově.

Nedávno si země, které bývaly součástí rakousko-uherské monarchie, připomněly rovněž 100 let od přijetí Saint-Germainské a Trianonské mírové smlouvy, které přispěly k uspořádání poměrů v Evropě po 1. světové válce. K výročí proběhly odborné konference, výstavy a byly vydány odborné publikace. Jednou z nich je i tato kniha.

Účelem publikace je poukázat na základní instituty zákonné úpravy státních hranic v dobovém kontextu. Proto v maximální míře vychází z autentických pramenů – osnov vládních návrhů, parlamentních tisků, důvodových zpráv nebo interních analytických materiálů Ministerstva veřejných prací a Ministerstva vnitra.

Protože mírové smlouvy měly rozhodující význam pro vznik Československa, věnuje tato publikace podstatný prostor ustanovením, která založila státní hranice nového státu a současně vytvořila podmínky pro činnost rozhraničovacích komisí.

Těžištěm publikace je především komentář k oběma zákonům o státních hranicích, které byly během zmíněných 100 let přijaty. Smlouvy o státních hranicích byly totiž již poměrně podrobně komentovány v publikaci Vývoj státních hranic Československé republiky a České republiky, kterou Ministerstvo vnitra prezentovalo v roce 2018. S ohledem na bezprostřední souvislost zákona o státních hranicích z roku 1921 s rozhraničovacími pracemi je pozornost věnována i této agendě. Nutno říci, že takto podrobný rozbor právní úpravy státních hranic se dosud v naší odborné literatuře neobjevil.

Přínos publikace lze spatřovat i v tom, že se věnuje dosud zcela nepopsanému období správy státních hranic v letech 1918 až 1921, tedy před přijetím zákona o státních hranicích. Vychází přitom z autentických pramenů, především z písemností někdejšího Ministerstva veřejných prací, které dokumentují výchozí stav po vzniku samostatného státu. Je málo známou skutečností, že přípravu nového zákona o státních hranicích provázely poměrně ostré kompetenční konflikty. Zajímavé jsou také otázky kontinuity právní úpravy, procesu přijímání mezinárodních závazků i vlastní administrativní správy hranic. Naproti tomu ochrana státních hranic a obecné hraniční režimové otázky jsou v knize zmíněny pouze okrajově, pokud to vyžaduje širší kontext.

Nechybí ani zamyšlení nad možnou budoucí novelizací právní úpravy i nad perspektivami oboru správy státních hranic. Autor vychází z dlouholetých zkušeností oddělení státních hranic Ministerstva vnitra a českých delegací působících v hraničních komisích.

Přiloženy jsou texty obou hraničních zákonů z let 1921 a 2001. Obrazová část obsahuje fotokopie map a plánů, právních předpisů a technických výkresů, ale také unikátní soubor fotografií z vyměřování a vyznačování státní hranice v různých obdobích a z jednání o hraničních smlouvách. Řada těchto dokumentů dosud nebyla publikována – například soubor z rozhraničovacích prací na Podkarpatské Rusi, což jistě ocení zájemci o moderní dějiny i mezinárodní právo.

Děkuji všem subjektům, které pro účely této publikace poskytly podklady, zejména Ministerstvu zahraničních věcí, Českému úřadu zeměměřickému a katastrálnímu, Národnímu archivu

a Mgr. Zdeňku Šmídovi a Ing. Hynku Hladíkovi. Zvláštní poděkování za spolupráci náleží Ministerstvu vnitra Slovenské republiky.

Především však chci poděkovat za vytrvalost a pečlivost při práci na tomto významném počinu autorovi publikace, panu JUDr. Pavlu Mikešovi, dlouholetému pracovníkovi odboru všeobecné správy Ministerstva vnitra, který je v oboru skutečným odborníkem a kterého si velice vážím jak pro jeho erudici, tak i pro jeho osobní přístup a charakter.

Jsem přesvědčen, že tato pamětní publikace ke 100. výročí zákona o státních hranicích Československé republiky poskytne státní správě, samosprávě i ostatním zájemcům ucelený přehled o právních dějinách našich hranic a jistě bude také cenným příspěvkem k diskusi v odborných kruzích.

JUDr. Petr Voříšek, Ph.D.
ředitel odboru všeobecné správy

I. Historické hranice českých zemí

Území každého státu je vymezeno **hranicí**. Tak tomu bylo také v případě českého státu. Příběh české hranice[1] začíná s jejím postupným konstituováním během 10. až 13. století. Státní hranice tehdy nebyla pevná, neboť s růstem či naopak úpadkem centrální moci panovníka se neustále měnila. Průběh státní hranice tehdy také nebyl přesně vyznačen dnešním způsobem.

Ovšem již v době Karla IV. existovala alespoň v některých částech lineární hranice, která byla vyznačena dřevěnými kříži (zejména na Chodsku).[2] Utváření státních hranic jako linie („čáry") přitom neprobíhalo naráz, ale linie se vytvářela v průběhu dlouhých let postupně tam, kde si to situace vyžadovala.[3]

Za zřejmě nejstarší české dílo o hranicích[4] je třeba považovat práci Jakuba Menšíka z Menštejna „O mezech, hranicích, soudu a rozepři mezní i příslušenství jich v království českém", které bylo v roce 1600 schváleno jako zákon panským sněmem a poté bylo téhož roku potvrzeno Majestátem Rudolfa II.[5]

K vyznačení průběhu hranic sloužily vodní toky, výrazné přírodní útvary jako skaliska, záseky do skal, průběhy cest, v řadě případů však vedly lesy či volnými plochami. Nepřesný průběh samozřejmě vedl k mnoha hraničním sporům. Zřejmě až od 17. století se k vyznačení hranice začínaly používat kamenné mezníky, doplňované symboly na jejich čelních stranách. Nový způsob vyznačení státní hranice zřejmě souvisel s obdobím relativního klidu, kdy státní hranice byla poměrně pevně vymezena a až na výjimky nedocházelo k podstatnějším změnám. Průběh hranice však stále ještě doplňovaly výrazné přírodní útvary.

S postupným vývojem průběhu státní hranice souvisela také potřeba jejího přesnějšího úředního popisu. Nejprve se jednalo jen o slovní popisy průběhu hranice, doložitelné od 13. století. Od počátku 16. století nastala pro Čechy doba, kdy jejich území bylo zachyceno mapami, a to nejprve rukopisnými, později tištěnými. Nejstarší mapy Moravy a Slezska jsou asi o 50 let mladší. Také tyto mapy však trpěly velkými nepřesnostmi, neboť tehdejší nedokonalé technické pomůcky neumožnily v kombinaci s nepřesným vymezením hranice skutečně věrné zobrazení.

Od 17. století nastává rozvoj kartografie, mající velký vliv na přesnější vymezení průběhu státní hranice a jeho zachycení v tištěném nebo rukopisném kartografickém díle. Přelomové v uvedeném smyslu byla bezpochyby mapa Jana Kryštofa Müllera, dokončená v roce 1720. Až do 19. století sloužila jako podklad pro vyhotovení velkého množství mladších map, zejména tzv. Josefského vojenského mapování, vydaného po roce 1764. Z hlediska správy hranic byl rovněž mimořádně významný tereziánský katastr, jakož i následný tzv. stabilní katastr[6], který byl v českých zemích

---

[1] Úlovec, J., Mikeš P.: *Příběh českých hranic* (zkrácená verze), pracovní materiál na výstavu „Labyrintem dějin českých zemí" ke stému výročí vzniku ČSR (Konírna Pražského hradu), součást projektu „Založeno 1918".

[2] Státní hranice v době středověku-https://edu.ceskatelevize.cz/video/569-statni-hranice-v-dobe-stredoveku?vsrc=predmet&vsrcid=dejepis.

[3] Hartl, K.: *Právo a státní hranice ČSSR, Naše vojsko, 1983, str. 11.*

[4] Jde o hranice vlastnické, které ovšem v této době často splývaly s hranicí státní.

[5] Doležal, M., Malý, K., Vaněček, V.: *Prameny k dějinám státu a práva v Československu, část II,* Praha, SPN 1959, str. 248.

[6] Stabilní katastr (německy *Franziszeischer Kataster*, františkovský katastr) byl soubor údajů o veškerém půdním fondu v předlitavské části Rakouského císařství. Pořízen byl v první polovině 19. století za účelem získání dostatečně přesného měřického podkladu pro stanovování pozemkové daně. Měl to být trvalý registr, a proto byl nazván „stabilní". Z měřického operátu stabilního katastru byly odvozeny pozdější katastrální mapy v českých zemích.

zpracován v létech 1817 až 1858, na Slovensku v letech 1853 až 1864. Tyto katastry vytvářely v příhraničních oblastech předpoklady pro mapování průběhu hranice.

Hranice Čech, Moravy a Slezska byla od 18. století poměrně stabilní, její průběh se příliš neměnil a setrval až do počátku 20. století. Teprve tehdy došlo vlivem bouřlivého politického vývoje k jejím podstatným změnám. Výsledkem první světové války byl rozpad Rakouska-Uherska na nástupnické státy; jedním z nich byla Československá republika. Následující mírové konference jí přinesly potvrzení nezávislosti a obecné stanovení státních hranic. V rámci ústavní listiny z roku 1920 byla přijata zásada, že území republiky tvoří jednotný a nedílný celek, jehož hranice mohou být měněny jen ústavním zákonem. Tím byla uzavřena starší kapitola vývoje státní hranice, trvající bezmála tisíc let, a započata její kapitola nová, v níž státní hranice převzala úlohu jednoho z atributů nového samostatného státu.

Obr. č. 1: Historický hraniční znak v hraničním úseku Bavorsko VIII

Obr. č. 2: Historický hraniční znak v hraničním úseku Bavorsko VIII

Obr. č. 3: Historický hraniční znak v hraničním úseku Bavorsko X

Obr. č. 4: Historický hraniční znak v hraničním úseku Bavorsko X

II. Správa státních hranic v období od vzniku Československé republiky do přijetí zákona o státních hranicích z roku 1921

Československá republika při svém vzniku v zásadě přejala rakouské a uherské právo, jakož i správní organizaci[7] někdejšího Rakouska-Uherska. Zásada obecné recepce rakousko-uherského právního řádu proto platila i pro obor správy státních hranic.

Správa státních hranic tak recipovala jednak předpisy kompetenční, jež svěřovaly ochranu i správu říšských a zemských hranic **ministerstvu vnitra**[8], které postupovalo v součinnosti s ministerstvy financí, spravedlnosti a popřípadě i zahraničních věcí, jednak vnitrostátní předpisy, jakož i mezinárodní závazky, jež upravovaly především průběh hranic a zajištění kontroly vyznačení a údržby hranic.

V mezinárodní smluvní legislativě šlo zejména o tzv. „**hraniční recesy**“, které Rakousko-Uhersko uzavřelo se sousedními státy, a to: s Pruskem dne 6. prosince 1742 ohledně části hranice od vtoku řeky *Bialky* do Visly po Bílou Vodu ve Slezsku, se Saskem dne 5. března 1848, s Bavorskem dne 24. června 1862 a s Pruskem dne 9. února 1869 ohledně hranic Čech a pruského Slezska (Kladsko) až po Králický Sněžník. Z těchto čtyř uznalo Československo jen poslední tři ze jmenovaných smluv.[9] V současné době jsou formálně platné pouze dva recesy[10], a to s ohledem na poválečný posun hranic na Odře a Nise a zrušení někdejšího pruského úseku československo-německých státních hranic.

Hranice spravovala v období Rakouska-Uherska v první instanci **okresní hejtmanství**[11], jejichž působnost se opírala o ustanovení § 24 nařízení ministerstva vnitra, spravedlnosti a financí ze dne 19. ledna 1853 č. 10/1853 A říšského zákoníku. Okresní hejtmanství měla „monitorovací“ úlohu. Hlásila nadřízeným politickým úřadům[12] závady na hranicích (např. posuny hranice na vodních tocích, ohrožení hraničních znaků vegetací, poškozené hraniční znaky). Stěžejní úloha však náležela nadřízeným politickým úřadům, které měly rozhodovací pravomoci.

„Bezprostřední péče o udržování bývalé hranice rakousko-německé (na centrální úrovni) na podkladu starých recesů a map byla za dřívějšího režimu svěřena: v úsecích bavorském a saském c.k. místodržitelství[13] v Praze a v úseku pruském **c.k. místodržitelství v Praze a Brně a zemské vládě v Opavě**.[14]

---

[7] Viz tzv. recepční zákon (zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého).

[8] Ministerstvu vnitra byla svěřena péče o integritu a evidenci říšských a zemských hranic.

[9] Vyhláška č. 387/1921 Sb., kterou se uveřejňují smlouvy obnovené v poměru k Německu podle čl. 289 mírové smlouvy Versailleské.

[10] Hlavní hraniční a územní reces mezi Rakouskem a Saskem z 3. března 1848 se zvláštní aktou A (přílohou) z téhož dne a úmluvou B o hraničních potocích mezi Čechami a Saskem z 12. října 1846, Státní smlouva mezi Rakouskem a Bavorskem o úpravě hraničních a jiných územních poměrů mezi Čechami a Bavorskem z 24. června 1862 a přílohami A, B a C.

[11] Okresní hejtmanství od roku 1868 spravovala tzv. politické okresy.

[12] C.k. místodržitelství v Praze, c.k. místodržitelství v Brně, zemská vláda v Opavě.

[13] Místodržitelství bylo nejvyšším úřadem v jednotlivých rakouských korunních zemí, které zde pod vedením místodržitele (místodržícího) jmenovaného císařem vykonávalo státní správu.

[14] Roubík. V.: *Memorandum o vzniku, vývoji a stavu činnosti ministerstva veřejných prací na československo-německé hranici*, str. 2, Praha 1932, Hraniční archív Ministerstva vnitra.

Tento stav (**okresní hejtmanství, zemská politická správa**) v zásadě převzala i nově vzniklá Československá republika, resp. její politicko-administrativní správa.[15]

Bývalá hranice rakousko-německá (říšská hranice) přitom měla profilový význam, do nového stanovení hranic mírovými smlouvami šlo o jedinou mezinárodně uznanou hranici, současně šlo o hranici nejdelší i politicky nejvýznamnější s ohledem na faktickou politicko-ekonomickou váhu postavení Německa v Evropě.

Ještě před přijetím mírových smluv proto byly na československo-německých státních hranicích uskutečněny **revizní a údržbové práce**. Například v saském úseku byly započaty rozsáhlé práce, bývalou hranici opravující a částečně měnící, a to na základě protokolu o hlavní revizi rakousko-saské hranice z roku 1911, sepsaného zástupci Rakouska a Německa v Sandau dne 37. června 1913. Obdobně i v úseku bavorském byly ještě před podpisem Versailleské smlouvy prováděny revizní a údržbové práce na hranici, a to na základě protokolu o hlavní revizi hranice bavorsko-rakouské, sepsaného v Passau dne 17. května 1902.

Konstituování nových státních hranic provázely specifické okolnosti. Určující byla příprava mírových smluv, které měly stanovit zásadní parametry nových hranic, souběžně však bylo nezbytné vytvářet vnitrostátní předpoklady pro to, aby závazky z připravovaných smluv mohly být „uvedeny v život". Šlo o to, že konstituování nových hranic nebylo jen výsostně politicko-právním úkolem, jakož i úkolem odborným v geodeticko-technickém smyslu, ale mělo i závažný ekonomický rozměr. Je málo známou skutečností, že na provádění závazků z mírových smluv schválila ministerská rada tzv. rozhraničovací úvěr.

Uvedený stav zcela přirozeně vyvolával **kompetenční konflikty** mezi ministerstvem vnitra, které hraniční věci považovalo za svou „přirozenou, resp. tradiční" agendu a ministerstvem veřejných prací, které zase splňovalo logistické předpoklady pro odborné, technické a ekonomické zajištění vytvoření nových hranic. Roztříštěnost a nejednotnost hraniční agendy ještě zvýšilo *ad hoc* pověření ministerstva národní obrany prováděním rozhraničovacích prací na Hlučínsku.[16]

Hraničními věcmi se tak v uvedené době zabývaly „v poslední instanci" ministerstvo zahraničních věcí a prezidium ministerské rady[17], jakož i ministerstva vnitra, národní obrany a veřejných prací.

Jednoznačným motivem k přijetí potřebných změn bylo vydání Instrukce pro hraniční práce ze dne 22. července 1920 Konferencí velvyslanců.[18] Na základě podnětu ministerstva zahraničních věcí vypracovalo ministerstvo veřejných prací návrh na sjednocení a jednotné vedení všech hraničních prací, který byl projednán na meziministerských poradách[19] a schválen zúčastněnými ministerstvy.

---

[15] Nově vzniklá Československá republika převzala na území tzv. historických zemí od Rakouska-Uherska stávající zemské členění na zemi Českou, zemi Moravskou a zemi Slezskou, další změny přineslo schválení zákona č. 125/1927 Sb. z. a n., o organizaci politické správy., který zavedl na celém území republiky samosprávné země. Na současném území České republiky šlo o zemi Českou a zemi Moravskoslezskou.

[16] Op. cit. poznámka č. 14.

[17] Pro zabezpečení administrativních činností vlády, neboli jak se tehdy říkalo ministerské rady, byl zřízen úřad nazvaný Předsednictvo ministerské rady, obvykle označované jako Presidium ministerské rady.

[18] Konference velvyslanců plným názvem Konference velvyslanců čelných spojeneckých a přidružených mocností byl orgán „Dohody" po skončení první světové války vytvořený v rámci vytváření a provádění mírových smluv. Konferenci velvyslanců tvořili zástupci Spojených států amerických, Britské říše, Francie, Itálie a Japonska.

[19] Poslední se uskutečnila dne 4. srpna 1920.

Na podkladě dohodnutého návrhu rozhodla ministerská rada dne 6. srpna 1920 takto: *„**Aby bylo zajištěno správné, rychlé a úsporné řešení všech záležitostí souvisejících s určením, vytýčením a udržováním říšských hranic, soustřeďují se veškeré záležitosti spojené s administrací, s určováním, vytyčením a omezníkováním, jakož i revizí, udržováním a evidencí říšských hranic v ministerstvu veřejných prací***“.[20]

Týmž usnesením schválila ministerská rada, aby *„ku vedení agendy bylo zřízeno v ministerstvu veřejných prací **zvláštní oddělení**, které bylo zmocněno, aby si vyžadovalo přímo a nejkratší cestou podporu a spolučinnost všech na věci zúčastněných míst a ústavů čsl., aby vybudovalo venkovskou službu a vedlo evidenci kreditu přiděleného na provádění mírových smluv*“. Ministerská rada současně rozhodla, že v roce 1921 bude přenesen do ministerstva veřejných prací jak rozhraničovací úvěr z rozpočtu prezídia ministerské rady, tak i úvěr z rozpočtu ministerstva vnitra pro udržování říšských hranic.

Bylo zjevné, že Československo **musí připravit a vydat „jednotný“ zákon upravující základní principy rozhraničovacích prací realizovaných na základě mírových smluv, jakož i návazné správy státních hranic. Obdobný zákon přijalo v této době i Rakousko; předmět úpravy rovněž zajišťoval provedení rozhraničovacích prací podle mírových smluv**.[21]

Se zřetelem ke shora uvedenému vypracovalo ministerstvo veřejných prací osnovu zákona *„**o příslušnosti v záležitostech státních hranic a povinnostech vlastníků pozemků při stanovení státních hranic a udržování jich v patrnosti***“.

Osnova zákona především sledovala, aby vlastníkům (držitelům, spravovatelům) hraničních pozemků byly uloženy povinnosti za tím účelem, aby bylo umožněno vyznačení státních hranic v terénu, udržování hraniční demarkace a evidence státních hranic, aby byla zajištěna zřetelnost průběhu státních hranic, včetně umožnění pochůzek pohraničními orgány a bylo zabráněno neoprávněným umělým změnám na hraničních vodách (zejména změnám břehů hraničních vod).

V meziministerském připomínkovém řízení se však „obnovil“ **kompetenční spor o gesci k provedení zákona**, která byla v návrhu svěřena ministru veřejných prací v dohodě se zúčastněnými ministry. Ministerstvo vnitra požadovalo změnu této gesce na ministra vnitra, a to s odvoláním na „péči o integritu a evidenci říšských a zemských hranic, která náležela v bývalé říši rakouské do působnosti ministerstva vnitra“. Ministerská rada proto schválila dne 12. listopadu 1920 v zásadě osnovu ministerstva veřejných prací, uložila mu však, „aby se o definitivním znění osnovy dohodlo s ministerstvem vnitra“.[22]

Posléze přijatý kompromis omezil působnost svěřenou ministerstvu veřejných prací na dobu, po kterou se provádějí rozhraničovací ustanovení mezinárodních smluv s tím, že ukončení této doby bude stanoveno vládním nařízením.[23] Poté přejde dotčená působnost opět na ministerstvo vnitra.

Takto pozměněná osnova byla schválena v ministerské radě dne 18. února 1921 a předložena Národnímu shromáždění.[24]

---

[20] Op. cit. poznámka č. 14.
[21] Zákon č. 458 ze dne 1. října 1920 Staatsgesetzblatt für die Republik Österreich, částka 143.
[22] Viz přípis presidia ministerské rady ze dne 3. ledna 1921, čj. 242/m.r. ex 1921.
[23] Vládní nařízení č. 237/1921 Sb. z. a n., jímž se stanoví ukončení doby provádění rozhraničovacích ustanovení mezinárodních smluv.
[24] Přípis presidia ministerské rady č.j. 6642/m.r. ze dne 22. 2. 1921.

Beilage zu Nr. 177, Seite 408.

Haupt-Gränz- und Territorial-Rezeß zwischen Oesterreich und Sachsen,

geschlossen zu Dresden am 5. März 1848 und in den beiderseitigen Ratifikazionen daselbst ausgewechselt am 10. April 1848, sammt darauf bezüglicher Separat-Akte und Konvenzion wegen Behandlung der Gränzbäche.

Wir Ferdinand der Erste, von Gottes Gnaden Kaiser von Oesterreich; König von Ungarn und Böhmen, dieses Namens der Fünfte; König der Lombardie und Venedigs, von Dalmazien, Kroazien, Slavonien, Galizien, Lodomerien und Illirien; Erzherzog von Oesterreich; Herzog von Lothringen, Salzburg, Steyer, Kärnthen, Krain, Ober- und Nieder-Schlesien; Großfürst von Siebenbürgen; Markgraf von Mähren; gefürsteter Graf von Habsburg und Tirol ꝛc. ꝛc. Thun kund und bekennen hiermit:

Nachdem zwischen unserem Bevollmächtigten und jenem Seiner Majestät des Königs von Sachsen zur Feststellung des Gränzlaufes zwischen den Königreichen Böhmen und Sachsen und zum Austausche der in den beiderseitigen Gebieten enklavirten gegentheiligen Parzellen, sowie zur Regelung der Gränz-Verhältnisse zwischen den beiden Staaten überhaupt und zur Beilegung der damit in Verbindung stehenden Privat-Streitigkeiten, Verhandlungen gepflogen worden sind, aus welchen ein am 5. März laufenden Jahres von den obgedachten Bevollmächtigten zu Dresden unterzeichneter Haupt-Gränz- und Territorial-Rezeß hervorgegangen ist:

Als haben Wir nach vorgenommener Prüfung sämmtlicher in diesem Traktate enthaltenen 19 Artikel, sowie der demselben beigefügten Beilagen, — nämlich einer aus 96 Paragraphen bestehenden Separat-Akte, und einer Konvenzion in 13 Paragraphen zur Behandlung der Gränzbäche — dieselben gutgeheißen und genehmigt, versprechen auch mit Unserem kaiserlichen Worte, für Uns und Unsere Nachfol-

Obr. č. 5: Hraniční reces se Saskem

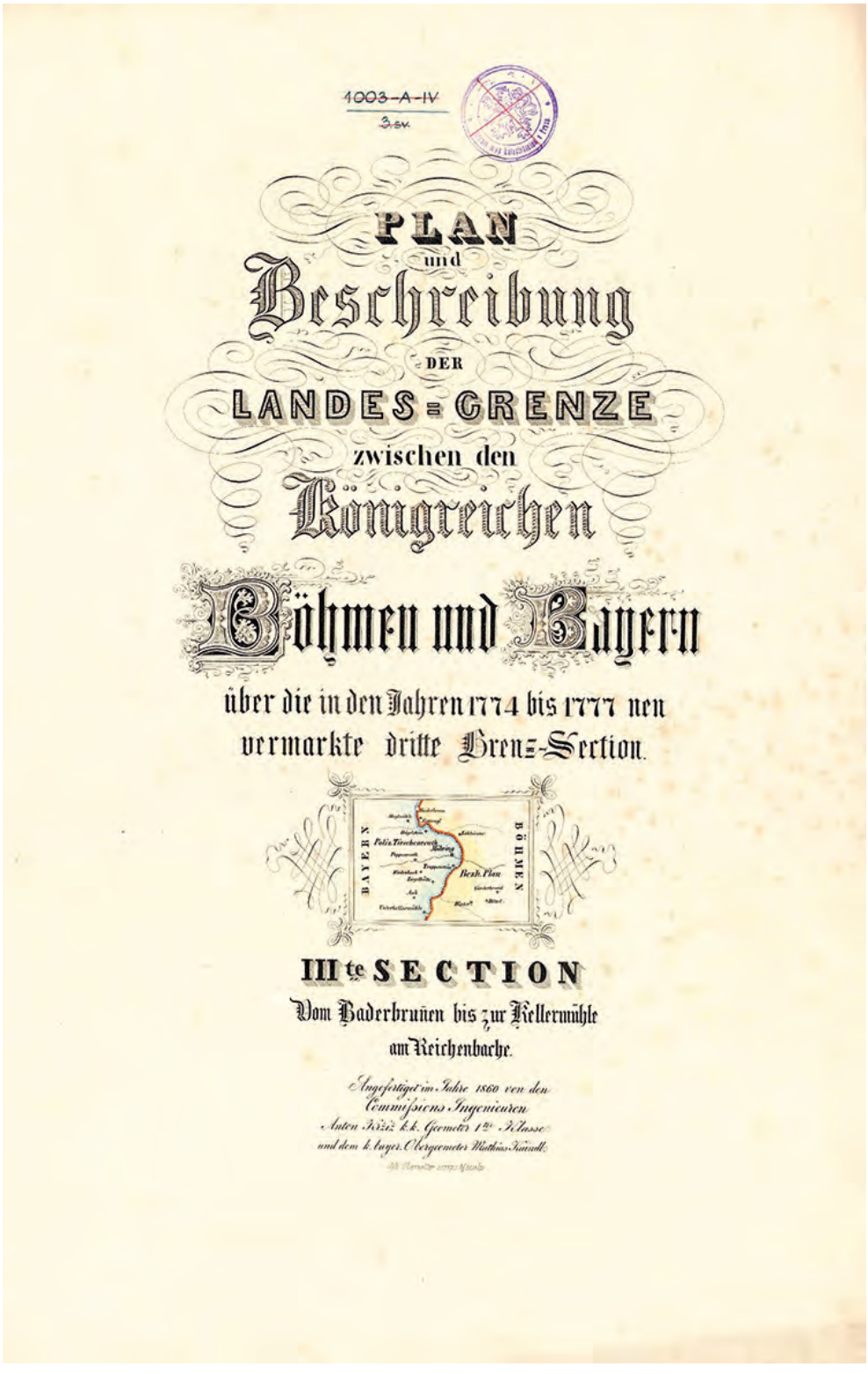

Obr. č. 6: Plán a popis česko – bavorských hranic

III. Zákon o státních hranicích z roku 1921

1. Obecně

Přijetí **zákona č. 245/1921 Sb. z. a n. o státních hranicích** bylo přímým důsledkem závazků vyplývajících z jednotlivých mírových smluv, současně bylo ovlivněno kompetenčními nejasnostmi, které přinášelo zajištění rozhraničovacích prací. Specifickým rysem této úpravy byla „provázanost" se závazky z mírových smluv a s tím související „přesah" vnitrostátní zákonné úpravy i na obdobnou činnost realizovanou sousedními státy. Institucionálním rámcem této spolupráce byly rozhraničovací komise (viz část IV bod 2). Jednoznačným konkrétním „iniciačním" podnětem k přijetí zákona bylo již uvedené vydání Instrukce pro rozhraničovací práce Konferencí velvyslanců.

Za profilovou je třeba v daných souvislostech považovat **důvodovou zprávu** vládního návrhu zákona, která podrobně interpretuje právní, věcné, administrativní, organizační a technické důvody, které vedly k předložení návrhu.[25]

Důvodová zpráva konstatuje, že „***ministerstvo veřejných prací podalo návrh, aby byly veškeré záležitosti spojené s administrací a určováním, vytýčením a omezníkováním, jakož i revizí, udržováním a evidencí státních hranic soustředěny v ministerstvu veřejných prací***. Tímto návrhem měla se sloučiti technická a administrativní služba při stanovení hranic v jediném, a to technickém ministerstvu, a měla se tam přenésti též technická část služby z ministerstva vnitra spojená s udržováním a evidencí státních hranic, aby bylo zajištěno správné, rychlé a úsporné řešení všech záležitostí souvisejících se stanovením a udržováním hranic". S odvoláním na shora uvedené lze konstatovat, že stěžejní zásadou zákona byla **koncentrace působnosti** v hraničních věcech.

S přenesením kompetence souviselo i **finanční krytí** rozhraničovacích prací, proto byly do rozpočtové kapitoly ministerstva veřejných prací převedeny úvěrové prostředky ministerstva vnitra určené v rozpočtu na rok 1920 na udržování státních hranic. Vedle toho ministerstvo veřejných prací disponovalo všemi úvěrovými prostředky specificky určenými na rozhraničovací práce.

Důvodová zpráva výslovně zdůrazňovala **hlediska vhodnosti, účelnosti a úspornosti**, která sledovalo soustředění veškeré hraniční agendy v jediném ministerstvu; to mělo současně zamezit nežádoucím kompetenčním sporům, jakož i s tím souvisejícím průtahům v řešení agendy a nárůstu výdajů. Uvedená hlediska lze souhrnně označit jako **zásadu efektivity a úspornosti**.

Časové omezení převodu kompetence na dobu rozhraničovacích prací bylo pragmatickým kompromisním řešením kompetenčního konfliktu mezi ministerstvy veřejných prací a vnitra, který provázel celou přípravu zákona. Po ukončení rozhraničování podle mírových smluv měla hraniční agenda opět přejít na ministerstvo vnitra. Uvedené ukončení měla stanovit vláda svým nařízením.

Z věcných hledisek lze rozdělit obsah zákona do několika okruhů:

a) **ustavení kompetenční** (pověření ministerstva veřejných prací rozhraničováním podle mírových smluv, včetně působnosti na úseku vodohospodářských opatření),

[25] Senát Národního shromáždění, tisk č. 544/1921.

b) **ustanovení charakteru tzv. zákonných služebností** (zejména zákonná omezení vlastnického práva u hraničních pozemků jakéhokoli druhu (lesní, polní, břehové),
c) **specifická hlásná povinnost vlastníků** (nájemců) hraničních pozemků v případech poškození vyznačení průběhu státních hranic,
d) **ustanovení o vyvlastnění** ohledně soukromých mezníků na státních hranicích,
e) **ustanovení restituční a regresní** sledující obnovu právního stavu a uplatnění náhrady ve vztahu k subjektu, který „škodní událost" způsobil,
f) **ustanovení o analogické aplikaci** předpisů zákona ve vztahu k železnici,
g) **ustanovení deliktní** stanovící sankce za porušení povinností podle tohoto zákona,
h) **ustanovení o vztahu k mezinárodním smlouvám**,
i) **ustanovení zmocňovací**, která pověřila vládu jednak k vydání nařízení ohledně ukončení rozhraničování podle mírových smluv, jednak k vydání předpisu ohledně poskytnutí náhrad ve výjimečných případech,
j) standardní **závěrečné ustanovení** o nabytí účinnosti zákona, derogační klauzule absentuje, zřejmě proto, že nebylo shledáno jako odůvodněné zrušit „staré" předpisy z období Rakouska-Uherska,
k) **ustanovení o provedení zákona**.

Zákon vycházel rovněž z **obecné zásady, podle níž měl být vliv státní hranice na soukromoprávní poměry omezen na míru nezbytně nutnou**. Přitom bylo zjevné, že nejfrekventovanější obsah zákona (souhrn zákonných služebností) vychází z podrobné úpravy občansko-právních vztahů někdejšího ABGB[26], kterou převzala i Československá republika, resp. české země.

Přijetí zákona proto předcházely komisionální pochůzky za účelem vyšetření majetkových poměrů při hraniční čáře, k nimž byli přizváni zástupci obcí a vlastníci (nájemci) příhraničních pozemků. Návazně byla přijímána potřebná opatření v katastru nemovitostí tak, aby aplikace zákona již vycházela z pokud možno jednoznačných vlastnických vztahů. Šlo zejména o vykolíkování vlastnických hranic a jejich zanesení do hraničního operátu. Současně byly vyšetřeny všechny okolnosti potřebné pro evidenci katastru. V problematických případech byla hranice vyznačena jako sporná. „*Pokud hraniční čára vedena byla nikoliv po obvodu katastrů jednotlivých obcí, nýbrž rozdělila tyto katastry, bylo nutno učiniti opatření, aby tyto části katastrů připojeny byly, pokud nemohly existovati jako katastry samostatné, ku katastrálním obcím sousedním*".[27]

Zákon plnil i **implementační funkci** ve vztahu k závazným předpisům o šířce hraničního pruhu v rozsahu 2m, které vydala Konference Velvyslanců.[28]

Důvodová zpráva určila i předpokládaný **rozsah rozhraničovacích prací** podle mírových smluv. Konstatovala, že „***celkovou délku říšských hranic československých lze odhadnouti na 3300 km. Z toho připadá na staré nesporné hranice československo-německé okrouhle 1100 km, takže jest vytyčit a omezníkovati celkem 2200km nových hranic, z nichž část stanoví delimitační komise na místě samém (Hlučínsko, Vitorazsko, Valčicko, Těšínsko, Orava, Spiš, československo-rumunská a československo-maďarská hranice); zbývající část, totiž hranice***

[26] *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie, zkratka* **ABGB,** v české právní praxi označovaný jako obecný zákoník občanský (ve zkratce **o. z. o.**), byl základem občanského práva neuherské části habsburské monarchie od skončení josefinismu až do jejího zániku.
Na Slovensku platilo ovšem někdejší uherské právo (právní dualismus).
[27] Viz *Slovník veřejného práva československého,* redakce Antonín Hobza, Jiří Hoetzel a další, svazek I, heslo „hranice státní", str. 812 an., Eulex Bohemia, Praha, 2000.
[28] Instrukce pro hraniční práce ze dne 22. července 1920.

československo-rakouská a československo-polská probíhá starou hranicí administrativní. Omezníkování této staré hranice buď chybí docela aneb,pokud se zachovala z dob zakládání katastru aneb z dob patrimoniálních, neodpovídá omezníkování to předpisům mezinárodní rozhraničovací komise a neliší se celkem nikterak od obyčejných hranic katastrálních; vyžaduje tudíž přeměna těchto starých zemských hranic na hranici státní stejných přípravných prací, jako omezníkování hranic teprve na místě stanovených".[29]

Podle dat ministerstva veřejných prací po skončení rozhraničovacích prací činila celková délka československých hranic 4.114 km, z toho s Německem 1.539 km, s Polskem 984 km, s Rumunskem 201 km, s Maďarskem 832 km a s Rakouskem 558 km.[30]

Další statistické údaje, kvantifikující rozsah vyměřovacích a vyznačovacích prací, byly vydány až s jistým časovým odstupem.[31] Podle nich činila délka státní hranice československé asi 4.099 km, z čehož připadá na státní hranici, již bylo třeba nově vytyčovati 2.621 km na hranici starou, jež nepodléhala žádné z delimitačních komisí zřízených na základě mírových smluv, asi 1.478 km.

Rozsah rozhraničovacích prací uvádí rovněž tabulka převzatá z článku O. Krčmáře.[32] Podle údajů v ní obsažených činila délka nově stanovených hranic celkem 2.632 km. Nejdelší česko-slovenská hranice s Německem byla nově stanovena jen v tzv. hlučínském úseku, jinak byla převzata někdejší říšská hranice mezi Rakouskem-Uherskem a Německem.

Hranice	Délka v km	Pracov. úseků	Průměrná délka úseku (km):	Počet zeměměřičů	Poznámka
Čsl.-německá (hlučínská)	66	2	33	5*)	*) I s vedením, triangulátory a topografy.
Čsl.-rakouská	549	12	45,7	22*)	
Čsl.-polská	984	30	32,8	28*)	
Čsl.-maďarská	832	19	43,8	32*)	
Čsl.-rumunská	201	5	40,2	10*)	

[29] Op. cit. poznámka č. 17.
[30] V průběhu meziválečného období doznaly tyto údaje dílčí korekce, které byly vyvolány přijetím smluv o změnách společných státních hranic.
[31] Roubík, V.: *Náš stát na poli mezinárodním, Hranice státu Československého,* Ročenka Československé republiky, s. 40 an., ročník 3, 1924.
[32] Krčmář, O.: *Českoslovenští zeměměřiči a stanovení státních hranic,* Zeměměřický věstník č. 8/1928.

Dobové prameny se tedy poněkud liší, jak pokud jde o celkovou délku československých hranic, tak i v délce hranic, kterou bylo potřebné v rámci rozhraničovacích prací stanovit nově.

Ze systematických hledisek byl zákon členěn na celkem šest článků, některé z článků, pokud obsahovaly více ustanovení, byly dále členěny na jednotlivé paragrafy.

2. K jednotlivým ustanovením

K článku I (kompetence)

Šlo o stěžejní ustanovení celého zákona obsahující v zásadě **komplexní převedení celé hraniční agendy** z ministerstva vnitra na ministerstvo veřejných prací. Výsledný text představuje kompromis, jemuž předcházela celá řada kompetenčních sporů mezi ministerstvy vnitra a veřejných prací, jakož i angažovanost ministerské rady (vlády), jejímž záměrem byla snaha prosadit jednotný výkon rozhraničovací agendy, mimo jiné i s odvoláním na hlediska účelnosti a úspornosti. Jádrem kompromisu je časové omezení přesunu kompetence v hraničních věcech, které je omezeno dobou provádění rozhraničovacích ustanovení mírových smluv. Článek však také vymezuje **věcný rozsah rozhraničovacích prací[33],** resp. věcí, které tvoří věcnou náplň správy státních hranic a je vlastně prvním definičním vymezením tohoto druhu v československém právním řádu.[34] Současně obsahuje zmocnění pro vládu, aby svým nařízením stanovila ukončení doby provádění rozhraničovacích smluv.

K článku II

K § 1 (zákonná služebnost – umístění hraničních mezníků)

Toto ustanovení určuje povinnost vlastníků hraničních pozemků strpět postavení státních hraničních mezníků i jiných značkových opatření, která jsou potřebná pro vytýčení a vyznačení státních hranic. Obdobně jsou povinni strpět jakékoli použití jejich hraničních pozemků ke stanovení průběhu hranic, provádění nutných osazovacích prací, oprav hraničních mezníků, jakož i následné obchůzky státních hranic legitimovanými úředními osobami. Tyto zásahy, resp. omezení musejí vlastníci strpět bez nároku na odškodné.

K § 2 (vyvlastňovací opatření – soukromé mezníky)

Věcnou podstatou tohoto ustanovení je stanovení povinnosti vlastníků hraničních pozemků postoupit bezplatně do vlastnictví státu soukromé mezníky nacházející se na státní hranici, pokud tyto byly uznány za způsobilé pro vyznačení státních hranic. Vlastnící tak měli učinit na vyzvání československého komisaře mezinárodní komise pro stanovení hranic (rozhraničovací komise) nebo příslušného politického úřadu. Mezníky musely splňovat kritéria stanovená rozhraničovacími komisemi, které určily na jednotlivých státních hranicích vzory hraničních mezníků, včetně technických parametrů, které bylo nezbytné splnit. Ustanovení sledovalo hlediska účelnosti a úspornosti, nelze přehlédnout, že řada hraničních lokalit byla špatně dostupná a bylo žádoucí k vyznačení hranic využít všechny k tomu vhodné mezníky, které se tam nacházely. Důvodová zpráva v této souvislosti výslovně konstatovala, že „vyvlastnění těchto soukromých mezníků jest nutné za účelem všemožného snížení nákladů na omezníkování nových říšských hranic, a to zejména v krajinách lesnatých a hornatých, kde jest spojena doprava každého nového hraničního mezníku na místo určení s velikými technickými překážkami a značným nákladem.“

[33] Administrace, určování, vytýčení a omezníkování, jakož i revize, udržování a evidence státních hranic.

[34] V legislativní i hraniční praxi přitom nebylo obvyklé používat výslovně pojem „správa státních hranic“, zpravidla se používal pojem „rozhraničovací práce“, popřípadě „hraniční agenda“.

Vyvlastňovací opatření bylo stanoveno bez nároku na náhradu. V některých oblastech čsl. hranic byly staré „hraničníky“ využity ve zvlášť velkém rozsahu, např. v pruském dílu německých hranic (oblast bývalého českého Kladska).

Doprava mezníků byla obecně obtížným problémem, zvláště v horských úsecích hranice čsl.-polské a čsl.-rumunské, kde pro naprostý nedostatek cest musely být tyto nejprve zřizovány, čímž se „omezníkování“ značně zdrželo a zdražilo. Nicméně přes všechny překážky a nesnáze bylo docíleno i v nejnepřístupnějších partiích jednotného označení hraniční čáry, takže demarkace čsl. hranic byla uniformní, mimo nezměněnou hranici čsl.-německou.

K § 3 (zákonná služebnost – mýcení hraničního pruhu)

Toto ustanovení stanovilo povinnost vlastníkům hraničních pozemků vymýtit pruh lesa o šířce 1m od hranic a udržovat jej bez vegetace (pařezů a klestí), obdobná povinnost se vztahovala i na vlastníky nezalesněných hraničních pozemků, pokud by se nich vyskytly stromy nebo keře. Stanovení těchto povinností zajišťovalo zřetelnost průběhu státních hranic a viditelnost z jednoho hraničního znaku na znak následující. Tyto zásady stanovily jednotlivé mírové smlouvy ve svých ustanoveních o hranicích; zúčastněné státy je pak promítly do svého vnitrostátního zákonodárství, popřípadě byly přejaty do bilaterálních smluv o státních hranicích. Povinnosti byly stanoveny zpravidla bez nároku na odškodnění, podle důvodové zprávy se tak stalo mimo jiné s ohledem na chybějící legislativu, jakož i s přihlédnutím k tomu, že alternativní řešení (např. výkup dotčených hranicích pozemků) by bylo zdlouhavé a finančně náročné.

Ve výjimečných případech se měla náhrada poskytnout na základě nařízení vlády (článek V).

K § 4 (zákonná služebnost – nezastavitelnost hraničního pruhu)

Zde je určena povinnost vlastníkům hraničních pozemků ponechat pruh o šíři 1m podél státních hranic nezastavěný a nezřizovat v něm stavby ani jiná zařízení, kterými by „obchůzka hranice byla ztížena nebo znemožněna“. Ustanovení sleduje jednak zajištění zřetelnosti průběhu hranic (viz § 3), jednak zajištění tzv. obslužnosti hranice pro správu státních hranic, včetně potřebných vyměřovacích a osazovacích prací. Rovněž tyto zásady byly později převzaty do bilaterálních hraničních smluv, které pak stanovily možné výjimky v případech „veřejného zájmu“, např. pro budovy sloužící pohraničnímu odbavení, komunikace, vedení všeho druhu.

Nezastavitelnost hraničního pruhu se netýkala budov a zařízení již v době vydání toho zákona existujících[35], jakož o nově zřizovaných, pokud šlo o železnice sloužící veřejné dopravě. Výjimka byla tedy v době přijetí zákona formulována velmi úzce a byla v další hraniční praxi příslušným způsobem rozšířena v již uvedených bilaterálních hraničních smlouvách.

K § 5 (zákonná služebnost – nepřímé vyznačení státních hranic)

Stanoví se povinnost vlastníkům hraničních pozemků přiléhajících ke hraničním vodám, aby strpěli umístění hraničních mezníků, popřípadě jiných značkových opatření a zařízení, jejich opravy a hraniční obchůzky. Z povahy věci vyplývá, že v těchto případech jde o tzv. nepřímé vyznačení státních hranic, kdy jsou hraniční znaky umístěny po obou stranách vodního toku.

K § 6 (zákonná služebnost – hraniční vody)

Vlastníkům hraničních pozemků přiléhajícím ke hraničním vodám se ukládá, aby se zdrželi všeho, čím by povaha, poloha, tvar nebo směr řečiště mohly být změněny. Toto ustanovení

[35] Tyto situace byly poměrně časté a vyskytovaly se především tam, kde někdejší administrativní hranici nahradila hranice státní., popřípadě tam, kde byla hranice stanovena zcela „nově“.

reflektuje skutečnost, že zpravidla střednicí hraničního vodního toku procházejí státní hranice. Případný umělý zásah do vodního toku může ohrozit průběh státních hranic podle hraničního dokumentárního díla.

K § 7 (zákonná služebnost – hraniční vody)

Obdobně jako v § 2 se v tomto ustanovení ukládá vlastníkům hraničních pozemků přiléhajícím k hraničním vodám vymýtit v porostu za stanovených podmínek pruh až do šíře 2 m. Opatření opět sleduje zajištění zřetelnosti průběhu státních hranic, resp. jejich vyznačení.

Povinnosti byly stanoveny zpravidla bez nároku na odškodnění, ve výjimečných případech se měla náhrada poskytnout na základě nařízení vlády (článek V).

K § 8 (kompetence – vodohospodářská opatření)

Jde o kompetenční ustanovení, které svěřuje ministerstvu veřejných prací schvalovat vodohospodářská opatření na hraničních vodách. Základním smyslem ustanovení je ochrana břehů hraničních toků, zejména v případech každé změny dosavadních vodních děl, zřízení nových vodních děl v těchto vodách, jakož i každé nové použití těchto vod, jestliže by mohly být změněny dosavadní břehy. Řečeno aktuální terminologií, jde o jakési závazné stanovisko dotčeného ústředního orgánu státní správy v dané agendě (průběh a vyznačení státních hranic). Je však třeba podotknout, že tato kompetence byla časově omezena na dobu provádění rozhraničovacích prací podle mírových smluv.

K § 9 (oznamovací povinnost)

Ustanovení zakládá obecnou oznamovací povinnost vlastníků hraničních pozemků v případech, kdy dojde porušení, zničení, odstranění nebo přenesení hraničních mezníků, jakož i jiných značkových kamenů a zařízení sloužících ke stanovení hranice, popřípadě i nastanou–li jiné skutečnosti, jimiž by zřejmost (zřetelnost) státních hranic byla porušena nebo ohrožena. Oznámení se činí starostovi obce.

K § 10 (analogická aplikace zákona – železnice)

Zde se stanoví, že pro železnice sloužící veřejné dopravě, jež hranice státní protínají nebo se jich dotýkají, platí obdobně předpisy tohoto zákona.

K § 11 (deliktní ustanovení)

Nesplnění povinnosti spočívajících v závazku k nějakému plnění nebo opomenutí jest zákonem prohlášeno za politický přestupek, jejž stíhají politické popřípadě policejní úřady pokutou od 100 do 10.000 Kč, v případě nedobytnosti vězením až do tří měsíců. Vedle toho byl přijat zvláštní zákon na ochranu hraniční demarkace[36], který postavil pod zvláštní trestní ochranu mezníky, značkové kameny a jiná zařízení určená k přesnému stanovení státní hranice a vedení jí v patrnosti.

K § 12 (restituční a regresní ustanovení)

Hlavním smyslem ustanovení je oprávnění státní správy při každém nesplnění povinností uložených zákonem obnovit žádoucí právní stav (tedy v zásadě *„restitutio in integrum“*) a vzniklé náklady vymáhati politickou exekucí vůči dotčenému subjektu.

[36] Zákon č. 254/1921 Sb., o ochraně hraničních mezníků a trigonometrických značek.

K článku III (vztah k mezinárodním smlouvám)

Zde se stanoví, že se zákon nedotýká mezinárodních smluv uzavřených před 1. srpnem 1914. Toto ustanovení představuje opět jakési kompromisní řešení, které bylo široce diskutováno v průběhu přípravy zákona. Šlo o to, že podle již citovaných hraničních recesů, které zůstaly v platnosti, platila jiná šířka hraničního pruhu, než kterou stanovila nová zákonná úprava.[37] Finální dikce zákona proto výslovně stanovila, že tyto mezinárodní závazky nejsou dotčeny. Obecně tak lze konstatovat, že šířka hraničního pruhu byla zákonem stanovena pro všechny úseky československých státních hranic, s výjimkou německé (pruské, saské a bavorské) hranice. Dílčí odlišnosti mezi uvedenými recesy a novou úpravou byly i ve způsobu udržování břehů hraničních toků (vodní hranice).

K článku IV (účinnost zákona)

Jde o ustanovení, které stanovilo účinnost úpravy dnem vyhlášení. Z toho lze usuzovat na časovou naléhavost celé úpravy, která měla nepochybně i značkou politickou prioritu.

K článku V (zmocňovací ustanovení)

Jde o zmocňovací ustanovení k vydání vládního nařízení, které stanoví výjimečné případy podle § 3 a § 7, kdy má být poskytnuta náhrada. Podle dostupných informací předpokládané nařízení nebylo nikdy vydáno.

K článku VI (provedení zákona)

Provedení zákona se svěřuje ministru veřejných prací v dohodě s dalšími zúčastněnými ministry. Jde rovněž o ustanovení, které bylo předmětem kompetenčního sporu ministerstev veřejných prací a vnitra. Výsledná dikce potvrzuje stěžejní úlohu ministerstva veřejných prací v období provádění rozhraničovacích prací podle mírových smluv.

3. Platnost zákona

Zákon platil od 4. srpna 1921 až do 31. prosince 2001, tedy přibližně osmdesát let. Prokázal tak zcela mimořádnou stabilitu. Výjimečně dlouhá platnost byla dána mimo jiné tím, že při správě státních hranic byly „extenzívně"" aplikovány závazky z mezinárodních smluv o státních hranicích; tím byla do značné míry „eliminována" absence relevantní vnitrostátní právní úpravy. Mezinárodní smlouvy o státních hranicích tak fakticky „nahrazovaly" absenci adekvátní vnitrostátní úpravy.

Realizace správy státních hranic v socialistickém období podle zákona o státních hranicích z roku 1921 měla zřejmě i „politické" souvislosti. Nebylo zjevně žádoucí připravit novou zákonnou úpravu správy státních hranic, protože již proces její přípravy by i v tehdejších podmínkách otevřel témata, která souvisela s ochranou hranic, hraničním režimem, resp. existencí hraničního pásma a s ženijně technickým zabezpečením státních hranic.[38] Ponechání zákona o státních hranicích z roku 1921 ve stavu „formální" platnosti, bylo pragmatickým řešením, které

[37] V saském úseku československou-německých hranic stanovil reces šířku hraničního pruhu v rozsahu 2,4 m, v bavorském úseku československo-německých hranic stanovil reces šířku hraničního pruhu v rozsahu 3,6 m.

[38] Toto „zabezpečení" ochrany státních hranic mělo velmi citlivé mezinárodně politické souvislosti, bylo spojováno s otázkou lidských práv a bylo prosazováno „západními" státy nejen v bilaterální agendě, ale i v rámci celkového „balíku" věcí, které se řešily např. v rámci helsinského procesu (Konference o spolupráci a bezpečnosti v Evropě). Uvedené státy přitom poukazovaly na závazky, které ČSSR převzala přistoupením k Mezinárodnímu aktu o občanských a politických právech (č. 120/1976 Sb.).

umožnilo vyhnout se řešení „citlivých témat“; současně poskytovalo podklad pro tvrzení, že socialistický stát zajišťuje správu svých hranic podle zákonných pravidel, která stanovila první republika.

Zákon o státních hranicích z roku 1921 představoval moderní právní úpravu, která nejen zabezpečovala provedení rozhraničovacích prací, ale stanovila i standardní pravidla pro zajištění správy státních hranic. Pokud tuto úpravu nahlížíme z dnešních hledisek, je problematický zejména „zpětný přechod kompetence, který zajišťoval pouze prováděcí předpis a nikoli zákonná úprava. Obdobně problematické je z dnešních ústavních hledisek omezení vlastnického práva bez náhrady a rovněž vyvlastnění bez náhrady. Zákon o státních hranicích však byl přes uvedené výhrady významným inspiračním zdrojem pro novou zákonnou úpravu státních hranic.

Originální text zákona publikovaný ve Sbírce zákonů a nařízení je připojen v **příloze I.**

4. Vládní nařízení o ukončení doby provádění rozhraničovacích ustanovení mezinárodních smluv

Vládním nařízením č. 237/1937 Sb., o ukončení doby provádění rozhraničovacích ustanovení mezinárodních smluv „***bylo skončeno období pro stanovení a zajištění hranic prvé Republiky. Vyžádalo si dlouhé doby a velkého nákladu. To však ustupuje do pozadí před skutečností, že vzniklo zeměměřické dílo, které se svým rozsahem a významem může srovnávati s katastrální mapou a ostatními operáty pozemkového katastru.***“[39]

Za rozhodující „dopad“ citovaného nařízení je třeba pokládat skutečnost, že „hraniční kompetence“ (zejména revize, evidence, udržovací práce hraničního označení a doplňování dokumentárního a měřického díla) přešla opět z ministerstva veřejných prací na ministerstvo vnitra. V souladu s tím byl předán i delimitační archív do správy a dispozice ministerstva vnitra. Ministerstvo vnitra zároveň zřídilo technickou službu zeměměřickou pro úkoly správy státních hranic.[40]

[39] Klika, L.: *Československí zeměměřičtí inženýři a hranice Republiky,* Zeměměřický obzor, Praha 1947.
[40] Vládní nařízení č. 61/1938 Sb., o zřízení měřické služby v ministerstvu vnitra.

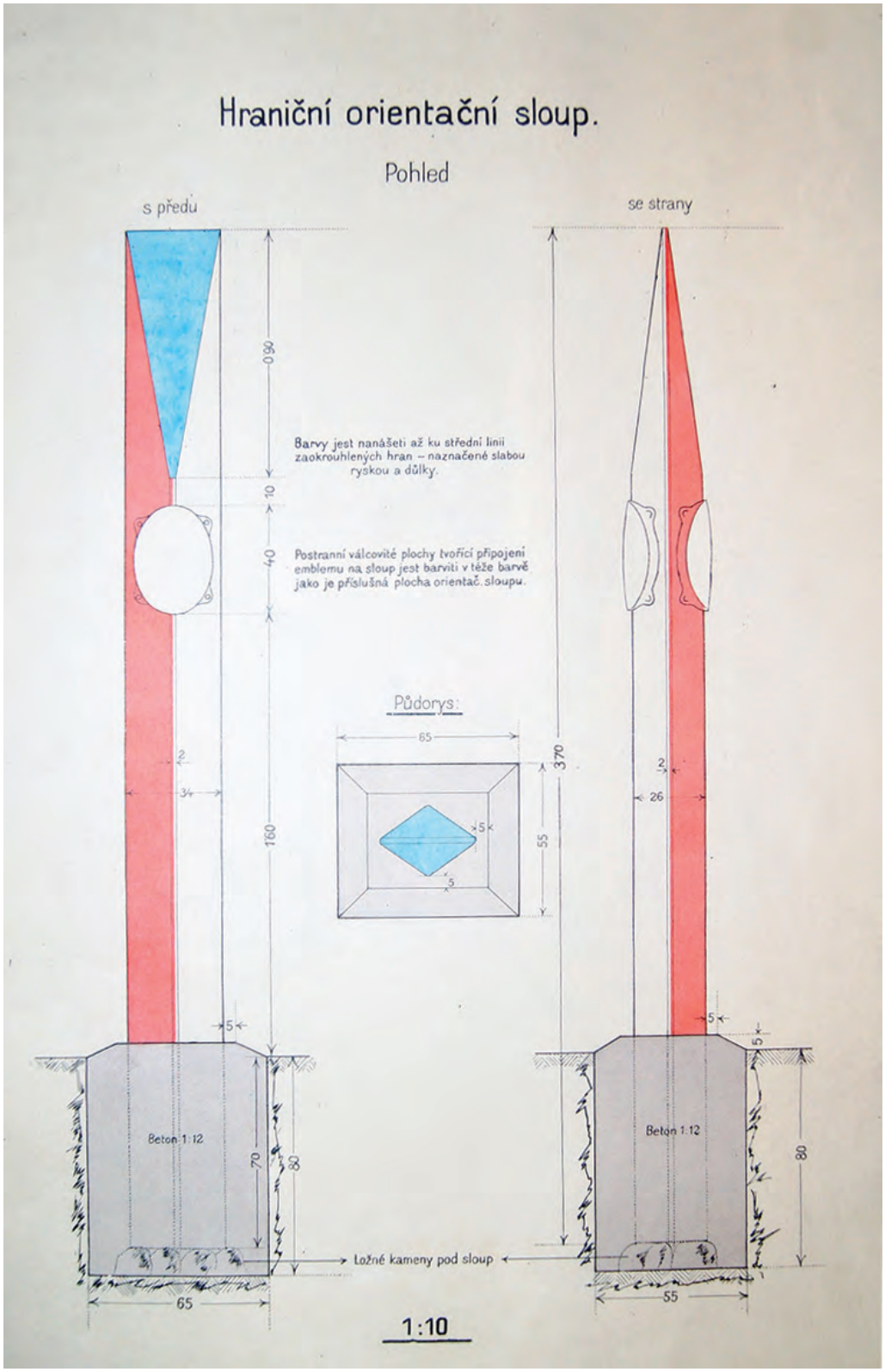

Obr. č. 7: Hraniční orientační sloup

Obr. č. 8: Hraniční sloup v prostoru hraničního přechodu

Obr. č. 9: Replika hraničního sloupu umístěná v hraničním úseku Sasko X

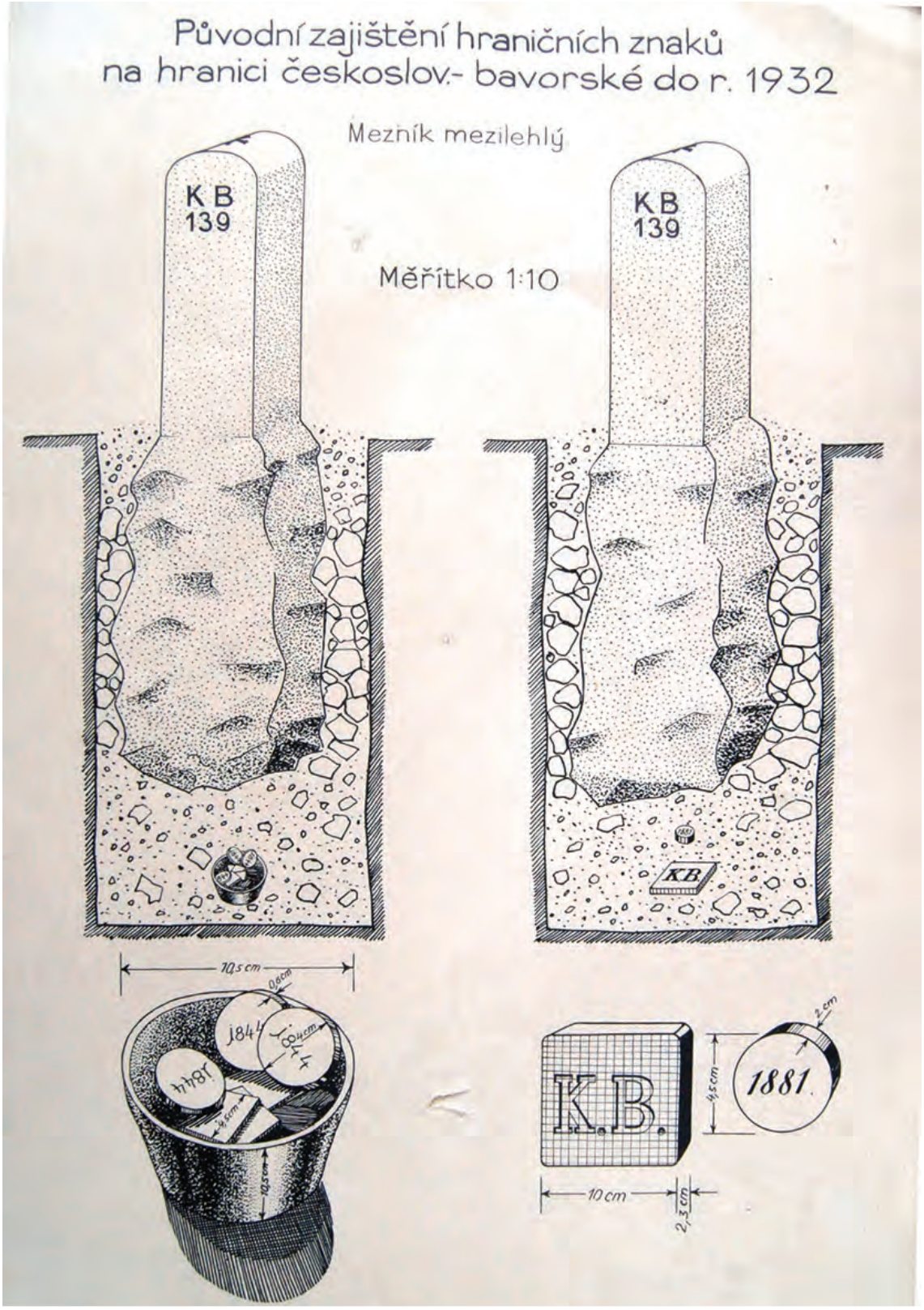

Obr. č. 10: Původní zajištění hraničních znaků na čsl – bavorských hranicích

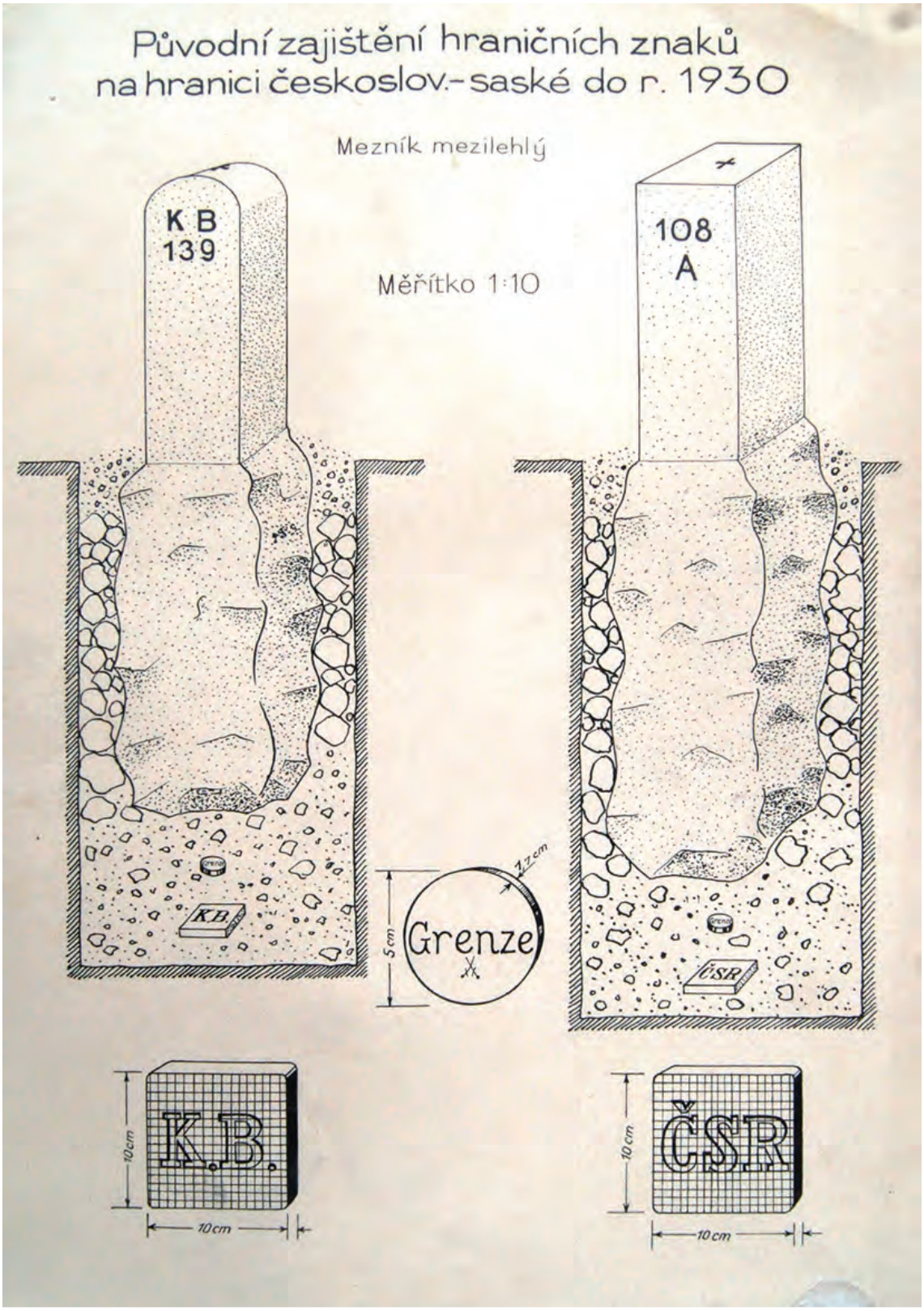

Obr. č. 11: Původní zajištění hraničních znaků na čsl.–saských hranicích

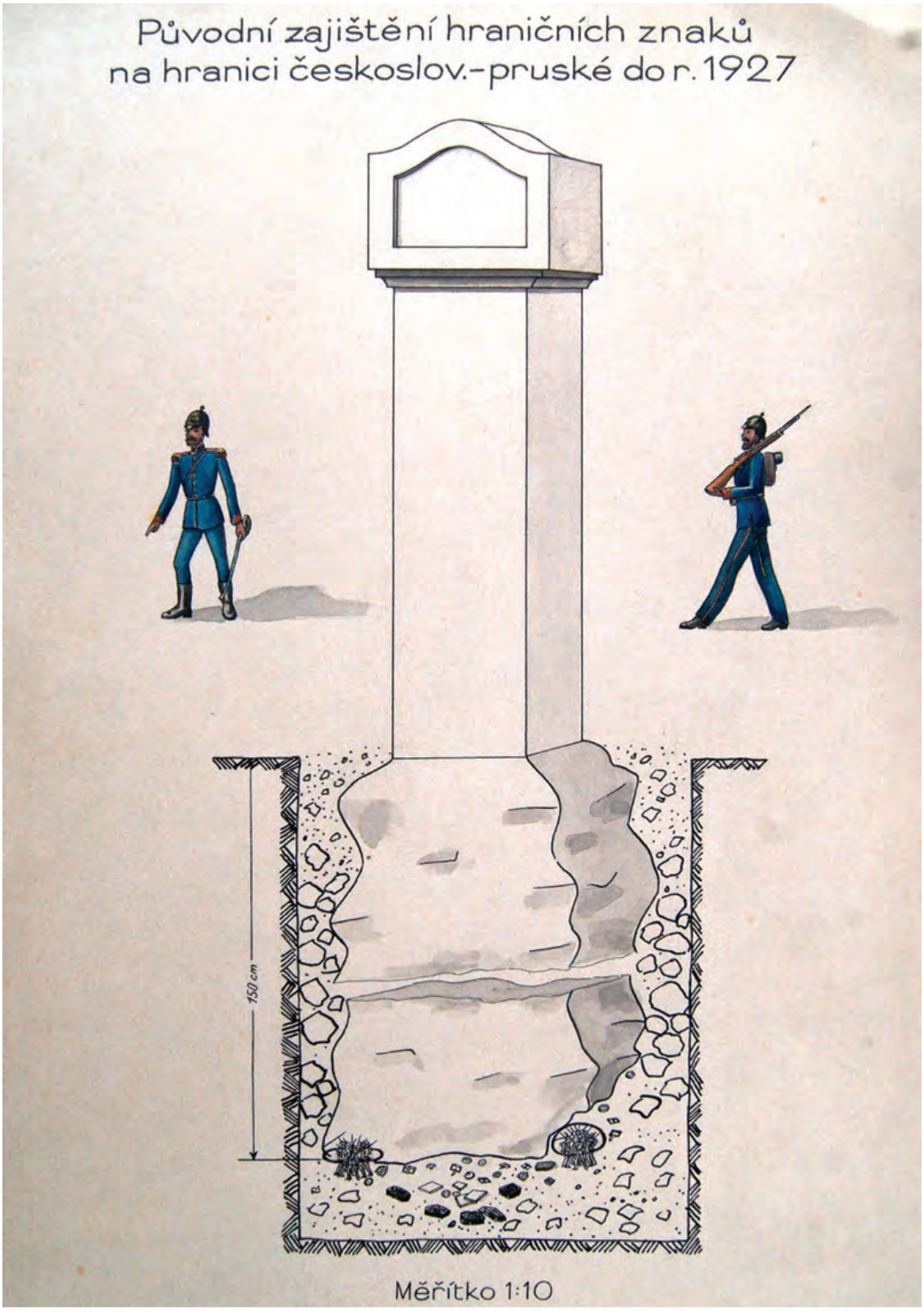

Obr. č. 12: Původní zajištění hraničních znaků na čsl –pruských hranicích

IV. Rozhraničování podle ustanovení mírových smluv

1. Versailleská (Pařížská) mírová konference, Pařížská konference velvyslanců, mírové smlouvy s Německem, Rakouskem a Maďarskem

Versailleská mírová konference (často označovaná jako Pařížská mírová konference) měla provést právní zakotvení nového uspořádání Evropy a uzavřít s poraženými centrálními mocnostmi[41] (zejména Německem a Rakousko-Uherskem) mírové smlouvy. Byla zahájena v lednu 1919 ve Versailles a pokračovala s přestávkami až do poloviny roku 1920. Slovník veřejného práva československého v této souvislosti uvádí: …*„měla před sebou nejenom obecné politické problémy mimořádného významu, nýbrž i právní otázky úplně neznámé konferencím z dob minulých.“*[42] Toto konstatování se v plném rozsahu vztahovalo i na stanovení hranic a agendu rozhraničovacích prací.

V obecném smyslu bylo úkolem konference se nejen vypořádat s důsledky „velké války“ ve všech profilových oblastech, ale rovněž ustavit nový mezinárodní řád, včetně vytvoření nezbytných institucí.[43] V tomto smyslu byla předělem i v oblasti mezinárodního práva.

Na Versailleskou mírovou konferenci navázala tzv. **Pařížská konference Velvyslanců** (složená z představitelů vítězných velmocí tzv. Dohody)[44], která sice nebyla přímo zakotvena v mírových smlouvách, vyjadřovala však určující roli velmocí při provádění mírových smluv.[45]

V důsledku velkého renomé, které si získala československá vojska v bojích proti centrálním mocnostem, bylo Československo považováno za součást vítězné koalice, mohlo se tak účastnit mírových jednání a touto účastí se mu dostalo širšího mezinárodního uznání.[46]

Československo zastupovali (jako mocnost s „omezenými zájmy“) **Edvard Beneš**[47] a **Karel Kramář**.[48] Podle organizačního pořádku, vydaného až v březnu 1919, tvořila čsl. delegace v Paříži samostatný odbor ministerstva zahraničních věcí, podléhala přímo Benešovi a skládala se z řídících úředníků, sboru odborných poradců a kancelářského oddělení.[49] Karel Kramář byl posléze nahrazen **Štefanem Osuským.**[50] Celkový počet zástupců Československa v Paříži se pohyboval okolo 80 osob.

---

[41] Členy centrálních (ústředních) mocností bylo Německé císařství, Rakousko-Uhersko, Osmanská říše a Bulharsko (původním členem byla i Itálie, která nakonec bojovala na straně Dohody.

[42] Viz *Slovník veřejného práva československého*, redakce Antonín Hobza, Jiří Hoetzel a další, svazek I, heslo „smlouvy mírové“, str. 336, Eulex Bohemia, Praha, 2000.

[43] Společnost národů (anglicky *League of Nations*, francouzsky *Société des Nations).*

[44] Členy Dohody byly jednak čelné mocnosti spojené a sdružené (spojené státy americké, britská říše, Francie, Itálie, Japonsko, jednak další státy tvořící s čelnými mocnostmi mocnosti spojené a sdružené. Jednací řád mírové konference označoval čelné mocnosti za mocnosti s obecnými zájmy a státy ostatní za mocnosti s omezenými, resp. zvláštními zájmy.

[45] Konference Velvyslanců byla zplnomocněným mezinárodním orgánem pověřeným prováděním mírových smluv.

[46] Sovinský, J.: *Státní území a státní hranice Československé republiky a České republiky,* PF UK, Praha, 2004.

[47] V době konání konference ministr zahraničních věcí.

[48] První předseda vlády, československý politik.

[49] Hronský, M.: Trianon: *Vznik hranic Slovenska a problémy jeho bezpečnosti* (1918-1920, str. 141, Veda, 2011.

[50] Československý politik a diplomat, pozdější velvyslanec ve Velké Británii a ve Francii.

Václav Roubík jako čsl. hraniční komisař udržoval s československou delegací na mírové konferenci průběžný pracovní styk, jehož předmětem byly konzultace zejména o čsl. hraničních požadavcích a celkově o hraniční agendě[51]

Nové poválečné uspořádání Evropy bylo zakotveno v následujících mírových smlouvách (rozhodnutích):

– **Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Německem** a Protokol, podepsané ve Versailles dne 28. června 1919 (č. 217/1921 Sb. z. a n.) (úprava hranic s Německem),

– **Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Rakouskem**, podepsaná v Saint- Germain-en-Laye dne 10. září 1919 (č. 507/1921 Sb. z. a n.) (úprava hranic s Rakouskem),

– **Smlouva mezi čelnými mocnostmi spojenými i sdruženými a Československem**, podepsaná v Saint-Germain-en-Laye dne 10. září 1919 (č. 508/1921 Sb. z. a n.)

– **Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými a sdruženými a Maďarskem**, podepsaná v Trianonu dne 4. června 1920 (č. 102/1922 Sb. z. a n.) (úprava hranic s Maďarskem),

– **Smlouva hraniční podepsaná v Sèvres** dne 10. srpna 1920 (neratifikováno, nepublikováno), (úprava hranic, která nevstoupila v platnost, hranice však byly uznány všemi zainteresovanými státy) - je přiřazena k mírovým smlouvám ze systematických důvodů. Smlouva obsahovala definitivní určení hranic těchto států: československého, rumunského, polského a jugoslávského. Do procesu ústavního projednání byla právě z těchto důvodů předložena spolu s mírovými smlouvami.

Uvedené mírové smlouvy spolu s hraniční smlouvou tvořily podle dobových komentací „část mírového díla pařížského“[52], popřípadě byly označovány jako „zákonodárné dílo pařížské“. Dnes jsou zpravidla označovány jako součást „**Versailleského smluvního systému**“.[53]

Mírové smlouvy byly výsledkem více než osmiměsíčního složitého jednání nejdříve mezi státy, které válku vedly po boku Dohody, později mezi těmito státy a státy poraženými. Jedním ze základních předpokladů, na nichž jednání spočívalo (z hlediska zájmů Československa) bylo to, že říše Rakousko-Uherská se rozpadla a největší část jejího území buď se ustavila v samostatné státy nebo se připojila k sousedním státům dohodovým.[54] Vlastní mírové smlouvy pak upravovaly řadu základních věcných okruhů, mezi nimiž mělo stěžejní místo **postoupení území**.

V již citované důvodové zprávě pak vláda vyjádřila své zásadní stanovisko k mírovým smlouvám. Výslovně konstatovala, že „***jest si vědoma, že v mnohém směru smlouvy zůstávají za očekáváním, jež tu a tam bylo i u nás projevováno. Má však za to, že možnosti budoucího vývoje, jež i naší republice tyto smlouvy přinášejí, daleko vyvažují okamžité výhody, jež by snad z toho neb onoho stanoviska by byly žádoucí. Doporučujíc předložené smlouvy ke schválení, vychází vláda republiky z názoru, že smlouvy, jež jako předložené smlouvy mírové upravují***

[51] Viz zejména 3. oddělení Národního archívu–fond: Československé delegace při mezinárodních rozhraničovacích komisích (1920-1937).
[52] Je označovaná jako tzv. malá (minoritní) Saint Germainská smlouva.
[53] Dejmek, J.: a kol.: *Zrod nové Evropy: Versailles, St.-Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému.* Praha: Historický ústav AV ČR, 2011.
[54] Důvodová zpráva k vládní předloze o ratifikaci mírových smluv, Národní shromáždění 1919, příloha k tisku 1630.

na staletí právní řád celého světa, se nesmějí posuzovat z úzkého hlediska dočasných zájmů, nýbrž pod zorným úhlem osudové odpovědnosti …". Uvedené prohlášení vlády se v celém rozsahu vztahovalo i na hraniční agendu, v níž bylo dosaženo významných úspěchů, současně se některé územní požadavky ukázaly jako nereálné. Další vývoj však bohužel ukázal, že předpoklad dlouhodobého mírového vývoje byl chybný.

V rámci **Versailleské mírové smlouvy** v čl. 81 Německo uznalo úplnou nezávislost státu československého. Německo přenechalo určení hranic státu československého čelným mocnostem spojeným a sdruženým v dohodě s ostatními interesovanými státy a zavázalo se předem uznati hranice takto určené. Konečně uznalo, že ke státu československému náleží, jako samosprávná jeho část, též území jihokarpatských Rusínů. **Ustanovení čl. 82** stanovilo hranici mezi Německem a státem československým odkazem na starou hranici mezi Rakouskem-Uherskem a Německem tak, jak byla dne 3. srpna 1914. Na své jižní hranici ztratilo Německo ve prospěch Československa podle čl. 83 vymezenou část území slezského (Hlubčicko, Ratibořsko), k podrobnému stanovení hranic (mezi státem československým a Polskem) byla ustavena rozhraničovací komise. Relativní stručnost ustanovení o hranicích byla dána skutečností, že předválečná hranice mezi Německem a Rakousko-Uherskem byla mezinárodně uznána a byla i odpovídajícím způsobem vyznačena v terénu. Předmětem rozhraničování byl proto poměrně omezený úsek pruského dílu hranic tzv. Hlučínsko, někdy označované také jako Hlubčicko a Ratibořsko).

Takto určená hranice byla starou hranicí Rakouska, pokud jde o část sahající od hranice Hornorakouské až k severnímu výběžku Rakouského Slezska ležícímu 8 km na východ od Prudníku. V další části severních hranic bývalé korunní země Slezska nastávají úchylky tím, že Německo postoupí státu československému část kraje hlubčického a ratibořského. Část tato určena jest přibližně tak, aby vyrovnán byl záhyb, jejž v těchto končinách činily hranice mezi Německem a Slezskem. Z tohoto území však jen východní část, jež blíže jest vymezena v článku 83, postupuje Německo bezpodmínečně, kdežto západní část kraje hlubčického postupuje Německo jen za podmínky, že by hlasování lidu, jež provésti se má v přilehlé části Horního Slezska, dopadlo takovým způsobem, že by tato část byla od Německa odloučena územím polským.[55]

Saint Germainská smlouva výslovně prohlásila, že čelné mocnosti spojené a sdružené uznaly stát československý, do jehož území je vtělena velká část území Rakouska-Uherska, za stát svobodný, nezávislý a spojenecký. Stěžejní z hlediska hranic bylo ustanovení **článku 27** (Hranice Rakouska), v němž byl v bodu 6 popsán průběh hranic se „státem československým".

Hranice mezi Rakouskem a Československem se shodují v zásadě s dosavadními hranicemi mezi Československem a Moravou na jedné straně a Horními a Dolními Rakousy na straně druhé. Odchylky jsou jen v těchto bodech: Rakousko postoupí Československu krajinu v okolí Poštorné a Valčic a část území bývalého Vitorazska vyměřenou tak, aby Československu připadlo nádraží v Cmuntu a tamní křižovatka železnic, kdežto Cmunt sám zůstane při Rakousku. Takto popsané hranice zobrazovala připojená mapa (čl. 28).

Ustanovení čl. 29 zahrnovalo zřízení rozhraničovacích komisí, stanovení jejich působnosti, složení, jakož i úhradu nákladů na rozhraničovací komise. Stručně řečeno šlo vlastně o stanovení jednacího řádu rozhraničovacích komisí. Uvedené ustanovení bylo i interpretačním pravidlem, podle něhož v případě rozporu mezi textem mírové smlouvy a připojenou mapou je určující (závazný) text. Z působnosti rozhraničovací komise byla výslovně vyňata stará hranice mezi

[55] Opak. cit. poznámka č. 56.

Rakousko-Uherskem a Německem, která platila k 3. srpnu 1914, pokud ovšem mírová smlouva výslovně nestanovila jinak. Čl. 30 představoval především „legální" definici, resp. výklad i u hranic definovaných tokem vody; tato definiční vymezení byla závazná pro všechny dotčené rozhraničovací komise. Ustanovení čl. 31 až 33 pak obsahovala závazky zúčastněných států poskytnout potřebnou podporu rozhraničovacím komisím, (katastrální podklady, logistická podpora, součinnost místních úřadů), jakož i poskytnout ochranu „hraničnímu značení". Čl. 33 stanovil zásadu „viditelnosti z jednoho hraničního znaku na znak následující", která byla návazně „promítnuta" i v bilaterálních hraničních smlouvách. Čl. 35 stanovil zásady archivace výsledků rozhraničovacích prací (hraničního dokumentárního díla). V rámci „politických klauzulí evropských" obsahoval oddíl III. ustanovení o státu československém, jehož stěžejní čl. 58 zahrnoval politicko-právní uznání státu československého Rakouskem.

Trianonská mírová smlouva znamenala uznání rozpadu Rakouska-Uherska, měla zásadní vliv na stanovení slovenských hranic. Stěžejní význam mělo zejména ustanovení **čl. 27 bod 4** popisující průběh nových hranic Maďarska se státem československým, který byl zobrazen v připojené mapě (čl. 28). Navazující ustavení čl. 29 zřídilo rozhraničovací komisi, včetně úpravy všeobecných zásad stanovení a vytýčení nových hranic.[56] Šlo v zásadě o stanovení jednacího řádu rozhraničovacích komisí. Čl. 30 představoval především „legální" definici, resp. výklad u hranic definovaných tokem vody; tato definiční vymezení byla závazná pro všechny dotčené rozhraničovací komise. Ustanovení čl. 31 až 33 pak obsahovala závazky zúčastněných států poskytnout potřebnou podporu rozhraničovacím komisím, (katastrální podklady, logistická podpora, součinnost místních úřadů). V rámci „politických klausulí evropských" byl profilový oddíl III (Stát československý), jehož stěžejní článek 48 zahrnoval politicko-právní uznání státu československého Maďarskem.

Ustanovení mírových smluv o hranicích měla mnohdy jen deklaratorní charakter, zejména v případech, kdy se stvrzovala již dříve mezinárodně uznaná hranice (např. někdejší hranice mezi Německem a Rakouskem), jakož i tehdy, kdy byly změny hranic již schváleny rozhodnutím vítězných mocností na mírové konferenci.[57] Z československého hlediska bylo mimořádně významné rozhodnutí Konference velvyslanců v Paříži ze dne 28. července 1920 ohledně plebiscitních území na Těšínsku, Oravě a Spiši.

[56] Vládní návrh č. 531, kterým se předkládá Národnímu Shromáždění Československé republiky Trianonská mírová smlouva, 1920.

[57] Viz např. *Slovník veřejného práva československého*, redakce Antonín Hobza, Jiří Hoetzel a další, svazek I, heslo "smlouvy mírové", str. 336, Eulex Bohemia, Praha, 2000, str. 341 an.

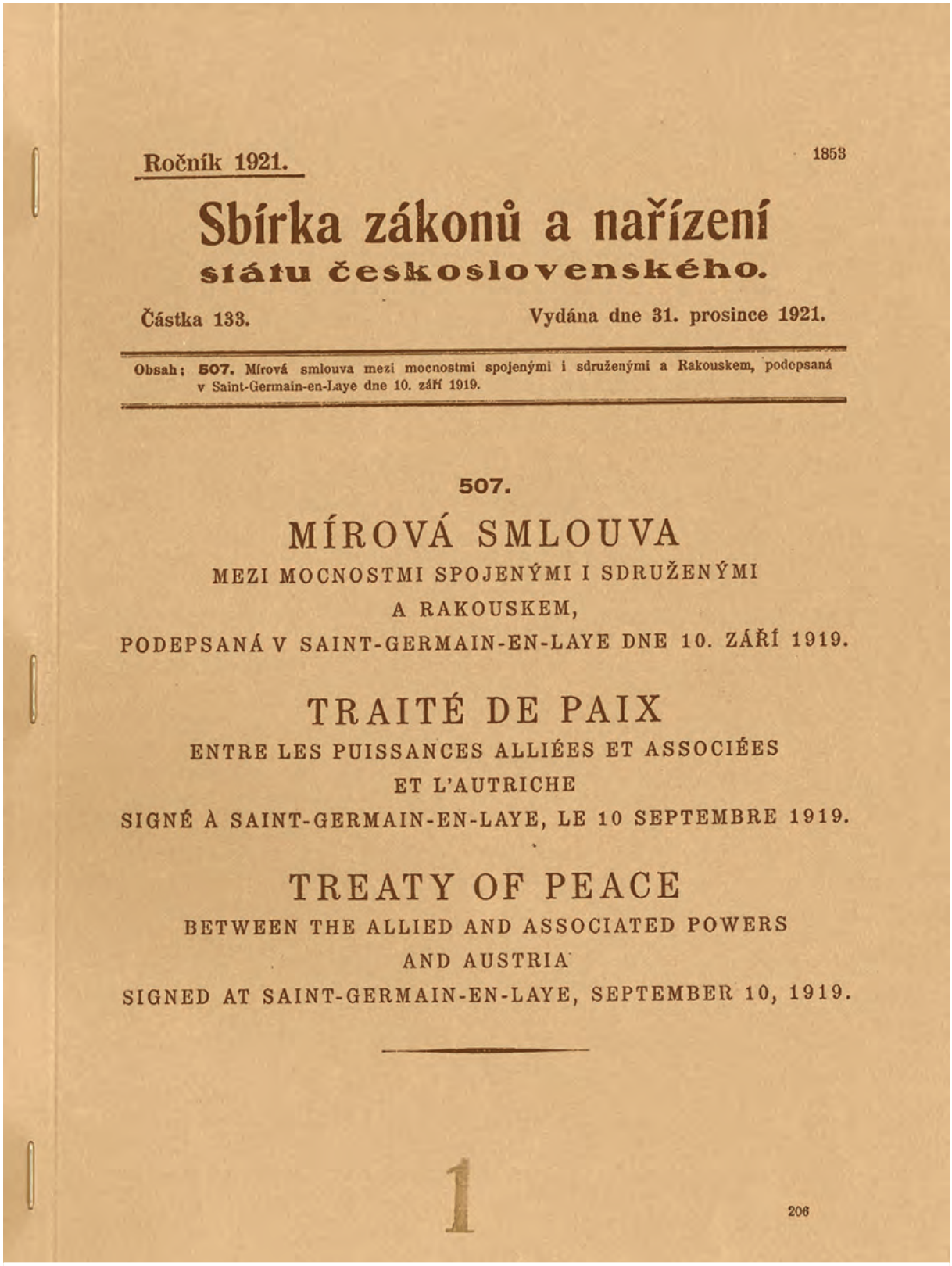

Ročník 1921. 1853

Sbírka zákonů a nařízení
státu československého.

Částka 133. Vydána dne 31. prosince 1921.

Obsah: 507. Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Rakouskem, podepsaná v Saint-Germain-en-Laye dne 10. září 1919.

507.

MÍROVÁ SMLOUVA
MEZI MOCNOSTMI SPOJENÝMI I SDRUŽENÝMI
A RAKOUSKEM,
PODEPSANÁ V SAINT-GERMAIN-EN-LAYE DNE 10. ZÁŘÍ 1919.

TRAITÉ DE PAIX
ENTRE LES PUISSANCES ALLIÉES ET ASSOCIÉES
ET L'AUTRICHE
SIGNÉ À SAINT-GERMAIN-EN-LAYE, LE 10 SEPTEMBRE 1919.

TREATY OF PEACE
BETWEEN THE ALLIED AND ASSOCIATED POWERS
AND AUSTRIA
SIGNED AT SAINT-GERMAIN-EN-LAYE, SEPTEMBER 10, 1919.

1

206

Obr. č. 13: Saint-Germainská mírová smlouva – titulní list

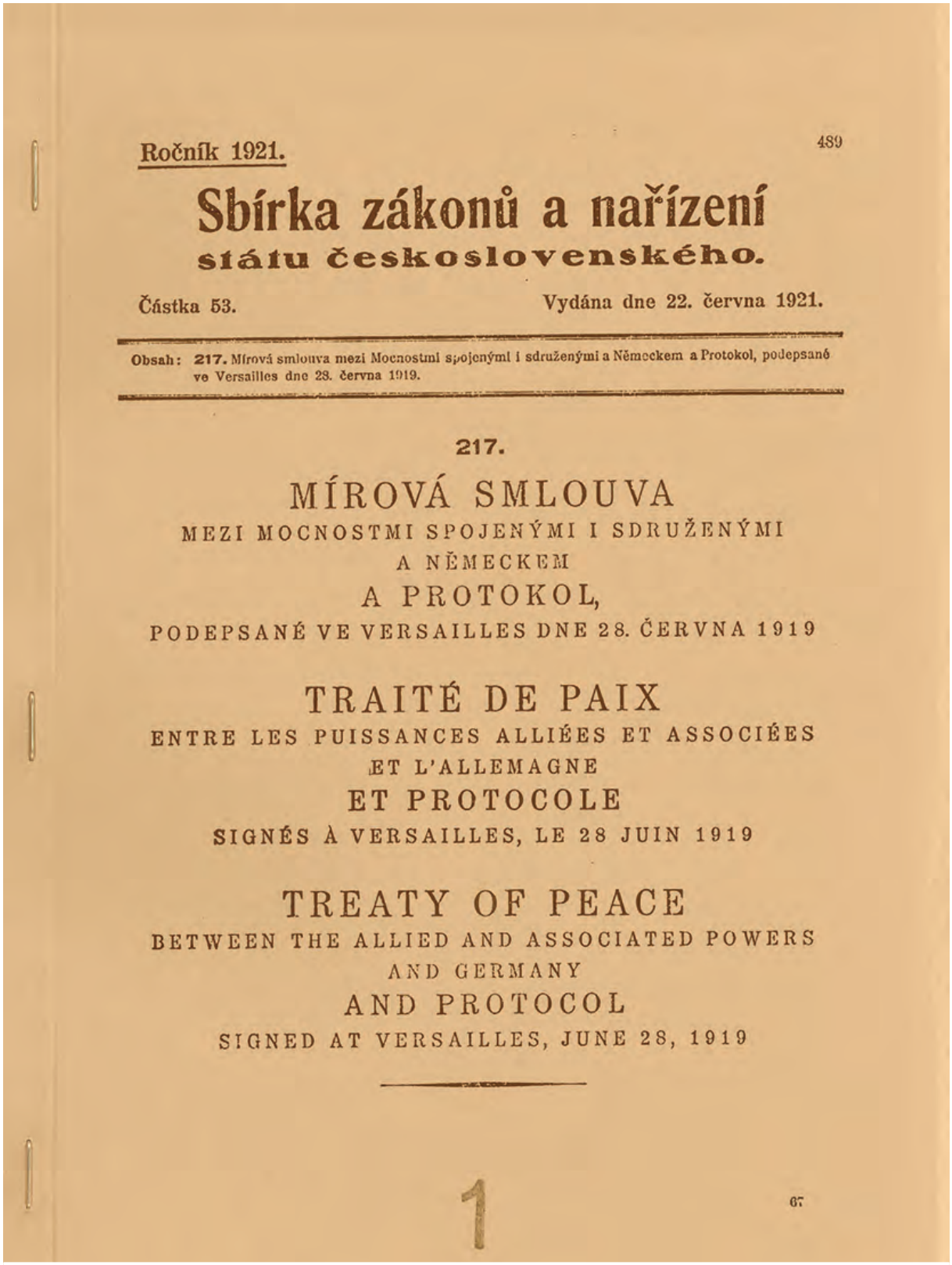

Ročník 1921. 489

Sbírka zákonů a nařízení
státu československého.

Částka 53. Vydána dne 22. června 1921.

Obsah: 217. Mírová smlouva mezi Mocnostmi spojenými i sdruženými a Německem a Protokol, podepsané ve Versailles dne 28. června 1919.

217.

MÍROVÁ SMLOUVA
MEZI MOCNOSTMI SPOJENÝMI I SDRUŽENÝMI
A NĚMECKEM
A PROTOKOL,
PODEPSANÉ VE VERSAILLES DNE 28. ČERVNA 1919

TRAITÉ DE PAIX
ENTRE LES PUISSANCES ALLIÉES ET ASSOCIÉES
ET L'ALLEMAGNE
ET PROTOCOLE
SIGNÉS À VERSAILLES, LE 28 JUIN 1919

TREATY OF PEACE
BETWEEN THE ALLIED AND ASSOCIATED POWERS
AND GERMANY
AND PROTOCOL
SIGNED AT VERSAILLES, JUNE 28, 1919

1

67

Obr. č. 14: Versailleská mírová smlouva – titulní list

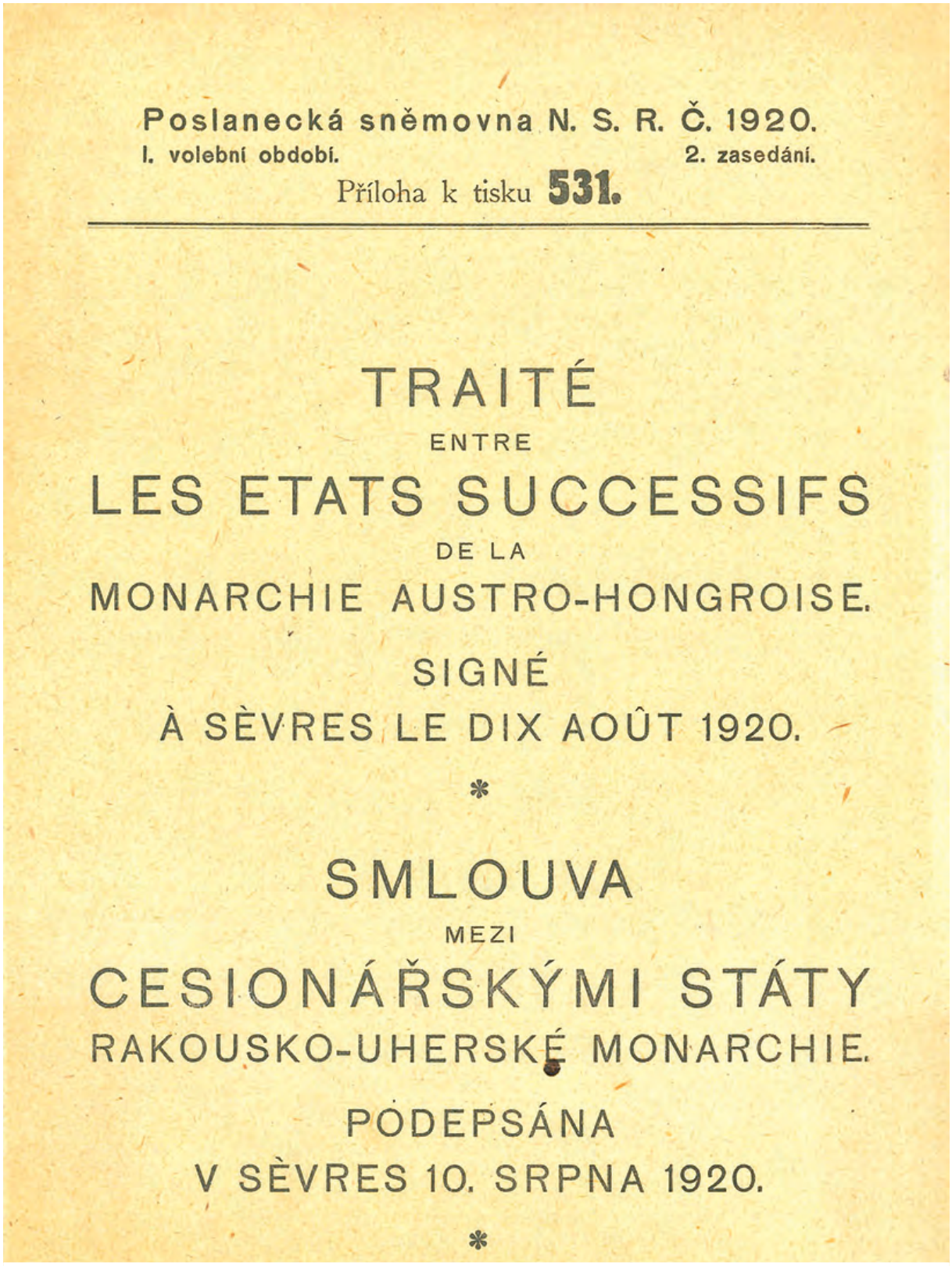

Poslanecká sněmovna N. S. R. Č. 1920.
I. volební období. 2. zasedání.
Příloha k tisku 531.

TRAITÉ
ENTRE
LES ETATS SUCCESSIFS
DE LA
MONARCHIE AUSTRO-HONGROISE.
SIGNÉ
À SÈVRES LE DIX AOÛT 1920.
*
SMLOUVA
MEZI
CESIONÁŘSKÝMI STÁTY
RAKOUSKO-UHERSKÉ MONARCHIE.
PODEPSÁNA
V SÈVRES 10. SRPNA 1920.
*

Obr. č. 15: Sèvreská mírová smlouva – titulní list

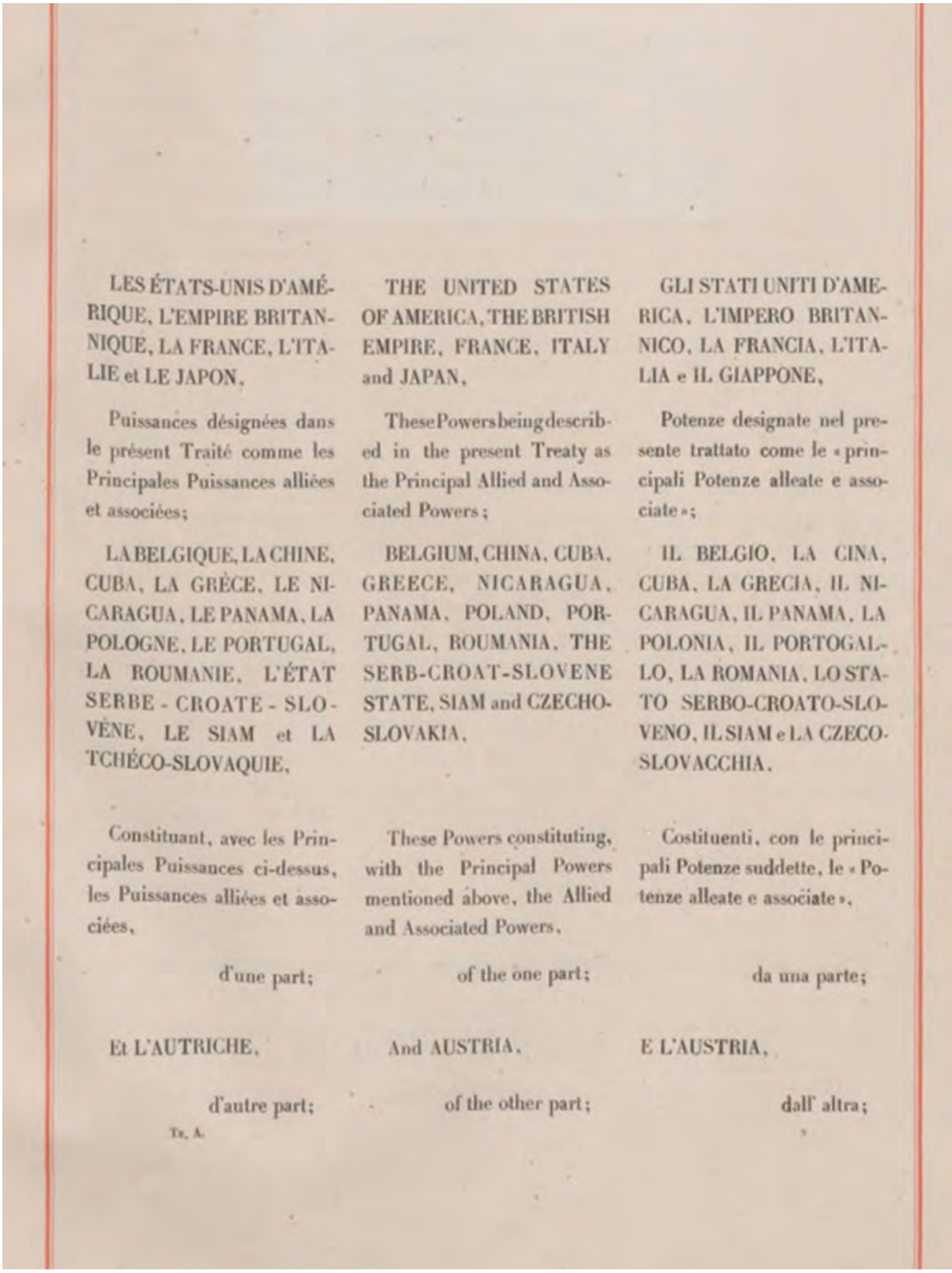

LES ÉTATS-UNIS D'AMÉRIQUE, L'EMPIRE BRITANNIQUE, LA FRANCE, L'ITALIE et LE JAPON,

Puissances désignées dans le présent Traité comme les Principales Puissances alliées et associées;

LA BELGIQUE, LA CHINE, CUBA, LA GRÈCE, LE NICARAGUA, LE PANAMA, LA POLOGNE, LE PORTUGAL, LA ROUMANIE, L'ÉTAT SERBE - CROATE - SLOVÈNE, LE SIAM et LA TCHÉCO-SLOVAQUIE,

Constituant, avec les Principales Puissances ci-dessus, les Puissances alliées et associées,

d'une part;

Et L'AUTRICHE,

d'autre part;

THE UNITED STATES OF AMERICA, THE BRITISH EMPIRE, FRANCE, ITALY and JAPAN,

These Powers being described in the present Treaty as the Principal Allied and Associated Powers;

BELGIUM, CHINA, CUBA, GREECE, NICARAGUA, PANAMA, POLAND, PORTUGAL, ROUMANIA, THE SERB-CROAT-SLOVENE STATE, SIAM and CZECHO-SLOVAKIA,

These Powers constituting, with the Principal Powers mentioned above, the Allied and Associated Powers,

of the one part;

And AUSTRIA,

of the other part;

GLI STATI UNITI D'AMERICA, L'IMPERO BRITANNICO, LA FRANCIA, L'ITALIA e IL GIAPPONE,

Potenze designate nel presente trattato come le « principali Potenze alleate e associate »;

IL BELGIO, LA CINA, CUBA, LA GRECIA, IL NICARAGUA, IL PANAMA, LA POLONIA, IL PORTOGALLO, LA ROMANIA, LO STATO SERBO-CROATO-SLOVENO, IL SIAM e LA CZECO-SLOVACCHIA,

Costituenti, con le principali Potenze suddette, le « Potenze alleate e associate »,

da una parte;

E L'AUSTRIA,

dall' altra;

Tr. A.

Obr. č. 16: Originální list Saint-Germainské mírové smlouvy

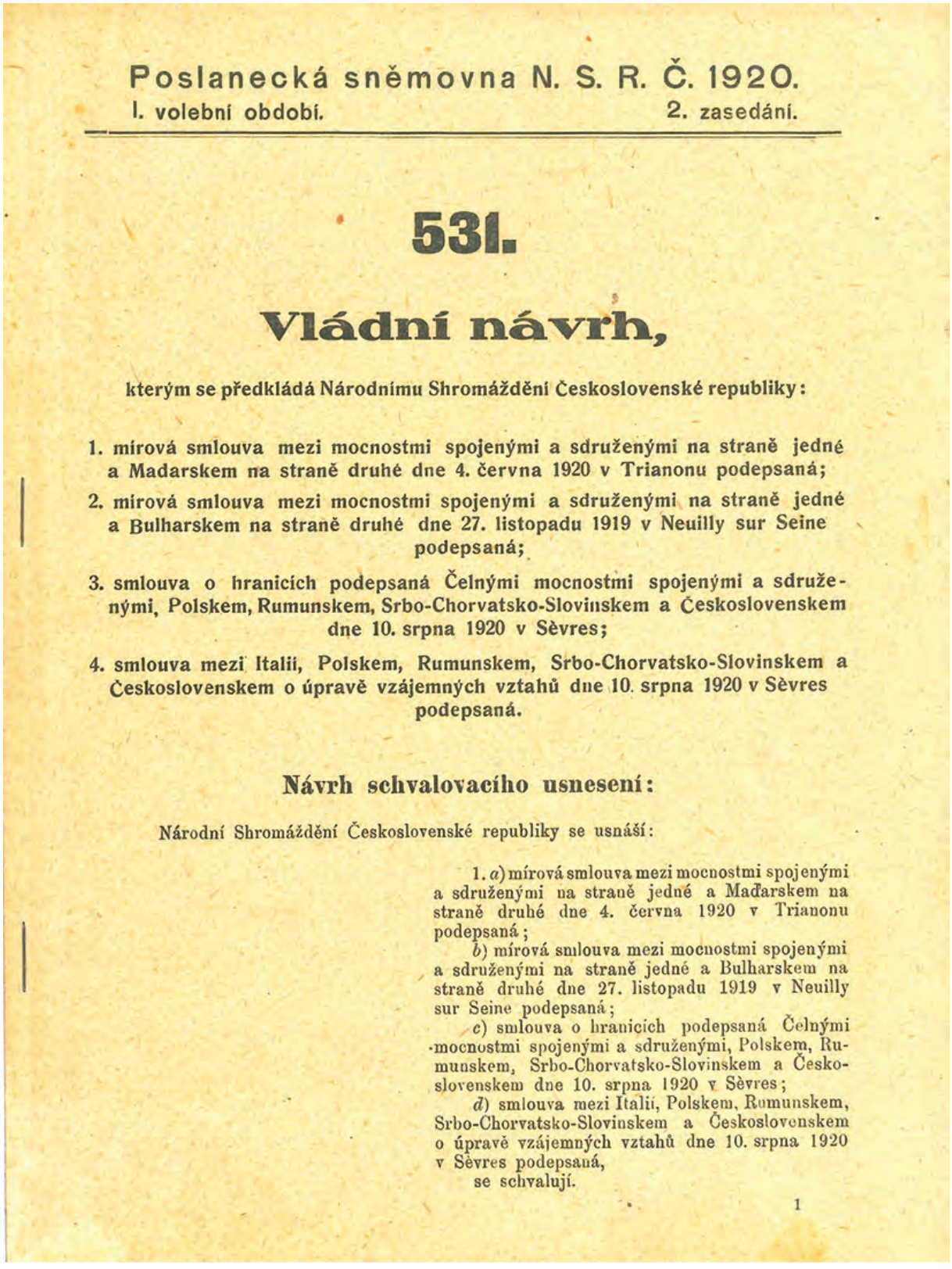

Poslanecká sněmovna N. S. R. Č. 1920.
I. volební období. 2. zasedání.

531.

Vládní návrh,

kterým se předkládá Národnímu Shromáždění Československé republiky:

1. mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými a sdruženými na straně jedné a Madarskem na straně druhé dne 4. června 1920 v Trianonu podepsaná;
2. mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými a sdruženými na straně jedné a Bulharskem na straně druhé dne 27. listopadu 1919 v Neuilly sur Seine podepsaná;
3. smlouva o hranicích podepsaná Čelnými mocnostmi spojenými a sdruženými, Polskem, Rumunskem, Srbo-Chorvatsko-Slovinskem a Československem dne 10. srpna 1920 v Sèvres;
4. smlouva mezi Italií, Polskem, Rumunskem, Srbo-Chorvatsko-Slovinskem a Československem o úpravě vzájemných vztahů dne 10. srpna 1920 v Sèvres podepsaná.

Návrh schvalovacího usnesení:

Národní Shromáždění Československé republiky se usnáší:

1. *a*) mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými a sdruženými na straně jedné a Maďarskem na straně druhé dne 4. června 1920 v Trianonu podepsaná;
b) mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými a sdruženými na straně jedné a Bulharskem na straně druhé dne 27. listopadu 1919 v Neuilly sur Seine podepsaná;
c) smlouva o hranicích podepsaná Čelnými mocnostmi spojenými a sdruženými, Polskem, Rumunskem, Srbo-Chorvatsko-Slovinskem a Československem dne 10. srpna 1920 v Sèvres;
d) smlouva mezi Italií, Polskem, Rumunskem, Srbo-Chorvatsko-Slovinskem a Československem o úpravě vzájemných vztahů dne 10. srpna 1920 v Sèvres podepsaná,
se schvalují.

1

Obr. č. 17: Vládní návrh, kterým se předkládají Národnímu shromáždění mírové smlouvy

2. Rozhraničovací práce, Instrukce pro rozhraničovací práce, Rozhraničovací komise

Rozhraničovací práce se uskutečňovaly podle „**Instrukcí pro rozhraničovací práce“, které vydala Konference Velvyslanců dne 22. července 1920** všem delimitačním komisím (*Instructions relatives aux Commissions de Delimitation*). Instrukce byly pak doplňovány dalšími rozhodnutími této konference ve věcech delimitačních v tzv. zvláštních případech. Instrukce zahrnovaly všeobecná ustanovení, kde jsou stanoveny základní úkoly a oprávnění rozhraničovací komise, organizaci rozhraničovacích prací, technické práce k vyznačení hranice, případně i vymezníkování nové státní hranice a vyhotovení popisu státní hranice (povšechného a podrobného).

Rozhraničovací (delimitační) komise byly zřízeny mírovými smlouvami[58] nebo rozhodnutím Konference Velvyslanců.[59] Jen výjimečně byly v pozdějším období zřízeny na základě dvoustranné smluvní úpravy; v tom případě měly bilaterální povahu, absentovala účast velmocí a nelze na ně vztáhnout dále uvedený výklad. Z časových hledisek spadalo těžiště práce rozhraničovacích komisí do první poloviny dvacátých let dvacátého století.[60] Přesné časové údaje o vzniku a ukončení činnosti rozhraničovacích komisí uvádí tabulka převzatá z článku O. Krčmáře.[61]

Delim. komise	Jmenování	Ustavení	Počet schůzí	Podepsání dokumentů	Rozpuštění
Hlučínská co čsl.-polská	16.1.1920	16.1.1920	28	6.12.1920	Přeměna
Hlučínská co čsl.-německá	1.3.1922	31.10.1922	7	28.3.1924	28.3.1924
Čsl.-rakouská	22.7.1920	22.7.1920	31	19.5.1923	31.5.1923
Čsl.-polská	28.7.1920	28.8.1920	28	12.10.1927	16.10.1927
Čsl.-maďarská	27.7.1921	27.7.1921	40	15.5.1925	31.5.1925
Čsl.-rumunská	7.2.1923	27.3.1923	31	20.7.1926	10.11.1926

Základní aspekty postavení a působnosti rozhraničovacích (delimitačních) komisí stanovily jednotlivé mírové smlouvy[62], podle nichž byly tyto komise nadány nejen úplným právem určiti

[58] Čs.-rakouská rozhraničovací komise, Čs.-maďarská rozhraničovací komise, Čs.-polská rozhraničovací komise.

[59] Čs.-rumunská rozhraničovací komise, Čs.-německá rozhraničovací komise pro hlučínský úsek hranic.

[60] Např. čs.-rakouská rozhraničovací komise (1920-1923), Čs.-maďarská rozhraničovací komise (1922-1925), Čs.-rumunská rozhraničovací komise (1923-1926).

[61] Op. cit. poznámka č. 32.

[62] Versailleská mírová smlouva a Saint Germainská mírová smlouva byly prvními československými smlouvami, které byly ratifikovány v listopadu 1919, přičemž před samotnou ratifikací se usneslo Národní shromáždění, že povoluje prezidentovi republiky, aby smlouvy ratifikoval a zároveň uložilo československé vládě, aby smlouvy publikovala ve Sbírce zákonů a nařízení (in: Petr Mlsna, Jan Kněžínek: Mezinárodní smlouvy v českém právu, Linde, Praha 2009, str. 92).

části hranic definované výrazem "čára, jež se určí na místě samém", ale i revidovati části hranic určené hranicemi správními, požádá-li o to některý ze zúčastněných států a uzná-li to komise za vhodné. Měly přitom přihlížet i k místním hospodářským zájmům.

Podle mírových smluv byly rozeznávány tři druhy hranic, a to:

– **hranice mírovou smlouvou určená**, jejíž přesné stanovení náleží rozhraničovacím komisím,

– **hranice administrativní**, jejíž revize přísluší rozhraničovací komisi, požádá-li o to některý ze zainteresovaných států a uzná-li to komise vhodným,

– **hranice mezinárodní**, jak platila v roce 1914, u níž se omezí úloha rozhraničovací komise na přezkoumání hraničních mezníků za stejných předpokladů jako při hranici administrativní.

Mírové smlouvy stanovily i základní principy činnosti komisí (rozhodování většinou hlasů, rozdělení nákladů, základní definiční vymezení průběhu hranic ve vodních tocích, závazek poskytnutí podpory komisím od zúčastněných států a jejich úřadů, základní zásady pro vyznačení státních hranic, stanovení finální hraniční dokumentace). Některé z těchto principů se staly trvalou součástí hraniční smluvní praxe zúčastněných států (např. viditelnost z jednoho hraničního znaku na následující), jiné si vyžádaly přijetí vnitrostátních legislativních aktů (např. ochrana hraničních znaků a trigonometrických značek).

Rozhraničovací (delimitační) komise byly jmenovány Konferencí Velvyslanců zvlášť pro každou hranici. Komisi tvořilo obecně šest členů – zástupci (komisaři) dohodových států (po jednom zástupci z každého tohoto státu – Francie, Velké Británie, Itálie a Japonska a zástupci přímo zúčastněných států sousedících států.[63] Předsedou (prezidentem) komise byl vždy představitel jedné z velmocí. Tímto si velmoci zajistily v komisích i v jejich práci jednoznačný vliv. Jednacím jazykem komisí byla francouzština.

To, že měly v delimitačních (rozhraničovacích komisích) své zástupce čelné mocnosti „jest ve zřejmé souvislosti se zásadním názorem uvedených pěti[64] velmocí, že ony jsou povolány k teritoriální úpravě stran nových států střední a východní Evropy. Složením delimitačních komisí i pravidly stran jejich činnosti zajistily si vítězné velmoci rozhodující vliv na delimitační komise. Tento vliv na ně vítězné mocnosti vskutku uplatňovaly, a to prostřednictvím svých velvyslanců v Paříži".[65]

V našich podmínkách jsou rozhraničovací práce spojeny se jménem **Ing. Dr.h.c. Václava Roubíka**, sekčního šéfa v Ministerstvu veřejných prací, resp. ministra veřejných prací ve vládě Jana Černého. Václav Roubík, který byl na návrh ministra zahraničních věcí jmenován **čs. komisařem pro hraniční věci (předsedou československých delegací v rozhraničovacích komisích),** je pokládán za „otce" moderních československých státních hranic.

V zájmu získání relevantních podkladů pro návrh na vedení hraniční čáry bylo rozhraničovacím komisím uloženo:

- provést fyzickou kontrolu a přezkoumání území (*reconnaisance surterain*);
- určit průběh hranice ve smyslu instrukcí Konference Velvyslanců pro delimitační komise;

[63] Zcela okrajově a na omezenou dobu se činnosti zúčastnil i zástupce USA.
[64] Zástupci Spojené států amerických se činnosti rozhraničovacích komisí nezúčastnili.
[65] Sovinský, J.: *Státní území a státní hranice Československé republiky a České republiky,* str. 93, PF UK, 2004.

- vytýčit a vykolíkovat hraniční čáru (*Piquetage a L´abornement*) a výsledky zanést do hraniční mapy ve stanoveném měřítku dle *Instructions relatives Aux Commissions de Délimitation;*
- zabezpečit vymezníkování hraniční čáry; zpracovat všeobecný popis hranic od dohodnutého *trojstátního* bodu;
- provést podrobné zaměření státní hranice, její triangulaci, *polygonizaci* a výšková měření;
- provést vyznačení průběhu hraniční čáry dohodnutými typy mezníků na pevných hranicích;
- zabezpečit vyznačení hraniční čáry na hraničních vodních tocích dohodnutými mezníky, stabilizaci bodů hraniční trigonometrické sítě a adjustaci hraničních mezníků;
- zaměřit státní hranice a zpracovat v jazyce francouzském konečnou hraniční dokumentaci, označenou jako *Documentation* finále.

U jednotlivých států byl k této „závazné osnově" pro provádění delimitačních prací přiřazeni bod týkající se identifikace vodních toků a určení charakteru a vedení hraniční čáry.

Nejobecněji lze zřejmě vyjádřit úlohu rozhraničovacích komisí tak, že měly zabezpečit prvotní zajištění většiny Pařížskou mírovou konferencí stanovených státních hranic Československa v terénu a vyhotovení příslušné hraniční dokumentace.

U jednotlivých států byl k uvedené „závazné osnově" pro provádění delimitačních prací přiřazen i bod týkající se identifikace vodních toků a určení charakteru a vedení hraniční čáry. Na základě zmocnění obsažených v Instrukcích pro rozhraničovací práce byly po skončení těchto prací vyhotoveny **Technické zprávy**, které sumarizují v zásadě všechny relevantní údaje (průběh a výsledky rozhraničovacích prací). Jde o údaje o jednání rozhraničovací komise, technické dispozice, statistická data a rozbor díla. Byly vydány Ministerstvem veřejných prací (československou delegací dotčené komise) jako příslušným ústředním orgánem státní správy v období rozhraničovacích prací. Technické zprávy je možné oprávněně pokládat za autentický dokument z rozhraničovacích prací, který má zásadní interpretační význam.

Technické zprávy o rozhraničovacích pracích byly vydány na všech úsecích státních hranic Československé republiky s výjimkou Německa.[66] Rozhraničovací práce v korespondenci s obsahem těchto technických zpráv lze shrnout v následujících věcných bodech:

a) právní podklad určení hranice

Právní podklad určení hranice vycházel z odkazu na příslušnou mírovou smlouvu, rozhodnutí Konference Velvyslanců, popřípadě již existující bilaterální úpravu mezi oběma státy. Odkaz byl zpravidla doplněn verbálním popisem obecného průběhu hranice, popřípadě dalšími potřebnými charakteristikami určujícími právní prostředí.

b) určování průběhu hranice

Rozhraničovací komise zahajovaly svou činnost bez prodlení studiemi v přírodě a na mapách. V otázkách hraničního průběhu bylo postupováno ve smyslu instrukcí Konference Velvyslanců tím způsobem, že komisaři zúčastněných států předložili předsedovi (presidentu) komise své propozice na vedení hranice v určitém úseku, komise pak po prozkoumání průvodní

[66] Někdejší hranice mezi Německem a Rakouskem byla hranicí mezistátní, byla poměrně jasně stanovená odkazem ve Versailleské mírové smlouvě na dosavadní rakousko-německé hranice, rovněž byla zřetelně vyznačená v terénu. Vzhledem k tomu, že delimitační změny nebyly příliš rozsáhlé, nebyla Technická zpráva o rozhraničovacích pracích nebyla vyhotovena.

argumentace rozhodla pro ten či onen návrh, případně sama vyhledala kompromisní řešení, které pak bylo předloženo k rozhodnutí plenární schůzi. Propozice musely být vždy doloženy mapami nebo náčrty a texty potřebnými pro studium každého návrhu ostatními členy komise. V případech, kdy to komise uznala za vhodné, byly provedeny i pochůzky spojené s ohledáním na místě samém. Návrhy byly barevně odlišeny tak, aby bylo na první pohled zřejmé, o jaký návrh jde.[67]

Na základě zjištěných dat v terénu se vyhotovené návrhy staly předmětem zkoumání komise, která se rozhodla pro ten či onen návrh, popřípadě dohodoví komisaři vyhledali vlastní (třetí) řešení. O návrzích se hlasovalo a rozhodla prostá většina hlasů. V případě rovnosti měl předseda (prezident) komise právo použít „druhého hlasu". Toto pravidlo mělo stěžejní význam z hlediska prosazení zájmů vítězných mocností. Na základě těchto pravidel komise v podstatě vyřešily (odhlasovaly) všechny hraniční otázky kromě tzv. samostatných kauz, které musely být rozhodnuty specifickými mezinárodními institucemi (např. arbitrážní řízení o sporné otázce Společností národů v Ženevě v případě maďarské hranice).

U hranic definovaných tokem vody stanovily základní pojmová vymezení mírové smlouvy. Podle nich pojmy „tok" nebo „koryto" znamenají u řek nesplavných střední čáru vodního toku nebo jeho hlavní rameno, u řek splavných střední čáru hlavního plavebního koryta. Současně byly rozhraničovací komise pověřeny určením dalších podrobností, resp. odchylek. V hraničních vodních tocích byla hraniční linie stanovena dvěma variantami – buď jako pevná nebo jako pohyblivá. Nebyla vyloučena ani kombinace pevných a pohyblivých hranic. Např. na česko-slovensko-rakouských hranicích byly stanoveny pohyblivé hranice[68] v mezinárodních tocích řek Dyje a Moravy a obdobně Dunaje (se zvláštním statutem), v ostatních tocích (zpravidla menší toky) pak byla stanovena nepohyblivá hranice.[69] Stanovení charakteru hranic na vodních tocích přihlíželo i k hydrologickým a hydrografickým aspektům.

c) povšechný (generelní) popis průběhu hranice

Zahrnoval verbální popis průběhu hranice, tj. vyznačení hlavních přirozených nebo umělých čar terénu přirozených, zejména s využitím významných topografických bodů, cest, vodních toků, hranic obecních či majetkových, hřbetů pohoří, hlavních údolí, resp. charakteristik území. Zpravidla byla uvedena celková délka hranice, délka suché (pevné) a mokré hranice, místa s nejvyšší a nejnižší nadmořskou výškou, popřípadě i údaje o vegetaci. Technické zprávy o rozhraničování obsahovaly v této věcné souvislosti i data o administrativním (politickém) rozdělení území na obou stranách hranice, jakož i údaje o charakteru komunikací, resp. o silničním a železničním spojení.

d) organizace technických prací

Komisi delimitační, resp. jejímu předsedovi náleželo ve smyslu instrukcí vydaných Konferencí Velvyslanců vedení a dozor nad pracemi technickými. Vlastní provádění technických prací příslušelo komisařům zúčastněných států. Těmto komisařům byli dáni „k ruce" techničtí přidělenci a potřebný technický, administrativní, účetní a pomocný personál seskupený v československou a partnerskou delegaci.

---

[67] Např. československý návrh červeně, rakouský modře, společný červeně i modře střídavě, návrh dohodových komisařů zeleně, rozhodnutí komise žlutě.

[68] Pohyblivé hranice byly určeny střední čárou vodního toku (Dyje, Morava) nebo střední čárou hlavního plavebního koryta (Dunaj).

[69] Tj. trvale určená polohou jejich hlavních ramen zjištěných při rozhraničování a vyznačených v podrobném hraničním popisu.

Celá hranice byla rozdělena na jednotlivé úseky, v každém fungoval jako „správce“ jeden československý a jeden partnerský technik – geometr. Vlastní práce rozhraničovací byly prováděny pracovními skupinami, v zásadě smíšenými, tj. sestávajícími vždy z jednoho vedoucího technika každého ze zúčastněných států a z příslušného pomocného personálu. Dle druhu přidělených prací fungovaly pracovní skupiny úsekové, pověřené vytýčením a vymezníkováním hraniční čáry, jakož i podrobným zaměřením hranice, pracovní skupiny triangulační, provádějící triangulaci pohraničního území, jež byla základem pro podrobná měření a konečně pracovní skupiny topografické mající za úkol reambulaci topografické mapy 1:25 000 v hraničním pruhu. O postupu prací se podávala pro každý úsek hranice týdenní zpráva, jež se odevzdávala sekretariátu rozhraničovací komise.

e) vytýčení a vykolíkování hraniční čáry

Body hraniční čáry, do nichž měly být později osazeny hraniční mezníky, byly označovány kolíky, na nichž byl vyznačen typ mezníků, které měly být osazeny. V zásadě každý lom hraniční čáry byl označen mezníkem, přičemž nejdůležitější podmínkou bylo, aby z každého mezníku byly viditelné oba sousední.[70]

Dále bylo pamatováno na účelné rozvržení vrcholů hraničních polygonálních pořadů, volených z hraničních bodů, za účelem budoucího zaměření hraniční čáry. Hraniční komunikace a malé vodní toky byly vykolíkovány střídavě po obou stranách, přičemž na začátku a na konci byly vždy dva kolíky proti sobě. Jasná pravidla byla stanovena i pro další frekventované případy vyznačení hranic (protnutí dvou hraničních komunikací, větší hraniční vodní toky, zdi na hranici).

f) vymezníkování hraniční čáry (hraniční mezníky)

Státní hranice byly rozděleny na hraniční úseky, které byly očíslovány a vyznačeny hraničními znaky opatřenými iniciálami[71] a čísly hraničních úseků a hraničních znaků. Průběh státních hranic byl vyznačen hraničními mezníky. Jejich vzory byly obsaženy v dokumentaci přijaté při rozhraničovacích pracích, v pozdějších obdobích popřípadě i v návazných bilaterálních smlouvách o státních hranicích. Vzory hraničních mezníků a jejich technický popis byly zahrnuty v technických zprávách o rozhraničovacích pracích. Zvláštním případem byly trojstátní hraniční body styku tří sousedních států (triplex).[72] Hraniční mezníky byly žulové, opatřené bílým trvanlivým nátěrem, označené iniciálou státu, označením hraničního úseku a pořadovým číslem.

Instrukce pro rozhraničovací práce obsahovala podrobná ustanovení o hraničních meznících. Řešila mimo jiné použití přirozených skal jako hraničních mezníků, použití starých mezníků (panských, katastrálních), upravovala osazení mezníků, včetně podkladních desek, jejich dopravu i orientaci osazovaných mezníků (směr sever – jih, obrácení iniciál každého státu na stranu příslušného státu). Zvláštní ustanovení byla přijata i ohledně číslování hraničních mezníků, které bylo zpravidla od západu na východ, mezníky základní byly číslovány římskými číslicemi, mezníky hlavní byly číslovány postupně a v každém úseku samostatně od západu k východu ve způsobu zlomku (čitatel – římská číslice udává úsek, jmenovatel – arabská číslice pak pořadové číslo mezníku).

---

[70] Zásada viditelnosti z jednoho hraničního znaku na znak následující byla stanovena v mírových smlouvách a následně byla převzata v bilaterální smluvní úpravě hranic.

[71] Iniciála označuje stát, jehož státní hranice jsou hraničním znakem vyznačeny. V období rozhraničovacích prací bylo Československo označeno iniciálou „CS“, sousední státy pak iniciálami „Ő“, „D“, „MO“, „P“ a „R“.

[72] Např. základní kámen č. I/1 na styku československo-polsko-rumunských státních hranic.

Hraniční znaky byly adjustovány tak, že na jejich vrchní vodorovné hraně byl vyryt křížek, jehož střed označoval bod hraniční čáry s tím, že je přesně kolmo nad křížkem vyrytým ve středu podkladní desky uložené pod hraničním znakem. Na svrchní vodorovné straně kamene byly umístěny kromě křížku též směrové značky, tj. dvě rýhy naznačující směr k oběma hraničním kamenům sousedním.

Hraniční mezníky se členily na

a) **základní** (*Bornes d´origine*) určené pro začátky hraničních úseků (rozměry 35x35x180 cm),
b) hlavní (*Bornes principales*) sloužící k vyznačení hlavních změn směru hraniční linie význačných bodů v terénu, průseků s důležitými komunikacemi, vodními toky a hranicemi administrativními (rozměry 25x25x140 cm),
c) **mezilehlé** (*Bornes intermédisires*) stanovené k označení méně důležitých lomů hraniční linie (rozměry 20x20x90 cm),
d) **doplňovací** (*Bornes complémentaires*) určené k označení hraničních bodů nejmenší důležitosti (rozměry 20x15x70cm).

Hraniční znaky základní (popřípadě i hlavní) byly opatřeny letopočty (datum podpisu příslušné mírové smlouvy nebo rozhodnutí Konference Velvyslanců). Uvedeny byly celkové počty osazených hraničních mezníků, polygonových kamenů a trigonometrických kamenů. Polygonové nebo trigonometrické kameny nestojí v hraniční linii, pouze ji indikují.

Standardním vyznačením státních hranic tedy byly kamenné mezníky, vedle toho se vyskytovaly i zvláštní způsoby vyznačení, např. hraniční kopce (kupy) nebo dřevěné (dubové) koly (kůly), které se používaly pro označení nepatrných lomových bodů čáry státních hranic.

Mezníky základní, hlavní a z mezilehlých ony, jež tvoří vrcholy polygonálních pořadů, jakož i kameny polygonální, zajištěny jsou podzemně plotnami různých typů a dimenzí.

Počty hraničních znaků a polygonálních kamenů osazených v rámci rozhraničovacích prací uvádí tabulka převzatá z článku O. Krčmáře.[73]

Hranice	Trojstátních	Základních	Hlavních	Mezilehlých	Doplňovacích	Polygonálních	Dohromady
Čsl.-německá (hlučínská)	-	2	169	571	-	-	742
Čsl.-rakouská	1	11	735	2 961	2 961	474	7 143
Čsl.-polská	2	33	1 357	11 900	-	-	13 292
Čsl.-maďarská	2	27	746	3 737	2 792	2 225	9 529
Čsl.-rumunská	2	2	1 079	1 107	-	1 271	3 461
Úhrnem	7	75	4 086	20 276	5 753	3 970	34 167

[73] Op. cit. poznámka č. 32.

g) zaměření státní hranice

K vyhotovení mapových a počtářských součástek dokumentárního díla žádaných instrukcemi Konference Velvyslanců, byla celá hranice i s přilehlým pruhem území širokým po každé straně spojeny tvoří jednotné (měřické) dílo. Z hlediska další „hraniční praxe" byly zřejmě nejdůležitější polní náčrty, které měly podle později přijatých hraničních statutů prioritní význam v pochybnostech o průběhu hranic. Toto dílo bylo uloženo v delimitačním archívu ministerstva veřejných prací.

h) triangulace

Základem podrobného zaměření státní hranice byla síť katastrální triangulace stanoveného řádu. Tento způsob byl zvolen z toho důvodu, aby bylo možno stanovenou hraniční čáru přesně a bez dalších transformací souřadnic zakreslit do katastrálních map. Účelem triangulace bylo vytvoření potřebné trigonometrické bodové sítě, včetně případné nové stabilizace některých jejích bodů.

Pro účely triangulace byla hranice rozdělena na úseky, které nebyly totožné s hraničními úseky podle hraničního dokumentárního díla.

i) polygonizace

Za účelem opatření záměrné sítě pro podrobné měření hraniční linie a pruhu území po obou jejích stranách byly trigonometrické body detailní, ležící buď přímo v hraniční linii, nebo v její blízkosti spojeny pořady polygonních bodů, volených ze znaků hraniční demarkace. Topografické zajištění bodů hlavních polygonových pořadů bylo provedeno měrami od pevných bodů v přírodě se nacházejících. Číslování polygonálních bodů bylo provedeno odlišně od číslování hraničních znaků, a to směrem od západu k východu postupnými arabskými číslicemi za značkou „P".

j) podrobné měření

Na podkladě sítě polygonálních a měřických bodů bylo přikročeno k podrobnému zaměření hraniční čáry se všemi jejími znaky i nevymezníkovanými lomy, jakož i z obou stran k hranici přilehlého pruhu území podle podrobných pokynů a návodů vypracovaných oběma zúčastněnými delegacemi a schválených komisí. Zaměření hraniční čáry se dělo společně oběma správci skupiny, přičemž každý z nich vynášel zaměřená data do svého exempláře polního náčrtu. Údaje obsažené v náčrtcích obou správců se vždy po určité době porovnávaly a odstraňovaly se případné nesrovnalosti.

k) revize topografické mapy ve stanoveném měřítku

Za účelem získání hraniční mapy vhodného měřítka, jež by skýtalo dostatečný přehled celého hraničního území a současně by umožňovalo ještě zřetelné znázornění průběhu hraniční čáry, byla provedena reambulace[74] stávající topografické mapy v měřítku 1 : 25 000 v pruhu přilehlém ku hranici až do šíře 500 m po obou jejích stranách; přitom byla zvlášť vyznačena poloha počátečních (základních) a hlavních mezníků. Hranice byla vyznačena jemnou souvislou červenou čarou zřetelně vyznačenou zejména v místech, kde hranice přechází do hraničních komunikací apod.

[74] Jednorázové vyšetření, zaměření a zobrazení změn předmětů měření a šetření do dané mapy.

l) hraniční dokumentární dílo (Documentation final)

Instrukce vydaná Konferencí Velvyslanců předepsala, aby po skončení rozhraničovacích prací delimitační komise vypracovaly a předložily definitivní hraniční dokumentaci, jež má být jednak obrazem jejich činnosti, jednak má obsahovat technické doklady zajišťující geometricky stanovenou hraniční čáru. Tři exempláře každého vyhotovení dokumentárního díla byly podepsány všemi členy delimitačních komisí a jako důkaz provedení delimitace doručeny v jednom vyhotovení Velvyslanecké konferenci v Paříži, po jednom vládám zúčastněných států.

Hraniční dokumentární dílo vzniklé z rozhraničovacích prací standardně (s dílčími odlišnostmi) obsahovalo tyto části:

a) **podrobný popis hranice** (*Description détaillée de la frontiére*),
b) **podrobná hraniční mapa** v měřítku 1 : 2880 a 1 : 2500 (*Carte détaillée*),
c) **přehledná hraniční mapa** v měřítku 1 : 25 000 (*Carte d´assemblage*),
d) **povšechný popis hranice** (*Description générale de la frontiére*),
e) **sbírka protokolů o sezení komise** (*Dossier des Procés-Verbaux des séances*),
f) **protokol o provedení delimitace** (*Procés Verbal de Delimitation*).

Veškeré součásti definitivní hraniční dokumentace byly vyhotoveny v jednací řeči rozhraničovací komise, tj. ve francouzštině.

m) měřické dílo

Po dohotovení hraničních dokumentů byly veškeré měřické zápisníky, výpočty, seznamy a skici uspořádány v souborné celky tvořící měřické dílo, zvláštní pro každý hraniční úsek. Toto dílo zpravidla obsahovalo zápis vodorovných úhlů polygonálních, zápis měřených polygonálních stran, zápisník tachymetrický, zápis zenitních vzdáleností, výpočet souřadnic polygonálních a měřických bodů se seznamem souřadnic, výšek a azimutů a se všemi pomocnými výpočty, seznam mezníků a polní náčrty. Z hlediska další „hraniční praxe" byly zřejmě nejdůležitější polní náčrty, které měly podle později přijatých hraničních statutů prioritní význam v pochybnostech o průběhu hranic. Toto dílo bylo uloženo v delimitačním archívu ministerstva veřejných prací.

n) zakreslení hraniční trasy do katastrální mapy

Po dohodě ministerstva veřejných prací s Ministerstvem financí bylo po ukončení rozhraničovacích prací československou delegací provedeno ještě zakreslení hraniční čáry do katastrálních (evidenčních) map. Spolu se zakreslením byly katastrálním úřadům předány i potřebné podklady (např. příslušné výpočetní protokoly změněných ploch).

Po ukončení rozhraničovacích prací byl každý bod hraniční čáry zajištěn mapově, matematicky a popisově tak, že jeho poloha mohla být vždy znova zjištěna. Aby se toto dílo časem neznehodnotilo a aby byl stále zachován soulad označení v přírodě s dílem dokumentárním, bylo nezbytné v hraničních statutech přijmout pravidla o dozoru, evidenci a udržování vyznačení hranic. K tomu sloužily především každých deset let periodické revize, jejichž účelem bylo zejména obnovit stav původního vyznačení hranice a vyznačit v hraničním dokumentárním díle ty změny, které vyplývají z charakteru průběhu hraniční čáry (zejména hranice ve vodních tocích).

Mimořádně významným dokumentem pro „interpretaci" rozhraničovacích prací jsou **Technické zprávy**, které byly vydány Ministerstvem veřejných prací (československou delegací dotčené komise) jako příslušným ústředním orgánem státní správy v období rozhraničovacích prací. Technické zprávy je možné oprávněně pokládat za autentický dokument z rozhraničovacích prací, který má zásadní význam pro posouzení rozsahu, náročnosti prací, jakož i jejich

„technologických“ aspektů. Technické zprávy o rozhraničovacích pracích byly vydány na všech úsecích státních hranic Československé republiky s výjimkou Německa.

V průběhu rozhraničovacích prací byla průběžně pořizována **fotodokumentace**, která zobrazovala zejména používané pracovní metody, měřickou, geodetickou a jinou techniku, členy rozhraničovacích komisí, zúčastněné pracovníky v terénu, krajinu, způsoby dopravy hraničních znaků na určená místa, chvíle odpočinku a v neposlední řadě vlastní vyznačení průběhu státních hranic (hraniční mezníky, polygonové body, trigonometrické věže).

Prvotní archivace výsledků rozhraničovacích prací se uskutečnila v ministerstvu veřejných prací, šlo o tzv. **delimitační archív**, později obvykle označovaný jako **Roubíkův archív** (podle bývalého ministra veřejných prací a čs. hraničního komisaře).

V období po ukončení rozhraničovacích prací (1938) byl rozsáhlý soubor materiálů z těchto prací předán do dispozice ministerstva vnitra, do jehož působnosti se „navrátila“ hraniční agenda. Roubíkův archív v užším slova smyslu zahrnoval především materiály související s činností delimitačních komisí, jakož i materiály přímo vzniklé v rámci jejich působnosti (korespondence, telegramy, pozvánky najednání, hraniční dokumenty verbální i grafické, protokoly a zápisy), včetně korespondence s politickými představiteli státu a členy diplomatické služby.[75] V širším slova smyslu zahrnoval i hraniční materiály vzniklé před rokem 1918 (hraniční smlouvy, grafické hraniční dokumenty) a hraniční dokumenty vytvořené v souvislosti s agendou bilaterálních hraničních smluv, zejména tzv. hraničních statutů (zejména proces přípravy hraničních statutů, hraniční dokumentární díla).

Rozhraničovací práce byly naprosto mimořádné svým rozsahem a nároky, které souvisely s jejich zabezpečením. Šlo o rozsáhlé úkoly odborné (geodeticko-technické, topografické, katastrální, právní), mezinárodně právní řešené zpravidla využitím diplomatických kontaktů, vazby na příslušné správní úřady, které poskytovaly potřebnou součinnost a v neposlední řadě otázky organizačně technické, resp. logistické.

Je nepochybné, že hlavní tíhu těchto úkolů neslo někdejší ministerstvo veřejných prací, které bylo příslušným ústředním orgánem státní správy pro zajištění rozhraničovacích prací. Toto ministerstvo zpravidla úzce spolupracovalo s dalšími zúčastněnými ministerstvy (vnitro, finance, obrana, zahraniční věci). Podstatnou měrou k plnění rozhraničovacích prací přispěla i čs. armáda, zejména její topografický ústav, vědecké instituce, především Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, příslušné katastrální úřady a celý systém politicko-administrativní správy v příhraničních okresech.

Rozhraničovací práce, vypracování hraničních dokumentárních děl a konstituování hranic v terénu vytvořilo **předpoklady pro vytvoření smluvního systému hraničních smluv (hraničních statutů)**, který hranice fixoval v mezinárodně právní (bilaterální) rovině. V období rozhraničovacích prací se mimo jiné utvářel obor správy státních hranic, který vycházel nejen z aplikace příslušného zákona o státních hranicích, ale rovněž z rozsáhlého objemu zkušeností, které byly v průběhu prací získány. Šlo v těchto souvislostech mimo jiné o utváření řady technických standardů, které měly neocenitelný význam i v pozdějším období (např. vytváření hraničního dokumentárního díla). Je třeba konstatovat, že základy moderní správy státních hranic byly položeny právě v průběhu přibližně šestnácti let, kdy probíhaly rozhraničovací práce podle ustanovení mírových smluv.

[75] Viz zejména 3. oddělení Národního archivu-fond: Československé delegace při mezinárodních rozhraničovacích komisích (1920-1937).

Ministerstvo veřejných prací v Praze.

Instrukce pro rozhraničovací práce.

I. díl.

Všeobecné zásady.

Vedení prací přísluší komisařům a zástupcům komisařů (adjoints) interesovaných států. Dohled a přezkoušení prací náleží komisařům států nezúčastněných a pak zvláště onomu z komisařů, kterého komise k tomu účelu určí.

Praktické provedení prací přísluší přidělaným technikům (adjoints techniques).

Tito disponují k tomu účelu nutným technickým personálem: zeměměřiči, topografy atd., jenž se dělí v měřické skupiny.

Skupiny jsou zásadně smíšené, t. j. složené z jednoho úředníka československého a jednoho rakouského (správce skupiny).

K uspíšení prací jest hranice rozdělena v úseky, v nichž se práce provádějí současně.

V každém úseku jest vedoucí správce zodpovědný za správné provedení prací, (vedoucím jest v hodnosti vyšší úředník ve smyslu akademickém, jinak jsou v poměru paritním, co zástupci států, jimž podléhají.)

O postupu prací podává se pro každý úsek týdenní zpráva, jež se odevzdává každou sobotu sekretariátu komise. Proto jest třeba z venku vypraviti zprávu již ve středu, tedy za dobu od středy do úterý včetně, by včasně došla na místo určení.

Obr. č. 18: Instrukce pro rozhraničovací práce – úvodní strana

3. Hraniční statuty

Podle Instrukce pro činnost rozhraničovacích (delimitačních) komisí[76] náležela do jejich kompetence rovněž příprava smluvních aktů upravujících otázky vyvolané delimitací. K přípravě těchto aktů však nedošlo, protože Československá republika, jakož i všechny sousední státy se rozhodly upravit tyto otázky přímo mezi sebou zvláštními smlouvami o úpravě právních poměrů na státních hranicích (hraniční statuty).[77]

Hraniční statuty řešily statusové a režimové otázky státních hranic..[78] Z hlediska aktuální terminologie šlo o prezidentské ratifikované smlouvy, jejichž předmět úpravy zahrnoval statusové otázky, tedy věci spjaté s vyznačením hranic a jejich údržbou (ochrana a udržování hraniční demarkace, periodické revize hranic), jakož i režimové otázky, tedy věci spjaté zejména s udržováním veřejných silnic a cest na hranici, úpravu právních poměrů na vodních tocích na hranici, vodní práva a vodní díla, určení povahy mokré hranice, rybolov a rybochov na ní, úprava honebního práva na hranici, popřípadě i železnice nebo hornictví.[79]

Sjednávání hraničních statutů[80] kontinuálně navazovalo na postup rozhraničovacích prací a hraniční komisaři zúčastněných států měli zásadní vliv na formování těchto hraničních statutů. Jednání za československou stranu vedl československý hraniční komisař (předseda československých delegací v rozhraničovacích komisích) Ing. Dr.h.c. Václav Roubík, tehdejší přednosta odboru v ministerstvu veřejných prací, resp. ministr veřejných prací.

Podklad pro jednání o hraničních statutech byl získán komisionálními pochůzkami konanými na hranici za účasti zástupců pohraničních obcí a pohraničního obyvatelstva; při těchto pochůzkách byly protokolárně sebrány požadavky a stížnosti místního obyvatelstva, z nichž pak vyplynuly generelní otázky, jejichž úprava tvoří obsah hraničních statutů.[81] Předmět úpravy hraničních statutů tak do značné míry pragmaticky reagoval na konkrétní situace na státních hranicích, které vznikly rozdělením bývalého Rakouska-Uherska.

Hraniční statuty Československá republika uzavřela s Rakouskem, Maďarskem a Rumunskem. Hraniční statut sjednaný s Polskem nebyl ratifikován, přestože byl předložen k ústavnímu projednání. Hraniční statut s Německem nebyl ratifikován, zjevně s ohledem na mezinárodně politickou situaci, která vyústila v Mnichovskou dohodu. Hraniční neratifikovaný statut s Německem však byl v praxi respektován a hraniční dokumentace v něm obsažená se stala základem pro redemarkaci hranic v bavorském úseku v osmdesátých letech minulého století.

Pokud použijeme současnou ústavní terminologii, byly hraniční statuty i významnými **politickými smlouvami**. Celý proces jejich sjednávání a posléze ústavního projednání ve vládě

---

[76] Instrukce pro rozhraničovací práce vydala Konference velvyslanců dne 22. června 1920.

[77] Viz *Slovník veřejného práva československého*, redakce Antonín Hobza, Jiří Hoetzel a další, svazek I, heslo „státní hranice", str. 805, Eulex Bohemia, Praha, 2000.

[78] Podrobněji viz Mikeš, P., Gronwaldtová Wagnerová, P.: Hraniční statuty v československé smluvní praxi, in – *Správní právo č. 3/2019*, str. 14 an.

[79] Např. Úmluva o úpravě otázek vyplývajících ze stanovení hranice mezi republikou Československou a královstvím Maďarským (Hraniční statut – č. 8/1931 Sb. z. a n.), Úmluva o úpravě otázek vyplývajících ze stanovení hranice mezi republikou Československou a královstvím Rumunským (Hraniční statut – č. 31/1936 Sb. z. a n.), Smlouva mezi republikou Československou a Německou říší o úpravě hraničních poměrů (Hraniční statut), nepublikováno.

[80] Přijetí hraničních smluv se v literatuře mnohdy označuje jako třetí fáze vzniku československých státních hranic (po alokaci hranic a procesu delimitace a demarkace hranic) in: Šmída, Z.: *Almanach československých státních hranic 1918 – 1938*, Tribun EU s.r.o., Brno 2018, str. 26.

[81] Op. cit. poznámka č. 80.

a v Parlamentu byl výrazně ovlivněn vztahovou zahraničně politickou relací se smluvním partnerem (viz zejména Polsko a vzájemné územní spory) nebo celkovým politickým vývojem v Evropě, který směřoval ke druhé světové válce (expanzivní politika Německa zneužívající v československo-německé relaci početnou německou menšinu).

Jestliže měly hraniční statuty vliv na průběh státních hranic (tj. zahrnovaly dílčí změny hranic), byly **schvalovány formou ústavního zákona**.[82] Podle ustanovení § 64 odst. 1 ústavní listiny z roku 1920[83] bylo ke každé smlouvě měnící státní území třeba souhlasu Národního shromáždění. Přitom změny území (státních hranic) byly v období první republiky vykládány velmi rigorosně a ústavní zákon se vyžadoval „při sebemenší změně státního území a státních hranic, ba i tehdy, když jen nastává možnost takové změny (přeměna mokré hranice pevné v pohyblivou).“[84] Změny státních hranic vyžadovaly podle ustálené praxe i přijetí **inkorporačního opatření** sledujícího začlenění dotčených lokalit k příslušným československým obcím, rozšíření platnosti československého právního řádu na tyto obvody, jakož i vztažení nové působnosti soudů, politických a jiných veřejných úřadů, orgánů, korporací a institucí na nové získaná území.

Hraniční statuty obsahovaly zpravidla **odchylky** od právního řádu československého, resp. jeho změny a doplňky. V těchto případech, pokud se sjednáním hraničního statutu vyslovilo souhlas Národní shromáždění, byl uplatněn právní režim vyplývající ze zákona č. 151/1930 Sb. z. a n., o úpravě právních a hospodářských poměrů v pohraničních územích. Podle citovaného zákona uvedené odchylky, změny a doplňky nabyly moci zákona vyhlášením ve Sbírce zákonů a nařízení. Konstatování tohoto stavu bylo součástí ústavního projednání statutu nebo korespondujícího ústavního zákona.[85]

Vůdčí zásadou při těchto smlouvách bylo zajistit, aby vedením nové hranice byl život obyvatelstva při hranici co nejméně ztížen. V této souvislosti je třeba konstatovat, že realita života v pohraničních obcích v období mezi světovými válkami se diametrálně lišila od stavu, který nastal po únoru 1948. Hranice byly mimořádně „prostupné“ a úkolem hraničních statutů bylo mimo jiné pokud možno zachovat dosavadní standardy hospodářských místních styků, jakož i ustáleného způsobu života obcí na obou stranách hranic.[86]

Přijetí zákona č. 151/1930 Sb. z. a n. bylo pozoruhodně zajímavým opatřením k řešení poměru vnitrostátního a mezinárodního práva, které o cca 70 let předcházelo tzv. euronovele české ústavy sledující do jisté míry obdobný záměr. Přestože mělo posuzované opatření své limity, resp. problematická místa (nešlo o řešení v rámci ústavy, ale na zákonné úrovni, limitující byl věcný rozsah – vztahovalo se jen na hraniční statuty a v důsledku toho jen na pohraniční území), bylo zásadně důležité pro aplikační praxi, která mohla vycházet z jasně stanovených pravidel. Uvedené řešení bylo přijato zejména s ohledem na zájmy rozvoje příhraničních oblastí (viz dikce zákona o právních a hospodářských poměrech), protože nelze přehlížet, že hraniční statuty

---

[82] Viz např. ústavní zákon č. 102/1930 Sb. z. a n., o úpravě státních hranic s Německem, Rakouskem a Maďarskem.

[83] Zákon č. 121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky.

[84] *Slovník veřejného práva československého,* redakce Antonín Hobza, Jiří Hoetzel a další, svazek. IV, heslo „státní území“, str. 657, Eulex Bohemia, Praha, 2000.

[85] Zpráva výboru zahraničního a ústavněprávního (tisk 1458) k vládnímu návrhu ústavního zákona o úpravě státních hranic s Rumunskem, 1935, Senát Národního shromáždění.

[86] Nebylo např. výjimkou, že zemřelé osoby z německých osad byly pohřbívány na hřbitově v sousední české obci.

vedle agendy státních hranic řešily významné hospodářské záležitosti,[87] jejichž řešení bylo v nejvlastnějším zájmu obyvatel příhraničních oblastí.

Hraniční statuty prováděly všechny resorty, jejichž působnost byla dotčena jejich předmětem úpravy. Šlo zejména o ministerstvo veřejných prací, ministerstvo vnitra, ministerstvo financí, ministerstvo dopravy, ministerstvo zemědělství a pochopitelně dotčené orgány státní správy na regionální úrovni.

Agenda vyznačení státních hranic a jejich údržby obsažená v hraničních statutech byla „rozpracována" v prováděcích instrukcích pro Finanční stráž. Instrukce, které vydávalo Ministerstvo veřejných prací se souhlasem Ministerstva financí a Ministerstva vnitra, byly podrobným metodickým návodem pro Finanční stráž.[88] Instrukce pak obsahovaly mimo jiné podrobná pravidla postupu při zjišťování, hlášení a odstraňování „hraničních závad" (zejména poškození hraničních znaků nebo hraničních orientačních sloupů). Finanční stráž byla povolána k těmto úkolům s ohledem na své služební určení podle tehdy platného celního zákona.[89]

[87] Např. komunikace silniční, železniční, vodní, rybolov, myslivost, lesní hospodářství.
[88] Viz. např. Instrukce pro finanční stráž – provádění československo-rakouského hraničního statutu, vydáno Ministerstvem veřejných prací za souhlasu Ministerstva financí a vnitra (č. D-307/25-27.897 ai 1930).
[89] Důvodová zpráva k čsl.-maďarskému hraničnímu statutu (Poslanecká sněmovna Národního shromáždění, tisk č. 293 z roku 1935).

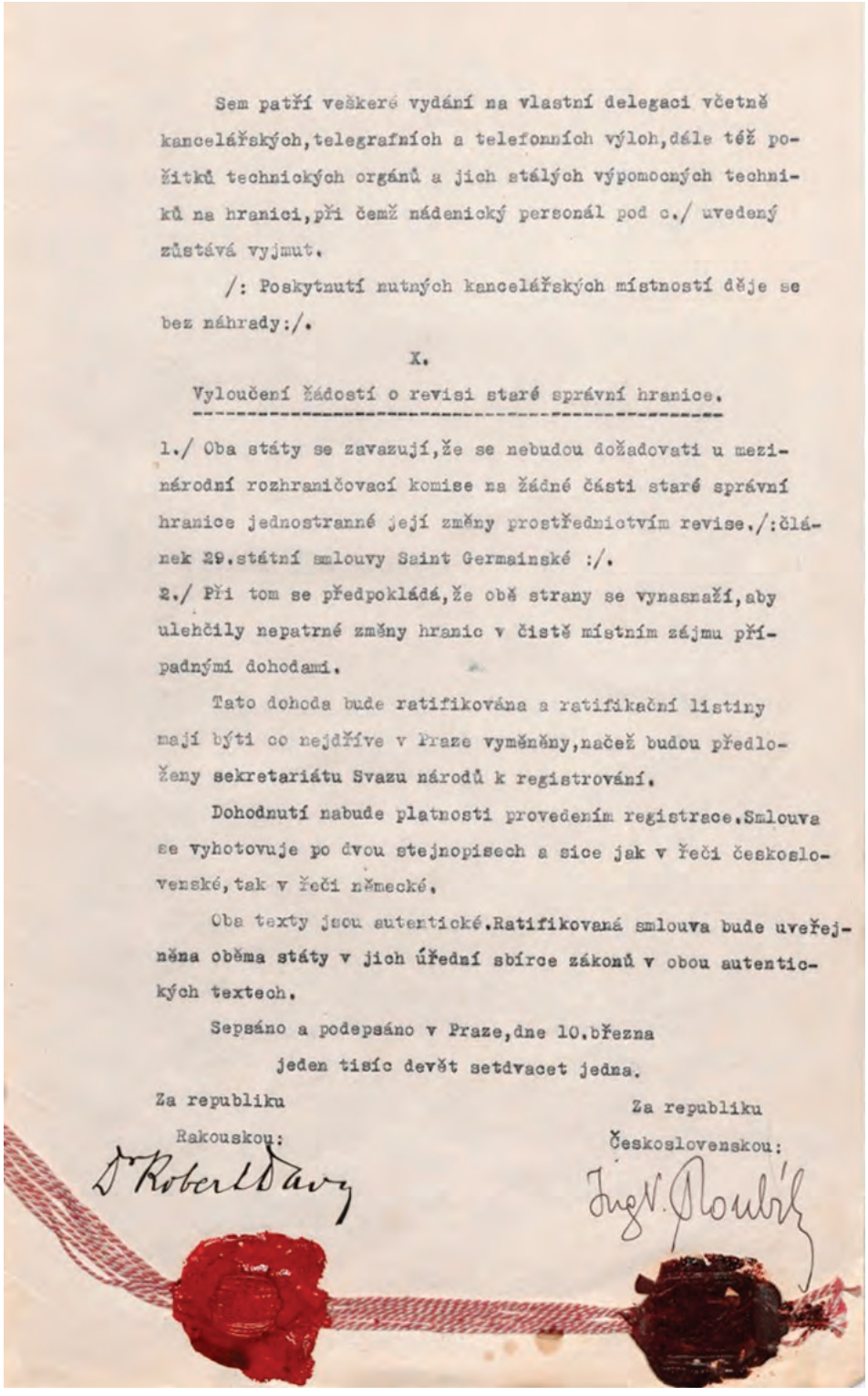

Sem patří veškeré vydání na vlastní delegaci včetně kancelářských, telegrafních a telefonních výloh, dále též požitků technických orgánů a jich stálých výpomocných techniků na hranici, při čemž nádenický personál pod c./ uvedený zůstává vyjmut.

/: Poskytnutí nutných kancelářských místností děje se bez náhrady:/.

X.

Vyloučení žádostí o revisi staré správní hranice.

1./ Oba státy se zavazují, že se nebudou dožadovati u mezinárodní rozhraničovací komise na žádné části staré správní hranice jednostranné její změny prostřednictvím revise./:článek 29. státní smlouvy Saint Germainské :/.

2./ Při tom se předpokládá, že obě strany se vynasnaží, aby ulehčily nepatrné změny hranic v čistě místním zájmu případnými dohodami.

Tato dohoda bude ratifikována a ratifikační listiny mají býti co nejdříve v Praze vyměněny, načež budou předloženy sekretariátu Svazu národů k registrování.

Dohodnutí nabude platnosti provedením registrace. Smlouva se vyhotovuje po dvou stejnopisech a sice jak v řeči československé, tak v řeči německé.

Oba texty jsou autentické. Ratifikovaná smlouva bude uveřejněna oběma státy v jich úřední sbírce zákonů v obou autentických textech.

Sepsáno a podepsáno v Praze, dne 10. března jeden tisíc devět setdvacet jedna.

Za republiku Rakouskou:

Za republiku Československou:

Obr. č. 19: Úmluva mezi republikou Československou a republikou Rakouskou o vedení rakousko-československé hranice a některých souvislých otázkách (č. 288/1922 Sb. z. a n.) – první hraniční smlouva sjednaná Československou republikou

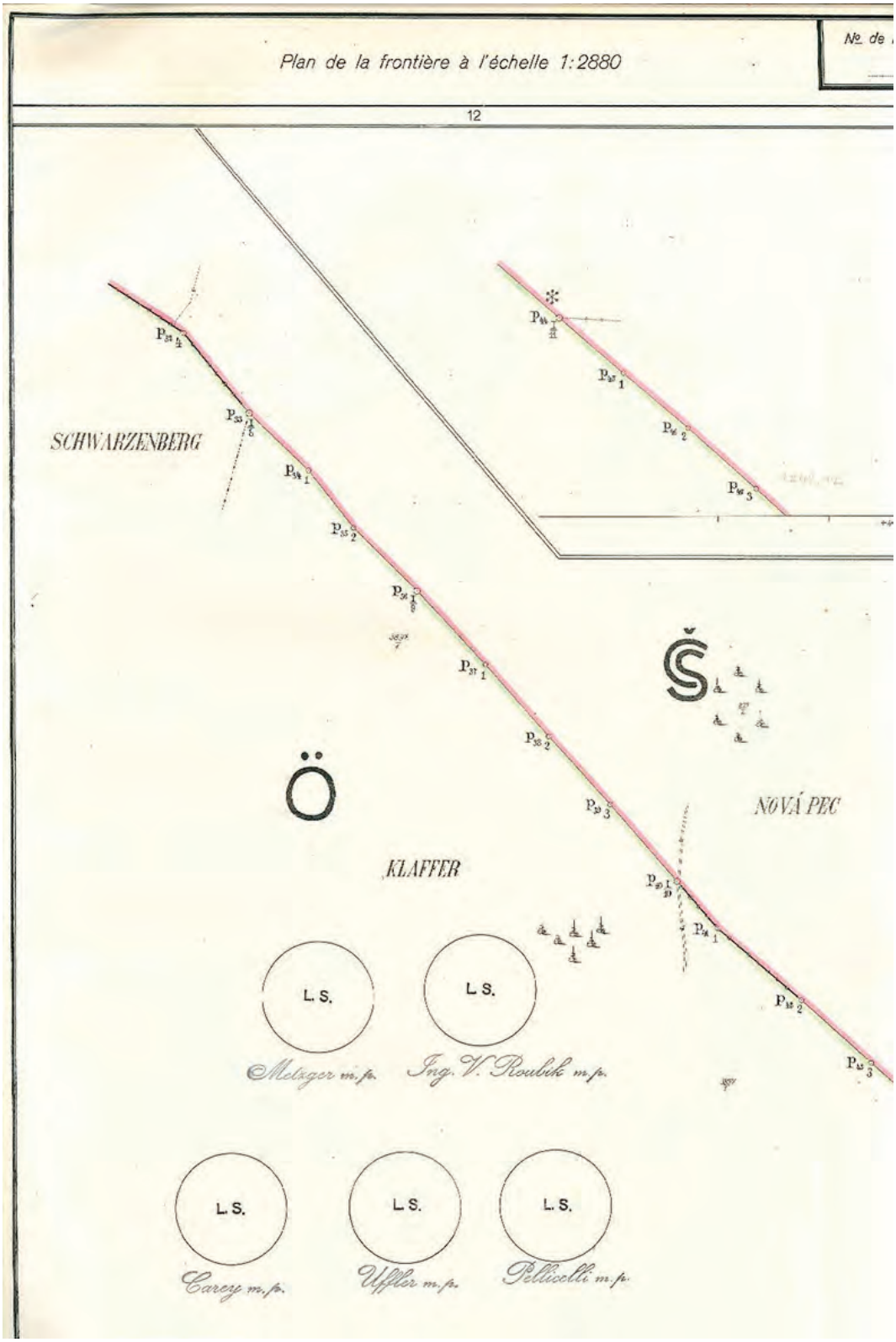

Obr. č. 20 Hraniční dokumentární dílo čsl. - rakouských hranic – přehledná hraniční mapa

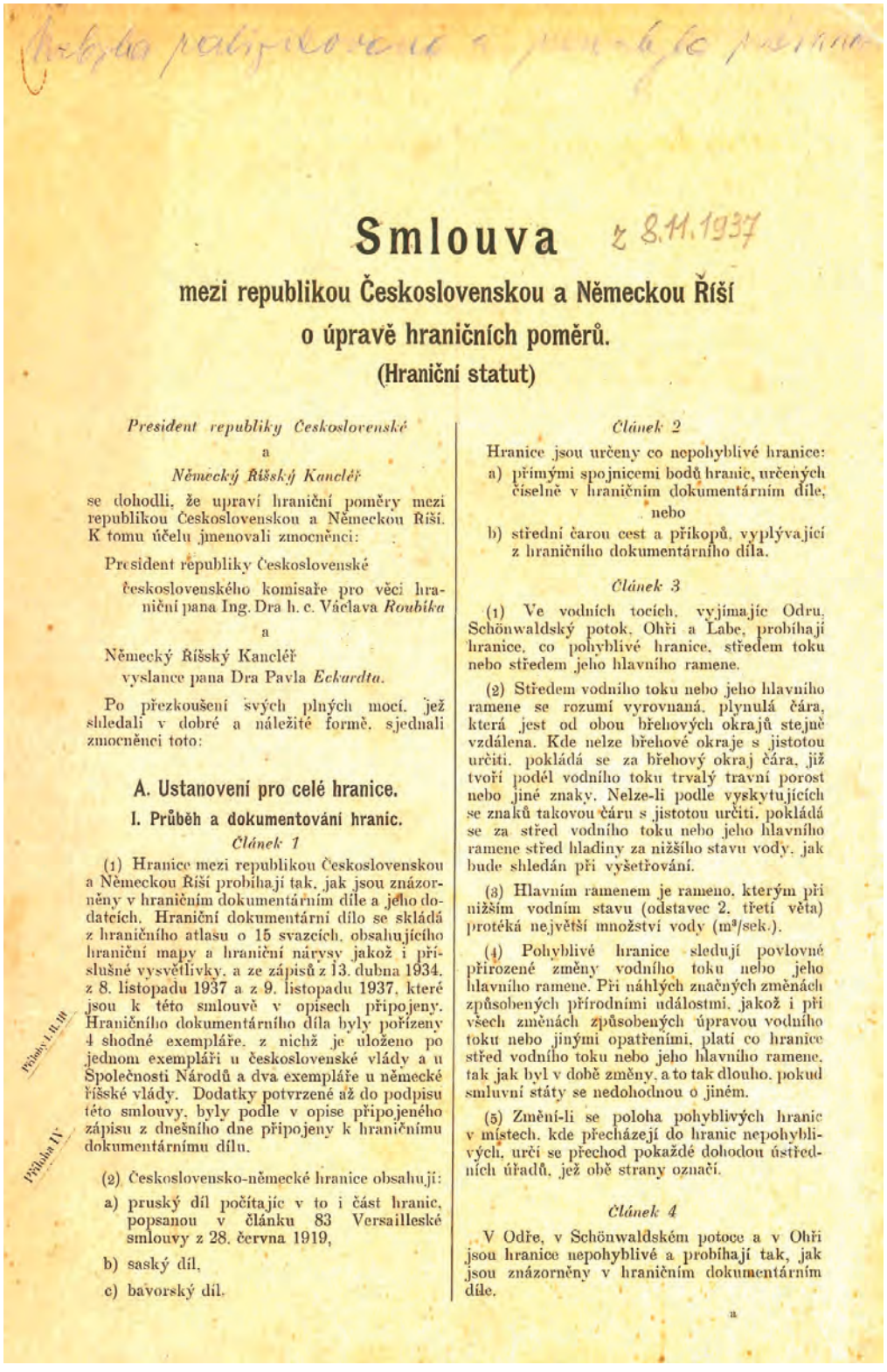

Smlouva z 8.11.1937

mezi republikou Československou a Německou Říší o úpravě hraničních poměrů.

(Hraniční statut)

President republiky Československé

a

Německý Říšský Kancléř

se dohodli, že upraví hraniční poměry mezi republikou Československou a Německou Říší. K tomu účelu jmenovali zmocněnci:

President republiky Československé

československého komisaře pro věci hraniční pana Ing. Dra h. c. Václava *Roubíka*

a

Německý Říšský Kancléř

vyslance pana Dra Pavla *Eckardta*.

Po přezkoušení svých plných mocí, jež shledali v dobré a náležité formě, sjednali zmocněnci toto:

A. Ustanovení pro celé hranice.

I. Průběh a dokumentování hranic.

Článek 1

(1) Hranice mezi republikou Československou a Německou Říší probíhají tak, jak jsou znázorněny v hraničním dokumentárním díle a jeho dodatcích. Hraniční dokumentární dílo se skládá z hraničního atlasu o 15 svazcích, obsahujícího hraniční mapy a hraniční nárysy jakož i příslušné vysvětlivky, a ze zápisů z 13. dubna 1934, z 8. listopadu 1937 a z 9. listopadu 1937, které jsou k této smlouvě v opisech připojeny. Hraničního dokumentárního díla byly pořízeny 4 shodné exempláře, z nichž je uloženo po jednom exempláři u československé vlády a u Společnosti Národů a dva exempláře u německé říšské vlády. Dodatky potvrzené až do podpisu této smlouvy, byly podle v opise připojeného zápisu z dnešního dne připojeny k hraničnímu dokumentárnímu dílu.

Příloha I, II, III

Příloha IV

(2) Československo-německé hranice obsahují:

a) pruský díl počítajíc v to i část hranic, popsanou v článku 83 Versailleské smlouvy z 28. června 1919,

b) saský díl,

c) bavorský díl.

Článek 2

Hranice jsou určeny co nepohyblivé hranice:

a) přímými spojnicemi bodů hranic, určených číselně v hraničním dokumentárním díle,

nebo

b) střední čarou cest a příkopů, vyplývající z hraničního dokumentárního díla.

Článek 3

(1) Ve vodních tocích, vyjímajíc Odru, Schönwaldský potok, Ohři a Labe, probíhají hranice, co pohyblivé hranice, středem toku nebo středem jeho hlavního ramene.

(2) Středem vodního toku nebo jeho hlavního ramene se rozumí vyrovnaná, plynulá čára, která jest od obou břehových okrajů stejně vzdálena. Kde nelze břehové okraje s jistotou určiti, pokládá se za břehový okraj čára, jíž tvoří podél vodního toku trvalý travní porost nebo jiné znaky. Nelze-li podle vyskytujících se znaků takovou čáru s jistotou určiti, pokládá se za střed vodního toku nebo jeho hlavního ramene střed hladiny za nižšího stavu vody, jak bude shledán při vyšetřování.

(3) Hlavním ramenem je rameno, kterým při nižším vodním stavu (odstavec 2, třetí věta) protéká největší množství vody (m^3/sek.).

(4) Pohyblivé hranice sledují povlovné přirozené změny vodního toku nebo jeho hlavního ramene. Při náhlých značných změnách způsobených přírodními událostmi, jakož i při všech změnách způsobených úpravou vodního toku nebo jinými opatřeními, platí co hranice střed vodního toku nebo jeho hlavního ramene, tak jak byl v době změny, a to tak dlouho, pokud smluvní státy se nedohodnou o jiném.

(5) Změní-li se poloha pohyblivých hranic v místech, kde přecházejí do hranic nepohyblivých, určí se přechod pokaždé dohodou ústředních úřadů, jež obě strany označí.

Článek 4

V Odře, v Schönwaldském potoce a v Ohři jsou hranice nepohyblivé a probíhají tak, jak jsou znázorněny v hraničním dokumentárním díle.

a

Obr. č. 21: Smlouva mezi republikou Československou a Německou Říší o úpravě hraničních poměrů – úvodní strana

4. Inkorporace území

Oddělené části území, které byly připojeny k území Československé republiky buď v rámci rozhraničovacích prací na základě ustanovení mírových smluv (např. Hlučínsko) nebo na základě bilaterálních „změnových" smluv (zejména změny na hraničních vodních tocích), byly inkorporovány speciální zákonnou (podzákonnou) úpravou. Předmětem úpravy bylo zejména začlenění jednotlivých lokalit k příslušným československým obcím, rozšíření platnosti československého právního řádu na tyto obvody, jakož i vztažení nové působnosti soudů, politických a jiných veřejných úřadů, orgánů, korporací a institucí na nově získaná území.[90]

Slovník veřejného práva československého k tomu uvádí, že ***„je-li při změně státních hranic získáno nové území pro Československo, jest nutno učiniti případná opatření organizační a uplatniti na něm účinnost čsl. státních norem. To mohlo by se státi pro každý případ zvláště, tak tomu bylo u území inkorporovaných, může se tak stát též normou všeobecnou."***[91] Těmito všeobecnými předpisy byly např. zákony č. 40/1923 Sb. z. a n. a 131/1925 Sb. z. a n., jimiž byla vláda zmocněna do konce roku 1927 provádět dílčí změny administrativních obvodů, pokud šlo o důsledky úpravy státních hranic v důsledku mírových smluv.

Obecné inkorporační ustanovení obsahoval také § 2 odst. 1 zákona č. 151/1930 Sb. z. a n., o úpravě právních a hospodářských poměrů v pohraničních oblastech. Podle něj se dnem, kdy území získané při úpravě hranic státních stává se součástí republiky Československé, rozšiřuje se na ně právní řád platný v oblasti, k níž se území ono připojuje.

V období první republiky bylo standardním postupem, že změna území sjednaná se sousedním státem z legislativního hlediska zahrnovala tři na sebe navazující procesy:

a) sjednání příslušné změnové smlouvy, včetně vyhotovení potřebné hraniční dokumentace,

b) přijetí korespondujícího ústavního zákona o úpravě státních hranic,

c) přijetí inkorporačního předpisu, zpravidla ve formě zákona.

[90] Např. zákon č. 76/1920 Sb. z. a n., o inkorporaci kraje Hlučínského.
[91] Op. cit. poznámka č. 80.

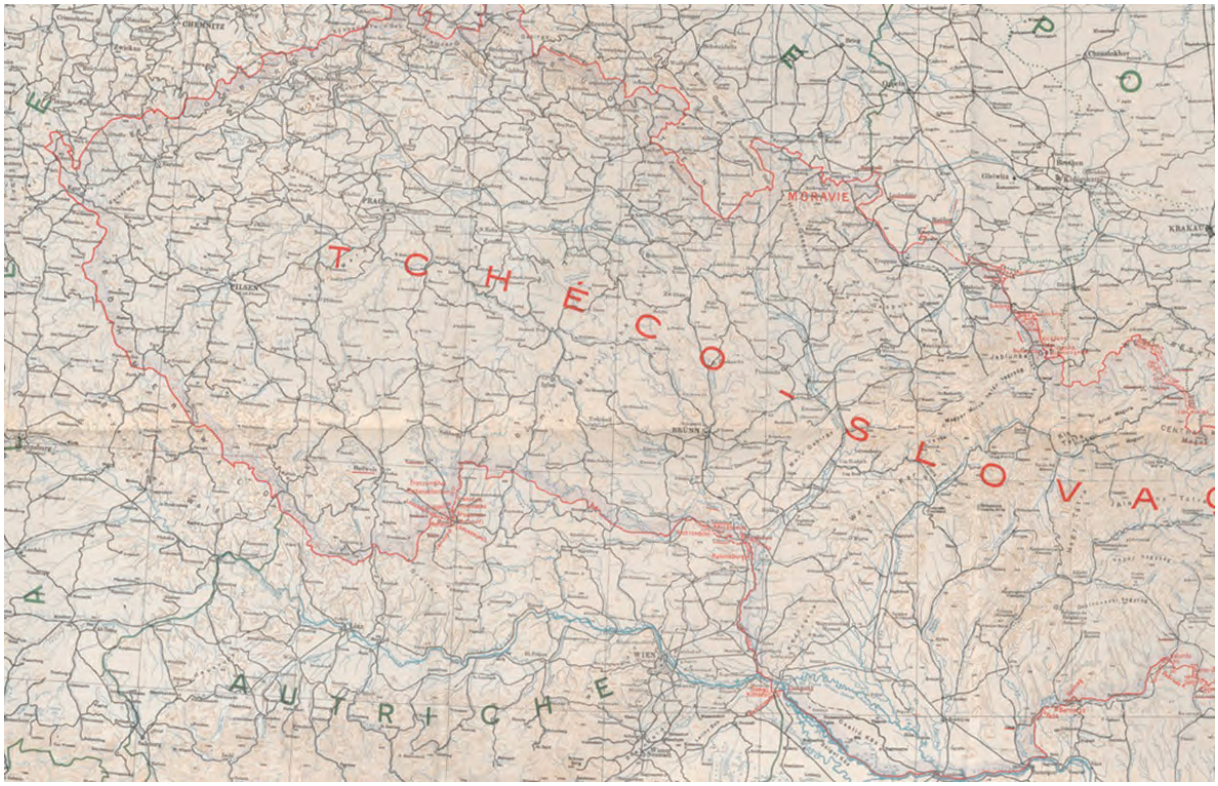

Obr. č. 22: Mapová příloha Saint-Germanské mírové smlouvy

Obr. č. 23: Mapa Slovenska a Podkarpatské Rusi s projekcí hraničních změn podle pařížské mírové smlouvy

Obr. č. 24: Ministr zahraničních věcí Edvard Beneš u hraničního znaku

Obr. č. 25: Hranice s Polskem poblíž Bílé Vody

Obr. č. 26: Hranice s Polskem v oblasti Kysuckých Beskyd

Obr. č. 27: Hranice s Polskem s pozůstatky 1. světové války

Obr. č. 28: Hranice s Německem u silnice Zdoňov - Frýdlant

Obr. č. 29: Základní hraniční znak XII na čsl.-rakouských hranicích

Obr. č. 30: Vyměřovací práce na čsl.-maďarských hranicích

Obr. č. 31: Členové čsl.-maďarské rozhraničovací komise

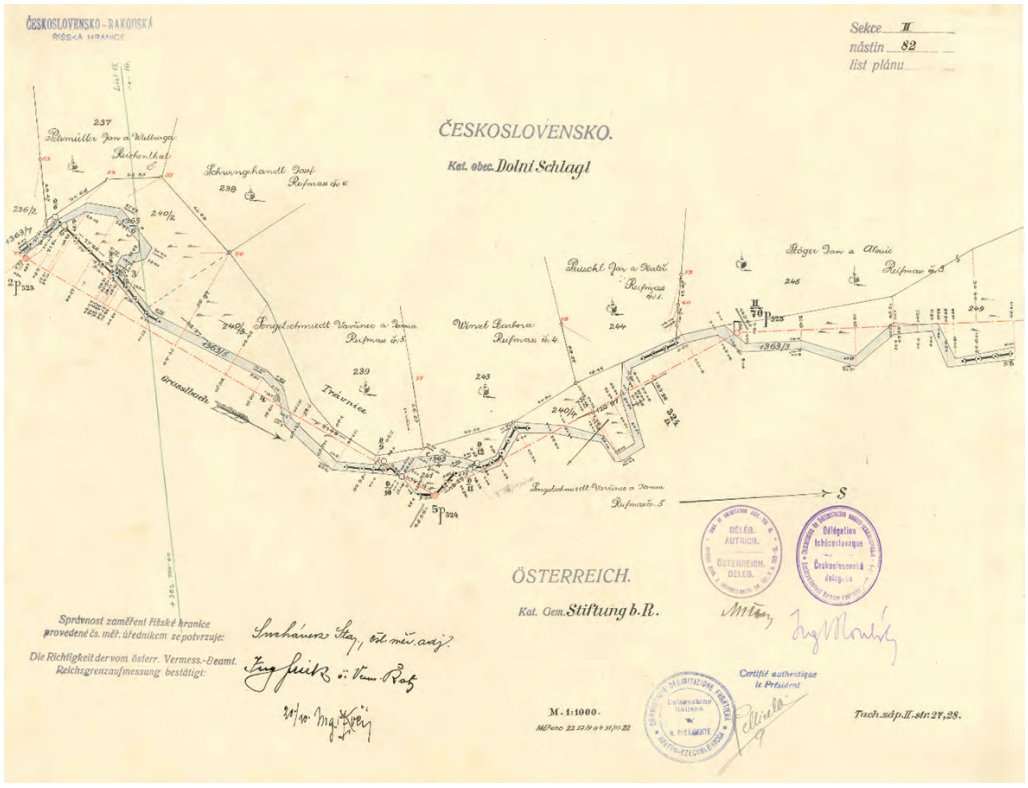

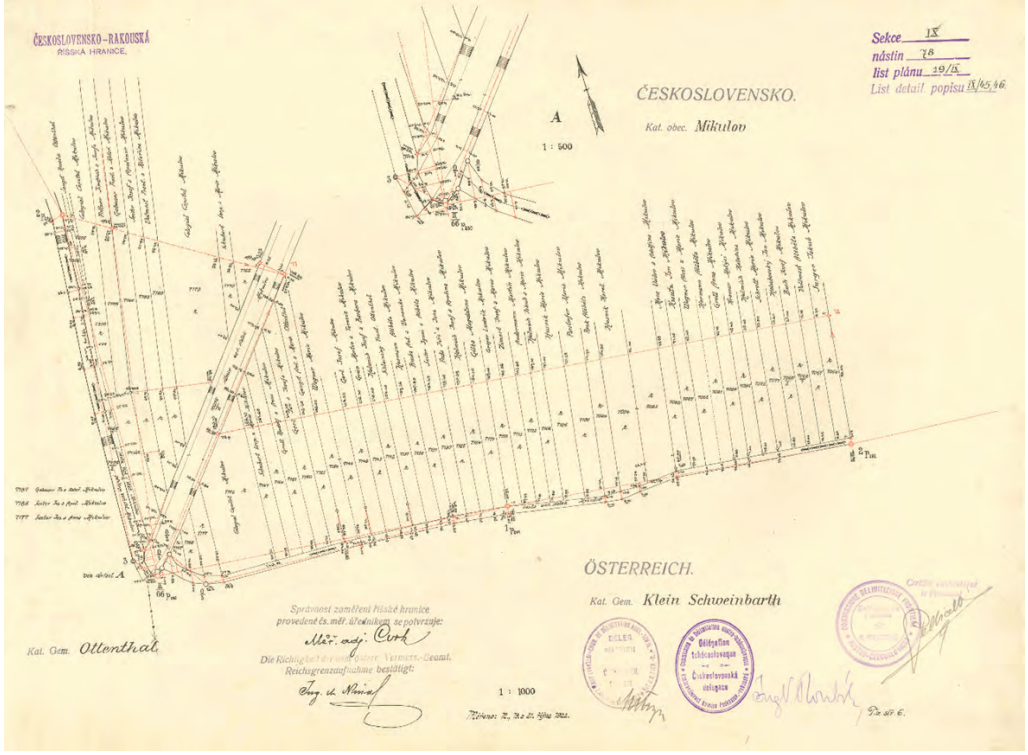

Obr. č. 32 a 33: Polní náčrty na čsl.-rakouských hranicích z roku 1922

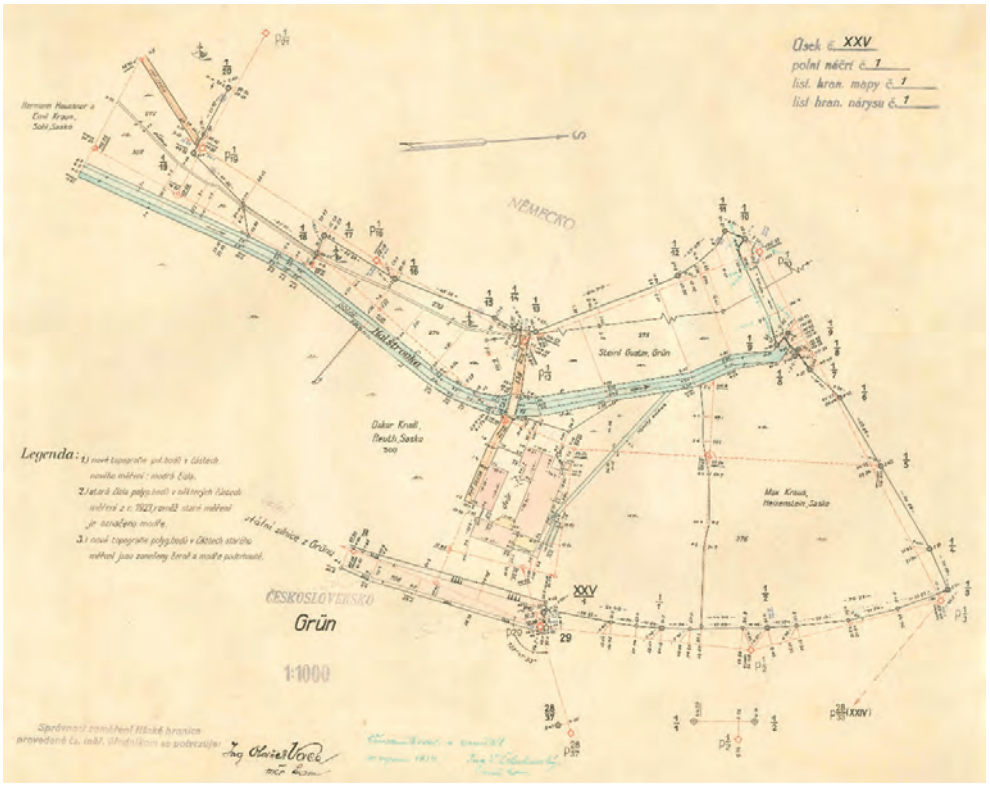

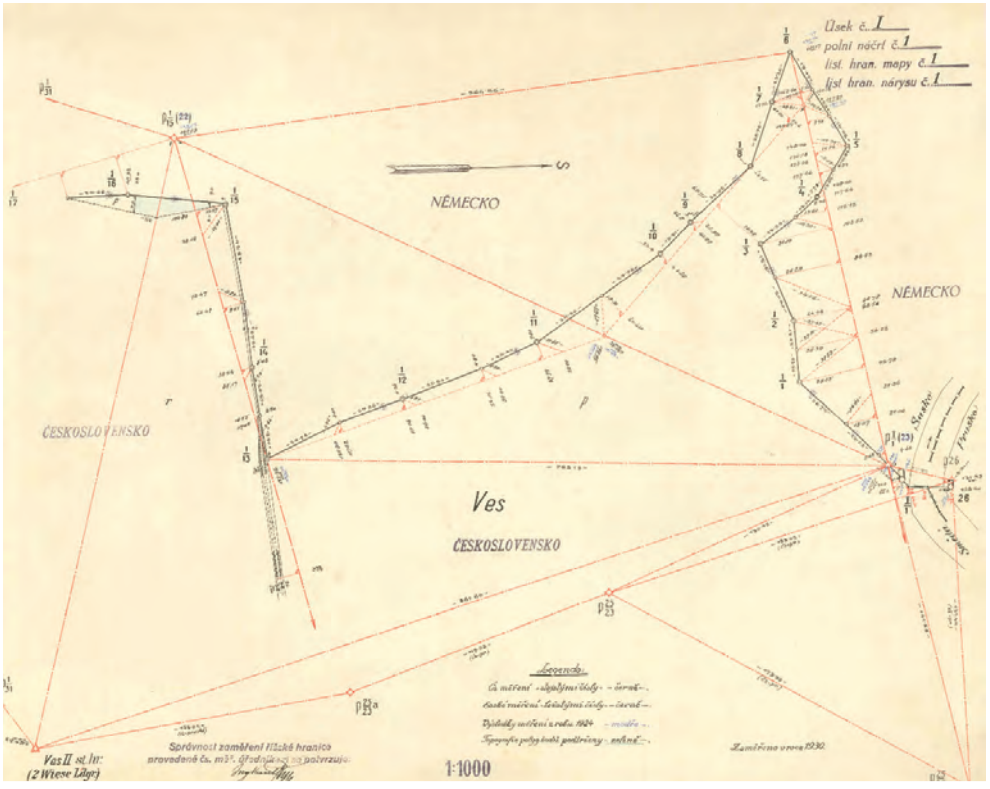

Obr. č. 34 a 35: Polní náčrty na čsl.-saských hranicích ze 30. let 20. století

Obr. č. 36: Geodetická technika používaná při rozhraničovacích pracích ve 20. letech 20. století

V. Mnichovská dohoda, hraniční práce ve druhé republice, období nesvobody

1. Mnichovská dohoda

Mnichovská dohoda rozbila systém evropské ne-li dokonce světové bezpečnosti, která byla institucionálně vytvořena po 1. světové válce. Stala se aktem vedoucím bezprostředně ke 2. světové válce a aktem, který znamenal fakticky konec nezávislosti Československa. Mnichovská dohoda, kdy úsilím Sudetoněmecké strany za podpory nacistického Německa byla rozbita Československá republika, započal i konec tzv. Versailleského systému hranic založeného mírovými smlouvami po první světové válce. Dohoda byla podepsána v Mnichově v nočních hodinách z 29. na 30. září 1938 předsedy vlád Německa, Itálie, Francie a Velké Británie.

Mnichovská dohoda znamenala výraznou diskontinuitu státních hranic tehdejšího Československa. Známé tragické události po mnichovském diktátu znamenaly konec územní integrity Československa a státní existence československého státu. Z právního hlediska měla povahu paaktu a byla neplatná od samého počátku.[92] Podepsáním Mnichovské dohody a dalších navazujících dokumentů byly porušeny mezinárodní dohody, jakož i uznávaná nepsaná pravidla mezinárodního práva. Mnichovská dohoda odporovala i vnitrostátnímu právu, zejména ústavnímu požadavku na schválení změn hranic (území) ústavním zákonem.[93]

Mnichovská dohoda měla vyřešit otázku německé národnostní menšiny v Československu jejím připojením k Německu. V důsledku toho byla Československá republika fakticky připravena o rozsáhlé oblasti pohraničí Čech, Moravy a Slezska. Území, které mělo obsadit Německo, bylo rozděleno do pěti úseků. Hranice pevných čtyř pásem byly dohodnuty ještě v Mnichově, o pátém pásmu mělo být rozhodnuto plebiscitem.

Československo bylo nuceno postoupit Německu ve dnech 1. až 10. října 1938 pohraniční území, tzv. sudetské oblasti, o rozloze cca 28.000 km^2. Během listopadu 1938 postoupilo Polsku asi dvě třetiny Těšínska a menší území na Slovensku. Další území bylo postoupeno Maďarskému království na základě tzv. Vídeňské arbitráže (značná část jižního a východního Slovenska a jihozápadní část Podkarpatské Rusi, celkem cca 11.927 km^2). Šlo o obdobné postoupení území jako v případě sudetských oblastí podle Mnichovské dohody. Rozloha všech postoupených území činila celkem asi 29 % z původní rozlohy československého státu, z necelých 141 tisíc km^2 zůstalo Šlo o obdobné postoupení území jako v případě sudetských oblastí podle Mnichovské dohody. Rozloha všech postoupených území činila celkem asi 29 % z původní rozlohy československého státu, z necelých 141 tisíc km^2 zůstalo jen cca 99 tisíc km^2. Nejprve byla zřízena Česko-Slovenská republika (tzv. druhá republika), která odpovídala stavu po Mnichovské dohodě do 15. března 1939.

Po tomto datu, respektive po okupaci zbytku Čech, Moravy a Slezska, byl zřízen tzv. Protektorát Čechy a Morava, který se stal součástí Německé říše. Německé okupaci předcházelo odtržení Slovenska a vznik Slovenského štátu (14. 3. 1938), zbytek Podkarpatské Rusi byl do 18. 3. 1939 obsazen Maďarskem.

---

[92] Gerloch, A., Hřebejk, J., Zoubek, V.: *Ústavní systém České republiky,* Prospektrum spol. s r.o. 2002, str. 149.

[93] Sovinský, J.: *Státní území a státní hranice Československé republiky a České republiky, doktorská dizertační práce, UK PF,* Praha 2004, str. 118 an.

Mnichovský diktát zasáhl také hraniční archívní fond. Německá strana požadovala předání řady hraničních dokumentů vztahujících se k bývalým československým hranicím (topografické, geografické a kartografické údaje a písemnosti). Šlo zejména o dokumenty k česko-polským a česko-rakouským hranicím, které musely být předány říšskému ministerstvu vnitra.[94] Tyto hraniční dokumenty nebyly nikdy vráceny.

Mnichovská dohoda zcela zásadním způsobem ovlivnila politický vývoj Československa, byla trvalým traumatem zejména demokratických politických stran a osobně prezidenta Beneše.[95] Byla rovněž neuralgickým „bodem" československo-německých vztahů a ústředním tématem v rámci sjednávání „normalizační smlouvy" v roce 1973.[96] Kompromisní řešení, které bylo přijato, představovala nulita Mnichovské dohody ve vzájemných vztazích mezi smluvními stranami. Je ovšem skutečností, že obě smluvní strany tuto „nulitu" interpretovaly odlišně, a to zejména s přihlédnutím k vnitropolitickým důvodům. Pro československou (českou) stranu byla Mnichovská dohoda natolik významným tématem, že ustanovení o její neplatnosti od samého počátku bylo zahrnuto i do vztahových smluv o dobrém sousedství a přátelské spolupráci.[97]

Přestože byla za minulostí udělána „červená čára" Česko-německou deklarací[98], která přiznala české straně mimo jiné právo považovat Mnichovskou dohodu za neplatnou od samého počátku, jde stále o určité vnitropolitické téma.

2. Hraniční práce ve druhé republice[99]

Druhá republika je označení pro politický systém Československa v období od 1. října 1938 – 14. března 1939, tedy od Mnichovské dohody do rozpadu československého státu, který přinesla německá okupace. Následovala po první republice a během 167 dní její existence došlo fakticky k federalizaci země vznikem autonomní Slovenské země a Karpatské Ukrajiny se samostatnými vládami. Druhá republika byla vlivem Mnichovské dohody a následné první vídeňské arbitráže podstatně menší než její předchůdkyně. Oproti ní měla také výrazně nedemokratický charakter s řadou omezení svobod svých občanů. Od 23. listopadu 1938 pak oficiální název státu zněl **Česko-Slovenská republika,** zkráceně **Česko-Slovensko**.[100]

Mnichovský diktát zcela zásadním způsobem ovlivnil i celou hraniční agendu, kdy republika ztratila podstatnou část dosavadních hranic, současně bylo nutné stanovit nové vnucené mnichovské hranice.

Ke konci listopadu 1938 odjela skupina zeměměřických inženýrů z příkazu vlády druhé republiky do Berlína, aby zakreslili do topografických map v měřítku 1 : 25 000 hranice druhé republiky s Německem. Průběh hraniční čáry se řídil čarou zakreslenou do německé generální mapy 1 : 300 000, kterou údajně v Mnichově zakreslil sám Adolf Hitler.

---

[94] Kadlec, Č.: *Hry o hranice, BCS s.r.o.,* Chrást u Poříčan, 2001, str. 130 an.

[95] Beneš, E.: *Paměti,* Orbis, 1947, Edvard Beneš: *Mnichovské dny,* Svoboda 1968, Cholínský, J.: *Mnichovská zrada nebo pražský krach? Načasova mise a rozpad Československa* -https://rcmonitor.cz/zpravy/vatikan/mnichovska-zrada-nebo-prazsky-krach-necasova-mise-a-rozpad- ceskoslovenska-v-roce-1938/3237.

[96] Břach, R.: *Smlouva o vzájemných vztazích mezi ČSSR a SRN (studie),* Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, svazek 25, 1994.

[97] Např. článek 2 odst. 3 vztahové smlouvy s Polskem (č. 416/1992 Sb.).

[98] Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji, podepsaná 21. ledna 1997.

[99] Text této části je volně převzat z článku Kliky, L.: *Českoslovenští zeměměřičtí inženýři a hranice Republiky,* Zeměměřický obzor, Praha 1947.

[100] https://cs.wikipedia.org/wiki/Druh%C3%A1_republika.

Němci předstírali korektní jednání, a proto zřídili čsl.-německou rozhraničovací komisi, která měla při podrobném stanovení hraniční čáry brát zřetel na poměry místní, dopravní, hospodářské, národnostní a kulturní. Při vlastním jednání Němci sledovali strategické a vojenské cíle a obecně byli vedeni snahou způsobit zbytku republiky co největší potíže a vzít jí tak všechny životní podmínky.

Marná byla i snaha právní a technické služby hraničního oddělení Ministerstva vnitra vybavit čsl. delegaci co možná nejlepšími podklady, resp. argumenty pro jednání. Bylo zjevné, že německá strana se nehodlá těmito argumenty vážně zabývat.

V zimních měsících byla hraniční čára vytyčena dřevěnými kůly. Pro vyznačovací práce byla hranice rozdělena na čtyři hlavní úseky, v nichž pracovalo celkem 31 smíšených skupin. Hraniční čára, pokud byla vytyčena za souhlasu vedoucích skupin a vedoucích hlavních úseků, byla vyznačena kůly s červenou hlavou. Pokud souhlasu nebylo dosaženo, byla hraniční čára vyznačena kůly s černou hlavou. Byla i místa, kde pro odpor obyvatelstva na obou stranách nebylo možno čáru vykolíkovati. Mělo též dojít ke scelování pozemků českých i německých vzájemnou výměnou. Avšak činnost komise ochabla již v prvních měsících roku 1939 pro nezájem Němců.

Jak se posléze ukázalo, záměry další anexe území druhé republiky učinily veškeré práce zbytečnými.

3. Období nesvobody

Po 15. březnu 1939, kdy se z dosud formálně nezávislého státu stal **Protektorát Čechy a Morava,** se právně i fakticky staly dosavadní státní hranice hranicemi vnitrostátními a rozhraničovacím pracím již německá strana nepřikládala význam, resp. nepovažovala je za nezbytné.

Celkově se nově vytyčované hranice ustálily na délce 2.541 km. Státní hranice mezi Protektorátem Čechy a Morava a Slovenským štátem, kterou bylo třeba vymezit nově. Rozhraničovací práce se uskutečnily v letech 1941 až 1944. Realizací projektu byli pověřeni opět pracovníci hraničního referátu protektorátního ministerstva vnitra.

V celém průběhu hranic bylo osazeno 3.340 hraničních mezníků a 201 dubových sloupů. Práce na hraničním dokumentárním díle byly ukončeny v roce 1944. Poprvé bylo při hraničních pracích využito metod leteckého snímkování. Na hraničních znacích byl protektorát jako „vazalské“ území Německé říše označen iniciálou „D“.

Hraniční dokumentární dílo z let 1939 až 1944 posloužilo jako pracovní podklad pro stanovení nových česko-slovenských státních hranic. Přitom byly využity i nepoškozené hraniční znaky z válečných let, na kterých bylo po skončení druhé světové války odsekáno písmeno „D“.

Ústavním dekretem č. 11/1944 Úř. věst. čsl., o obnovení právního pořádku bylo období Protektorátu označeno za součást doby nesvobody a jeho právní řád byl (s některými výjimkami) prohlášen za neplatný.

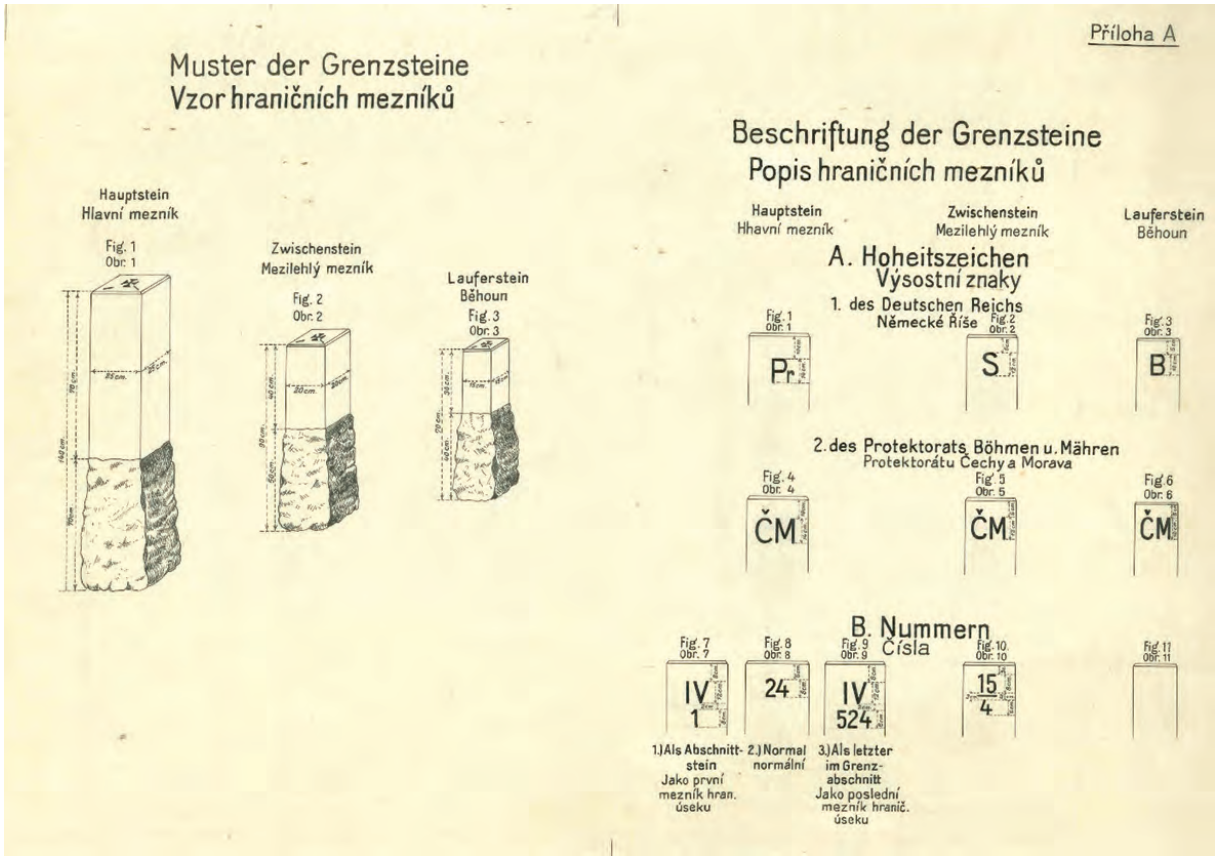

Obr. č. 37: Vzory hraničních znaků Protektorátu Čechy a Morava

Obr. č. 38 a 39: Mnichovský zábor československého pohraničí

Obr. č. 40 a 41: Ničení hraničních sloupů v prostoru někdejších hraničních přechodů

Obr. č. 42: Odstraňování hraničního sloupu vojenskou technikou

Obr. č. 43: Demarkační čára

VI. Správa státních hranic v období od roku 1945 do přijetí nového zákona o státních hranicích

1. Stav hraniční agendy bezprostředně po ukončení 2. světové války

Po skončení 2. světové války a osvobození Československa došlo na všech úsecích československých státních hranic k obnově stavu z roku 1938 (před Mnichovskou dohodou). Šlo jednak o obnovu právního stavu hranic, jednak o obnovu jejich „fyzického stavu". Bylo nezbytné zejména obnovit vyznačení státních hranic v terénu, nahradit chybějící hraniční znaky, opatřit hraniční znaky správnými iniciálami a opravit různá poškození (*redemarkace* hranic).

Podstatné změny na československých státních hranicích přinesl v politicko-právním smyslu poválečný posun hranic na Odře a Lužické Nise[101], jakož i postoupení Podkarpatské Rusi Sovětskému svazu.[102] Část někdejší československo-německé hranice se stala hranicí československo-polskou, zanikla někdejší hranice s Rumunskem a nově vznikla československo-sovětská hranice, která, jak ukázal pozdější vývoj, měla zásadní mocensko-politický význam. Malou dílčí změnu zaznamenala i československo-maďarská hranice.[103]

Poválečný vývoj bohužel nenavázal na obecně pozitivní stav oboru správy státních hranic z období první republiky a byl v tomto ohledu jednoznačně diskontinuitní. To bylo součástí celkového někdejšího přístupu ke státním hranicím, který zejména v období po únoru 1948 jednostranně preferoval ochranu státních hranic a tzv. statutární agenda[104] měla až druhořadý význam. Přitom nově zřízené pohraniční (hraniční) pásmo sloužící „ochraně" státních hranic pochopitelně limitovalo možnosti klasické správy státních hranic. Tento stav byl důsledkem vývoje, který nastal po konci druhé světové války, tj. vytvoření „železné opony"[105], faktického stavu „studené války" a blokového uspořádání Východ - Západ.

Prioritním úkolem správy státních hranic ve druhé polovině čtyřicátých a v padesátých létech bylo zejména v rámci **redemarkace státních hranic** odstranit škody na vyznačení státních hranic a zajistit konstituování nových částí československých státních hranic (úsek s Polskem a Sovětským svazem). Ve smluvní oblasti to pochopitelně vyžadovalo přijetí nových smluvních úprav.

Vnitrostátně nadále zůstal v platnosti zákon o státních hranicích z roku 1921, možnosti jeho „reálné" aplikace však byly velmi omezené. Např. údržba hraničního pruhu byla v zákoně „postavena" na povinnostech vlastníků hraničních pozemků, kteří za existence hraničního pásma neměli jakoukoli reálnou možnost tyto úkoly plnit. Rovněž nově přijaté změny v organizaci státní správy a v právním řádu učinily převážnou část ustanovení zákona neaplikovatelnými.

---

[101] Protokol vítězných velmocí na Postupimské konferenci (2. srpna 1945).

[102] Smlouva mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o Zakarpatské Ukrajině ze dne 29. června 1945 (č. 186/1946 Sb.).

[103] Československé území bylo podle Mírové smlouvy mezi mocnostmi spojenými a sdruženými a Maďarskem (Paříž, 1947) rozšířeno o tzv. Bratislavské předmostí (území jižně od Petržalky u Bratislavy).

[104] „Statutární agendou" se v praxi již od období první republiky označuje agenda správy státních hranic, „režimovou agendou" se rozumí zejména ochrana hranic, pravidla jejich překračování, včetně způsobů odbavování osob a zboží na hraničních přechodech, jakož i zřizování, změny charakteru a zrušování hraničních přechodů", „incidenční agendou" mechanismus řešení incidentů na hranicích).

[105] Jako „železná opona" se označovala fakticky neprostupná hranice mezi Západem a Východem (viz projev Winstona Churchilla ze dne 5. března 1946 na Westminster College ve Fultonu).

Zřízení hraničního pásma a přijetí režimových opatření k „ochraně“ státních hranic si vyžádaly i odpovídající způsob zajištění výkonu zeměměřických činností na státních hranicích, jež byly pro zabezpečení správy státních hranic nezbytné. Se zřetelem k tomu, že ministerstvo vnitra nedisponovalo potřebným technicko-personálním zázemím, zajišťovalo tyto práce ministerstvo národní obrany, resp. jeho podřízené geografické a topografické složky.[106] Topografická a geografická služba někdejší Československé lidové armády splňovala na rozdíl od civilních složek kritéria „spolehlivosti“, která byla vyžadována při vstupu do prostoru bezprostřední blízkosti státních hranic.[107]

Obr. č. 44: Vyměřovací práce

[106] Vojenský topografický ústav v Dobrušce.

[107] Armáda, resp. její topografická a geografická služba tyto úkoly zajišťovala až do roku 1992, kdy je převzal Zeměměřický úřad působící v rámci Českého úřadu zeměměřického a katastrálního.

Obr. č. 45: Detail hraničního sloupu

Obr. č. 46: Vyměřovací práce

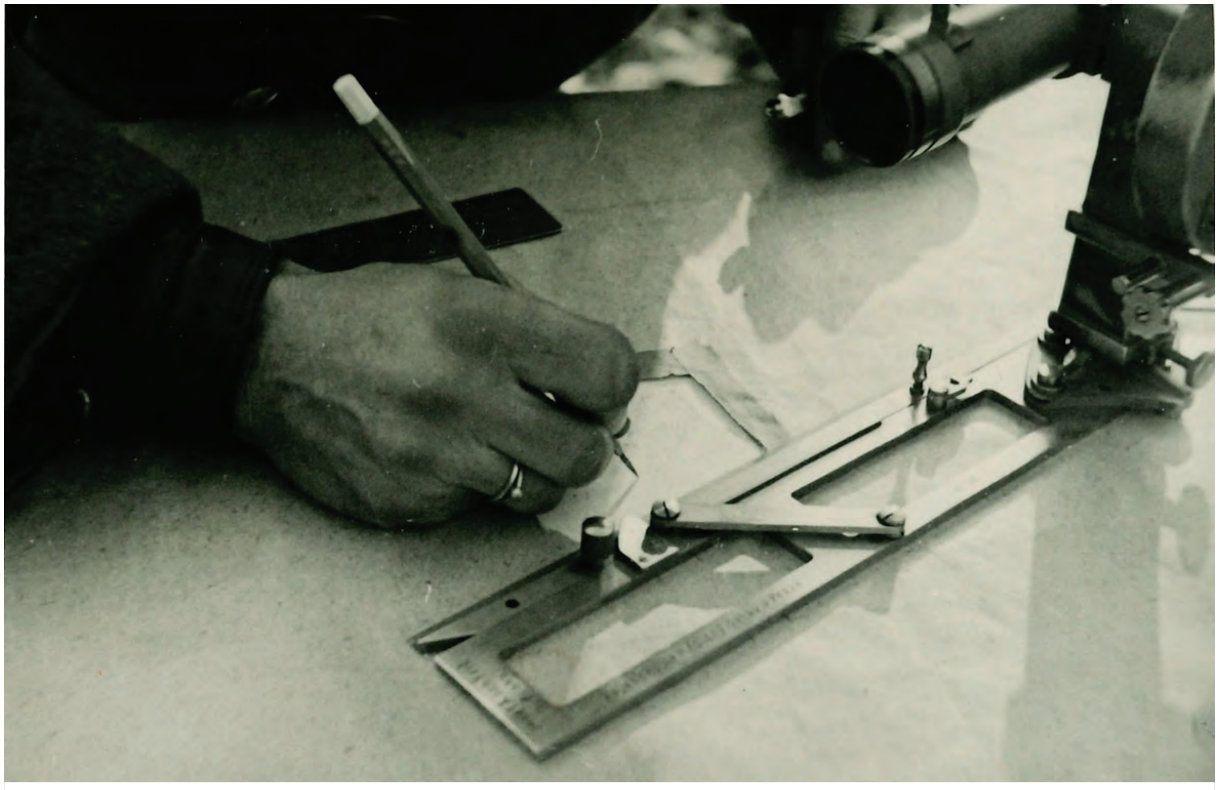

Obr. č. 47 a 48: Vyměřovací práce

Obr. č. 49 a 50: Hraniční skupina s mapou

Obr. č. 51 a 52: Vyměřovací práce

Obr. č. 53 a 54: Hraniční skupina s mapou

2. Smlouvy o státních hranicích a hraniční komise

Hraniční agenda však vyžadovala přijetí základních pravidel pro správu státních hranic v aktuálních podmínkách. Vývoj postupně směřoval ke stanovení těchto pravidel v rámci mezinárodních smluv o státních hranicích a k vytvoření institucionálního rámce pro společnou správu státních hranic jednotlivými sousedícími státy.

Do počátku sedmdesátých letech hraniční smlouvy neobsahovaly zřízení hraničních komisí a spolupráce sousedních států měla v zásadě pragmatický charakter opírající se zpravidla o ustanovení, které upravovalo spolupráci příslušných orgánů smluvních stran v hraniční (statutární) agendě, tedy bez vytváření společných orgánů smluvních stran ke správě společných hranic.[108]

Až sedmdesátá a osmdesátá léta přinesla sjednání smluv o státních hranicích se socialistickými „partnery", jež obsahovaly institucionální ustanovení o zřízení Stálé hraniční komise (např. se SSSR, NDR).[109]

Průlomové však bylo sjednání hraniční smlouvy s Rakouskem[110], která zahrnovala zřízení Stálé československo-rakouské hraniční komise, včetně stanovení její působnosti a základních principů činnosti. Samotné sjednání smlouvy bylo z hlediska mezinárodně politických souvislostí do značné míry výsledkem neutrálního statutu Rakouska a bylo tehdejšími československými představiteli prezentováno jako příklad možnosti zavedení klasické správy státních hranic mezi státy s rozdílným společenským zřízením. V širším kontextu bylo výsledkem ofenzivní smluvní politiky tehdejšího Československa, které usilovalo o sjednání takových bilaterálních smluv s Rakouskem, které měly zahraničně politický význam (např. státní hranice, právní pomoc v trestních věcech, extradice).[111]

Zcela specifická situace byla ve vztahu ke Spolkové republice Německo, kde se spolupráce obou sousedících států v hraniční agendě uskutečňovala řadu let výlučně na pragmatickém základě s orgány Svobodného státu Bavorsko, a to výlučně na pracovní (technické) úrovni.[112] Šlo o tzv. provizorní hraniční práce zajišťované na straně jedné federálním ministerstvem vnitra, na straně druhé bavorským ministerstvem vnitra.[113] K pozitivnímu vývoji došlo až po uzavření Smlouvy mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německo o vzájemných vztazích (tzv. normalizační smlouva)[114] a navázání diplomatických styků.[115]

---

[108] Viz např. Smlouva mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o režimu. na československo-sovětských státních hranicích a o způsobu urovnávání pohraničních incidentů ze dne 30. listopadu 1956 (nepublikováno).

[109] Např. Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o režimu na československo-sovětských hranicích, spolupráci a vzájemné pomoci v hraničních otázkách ze dne 10. února 1973, č. 87/1974 Sb., Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Německou demokratickou republikou o společných státních hranicích ze dne 3. prosince 1980 (č. 112/1982 Sb.).

[110] Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou o společných státních hranicích ze dne 21. prosince 1973 (č. 95/1975 Sb.).

[111] Mikeš, P.: *Vývoj československých a českých státních hranic,* str. 40, Tiskárna MV, 2018.

[112] Byl to přirozený důsledek napjatých vzájemných vztahů, jakož i „neexistence" vzájemného diplomatického zastoupení, které by umožňovalo jinak standardní komunikaci ohledně společných státních hranic.

[113] Rozbor základních statutárních otázek státních hranic mezi ČSSR a SRN, str. 4 (interní materiál federálního ministerstva vnitra), Hraniční archív Ministerstva vnitra.

[114] Podrobněji k citované smlouvě in. *Radko Břach: Smlouva o vzájemných vztazích mezi ČSSR a SRN (studie),* Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, svazek 25, 1994.

[115] Výměna diplomatických nót ze dne 11. prosince 1973 (příloha 9) Smlouvy mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německo o vzájemných vztazích (č. 94/1974 Sb.).

Tato smlouva vytvořila předpoklady pro zřízení institutu hraničních zmocněnců[116] (resp. jejich poradců pověřených statutární agendou), kteří svou činností vytvořili rozhodující podmínky pro „konsolidaci" hraniční agendy a perspektivní zřízení hraniční komise po společensko-politických změnách v bývalém Československu a s tím souvisejícím zásadním „restartem" vzájemných vztahů.

V období od listopadu 1989 do zániku společného federativního státu hraniční komise v hraniční agendě reagovaly na společensko-politické změny a podílely se vývoji, který si i v hraničních věcech vyžadovalo připravované zrušení čs. federace a vznik České republiky jako samostatného subjektu mezinárodního práva. Zejména v roce 1992 československé delegace v hraničních komisích s Polskem a Rakouskem připravovaly „rozdělení" hraniční agendy, jež vyvolávalo připravované zrušení československé federace. Je zřejmě účelné připomenout, že správa státních hranic byla v období čs. federace „klasickou" federální působností bez přímých vazeb na orgány obou republik.[117]

V období po listopadu 1989 správa státních hranic považovala za prioritní zejména konstituování nových státních hranic České republiky, stěžejní bylo především vytvoření a právní zakotvení česko-slovenských státních hranic, které tak symbolicky završilo politicko-právní procesy, které vedly k zániku čs. federace a k vytvoření České republiky jako samostatného subjektu mezinárodního práva.[118] Mimořádnou prioritou bylo rovněž uzavření smlouvy o státních hranicích se Spolkovou republikou Německo.[119]

---

[116] Forma výměny diplomatických nót (vyhláška č. 33/1982 Sb., o úpravě spolupráce na státních hranicích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německa).

[117] Viz rozdělení kompetencí mezi orgány federace a republik podle zákona č. 128/1970 Sb., o vymezení působnosti Československé socialistické republiky ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti.

[118] Smlouva mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o společných státních hranicích ze dne 4. ledna 1996 (č. 246/1997 Sb.).

[119] Smlouva mezi Českou republikou a Spolkovou republikou Německo o společných státních hranicích ze dne 3. listopadu 1994 (č. 266/1997 Sb.) – tzv. Bonnská smlouva.

Obr. č. 55: Rozhraničovací komise se Slovenskem (členové a experti)

Obr. č. 56: Rozhraničovací komise v terénu

Obr. č. 57: Stabilizace hraničního znaku

Obr. č. 58: Mapování pomocí totální stanice Wild TC 1610

Obr. č. 59: Reportáž České televize o hraničních pracích

Obr. č. 60: Hraniční znaky určené k vyznačení trojstátního hraničního bodu Hrčava

Obr. č. 61 a 62: Transport hraničních znaků pro trojstátní hraniční bod Hrčava vrtulníkem

Obr. č. 63: Navádění vrtulníku na lokalitu určenou k osazení

Obr. č. 64: Jeden ze tří hraničních znaků trojstátního hraničního bodu Hrčava (se státním znakem Slovenské republiky)

Obr. č. 65: Rozhraničovací komise se Slovenskem, zástupci obce Hrčava a pracovníci technické firmy

Obr. č. 66: Podpis protokolu o zasedání rozhraničovací komise se Slovenskem

Obr. č. 67: Podpis hraniční smlouvy se Slovenskem

Obr. č. 68: Instalace trojstátního hraničního znaku (Trojmezí ČR, Německo, Rakousko – Plechý)

Obr. č. 69: Setkání předsedů delegací hraničních komisí na Trojmezí Plechý

Obr. č. 70: Ustavující zasedání Stálé česko-německé hraniční komise

Obr. č. 71: Zasedání Stálé česko-německé hraniční komise

Obr. č. 72: Expertní jednání o hraničních věcech s Polskem

3. Ochrana státních hranic v období od konce druhé světové války do listopadu 1989 a její vliv na správu státních hranic

Přestože ochrana státních hranic není předmětem této publikace, je s ohledem na její zásadní vliv na celou „hraniční agendu", včetně správy státních hranic, účelné uvést alespoň základní údaje o výkonu této činnosti v období od konce druhé světové války do listopadu 1989.

Podle dobové definice směřuje ochrana státních hranic vždy k zabezpečení základních zájmů státu a k zajištění režimu, který k tomuto cíli státy na svých hranicích stanoví, zejména jde o nedotknutelnost a nenarušitelnost státních hranic.[120] V socialistickém období byla v rámci ochrany státních hranic prioritní politická hlediska (kontrola pohybu osob a zboží, zamezení ideologické diverzi, ochrana státního tajemství), která vedla k vytvoření faktické „železné opony" oddělující „východ" a „západ".

Ochrana státních hranic ve shora uvedeném smyslu započala bezprostředně po únoru 1948 a po prvotním přechodném období dostala jasný zákonný rámec včetně institucionálního vymezení v roce 1951. Tehdy přijatý zákon č. 69/1951 Sb., o ochraně státních hranic svěřil ochranu státních hranic ministerstvu národní bezpečnosti. Návazně tato kompetence přešla na ministerstvo vnitra a od přijetí čs. federace na federální ministerstvo vnitra. Institucí specificky určenou k zajišťování vlastního výkonu služby se stala Pohraniční stráž, zřízená již citovaným zákonem.

Pohraniční stráž zajišťovala ochranu státních hranic se Spolkovou republikou Německo, Rakouskou republikou a v úseku hraničního vodního toku Dunaj. Pohraniční stráž byla vojensky organizovanou složkou ministerstva vnitra a současně součástí československých ozbrojených sil. Její příslušníci disponovali za stanovených podmínek postavením příslušníka Sboru národní bezpečnosti, náležela jim tedy i oprávnění v zásadě policejního charakteru. Tato právní konstrukce se opírala o ustanovení § 3 odst. 2 citovaného zákona.

Citovaný zákon o ochraně státních hranic byl velmi obecnou „kaučukovou úpravou", která ponechávala mimořádně široký prostor pro interní akty ministerstva vnitra, resp. i samotné Pohraniční stráže. Tento „legislativní" rámec v zásadě omezoval či v reálném životě spíše vylučoval jakoukoli skutečnou kontrolu výkonu služby soudy nebo veřejností.

I v podmínkách obrovského komplexu kompetencí a organizačních složek, který představovalo ministerstvo vnitra, byla Pohraniční stráž „státem ve státě". Disponovala vlastním komplexním logistickým zázemím, včetně ženijních prostředků, vlastní zpravodajskou službou i specifickým politicko-výchovným aparátem.[121] Její mezinárodní styky s partnerskými aparáty socialistických sousedních států zajišťoval systém hraničních zmocněnců, který právně vycházel z hraničních smluv o spolupráci na úseku hraničního režimu.

Ústřední úlohu v celém systému zastávala Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, v jejímž čele stál náčelník, který vykonával souběžně funkci hlavního hraničního zmocněnce. Hlavní správu vrcholově řídil příslušný náměstek ministra vnitra, politickou odpovědnost pak samozřejmě nesl ministr vnitra. Teritoriálně byla Pohraniční stráž členěna na brigády, resp. oddíly.

Ochrana státních hranic byla založena na principu pohraničního pásma, do něhož byl vstup umožněn jen za stanovených podmínek prověřeným osobám. Klíčové oprávnění požít zbraň bylo stanoveno nařízením ministra vnitra č. 70/1951 Sb., o právu příslušníka Pohraniční stráže použít zbraně, vydané na základě zmocnění podle § 8 zákona o ochraně státních hranic.

---

[120] Hartl, K.: *Právo a státní hranice ČSSR*, Naše vojsko 1983, str. 80 an.
[121] Politická správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic.

Zcela neadekvátní rozsah použití zbraně, stanovený navíc podzákonným předpisem, zajišťoval hlavní politický cíl, tj. zabránit „nelegálnímu“ překročení státních hranic.

Uvedený systém ochrany státních hranic naprosto omezoval „běžný“ život v příhraničních oblastech, limitoval ekonomické, stavební, turistické a další aktivity, současně podstatně ztěžoval výkon správy státních hranic. Šlo v těchto souvislostech o požadavky vyžadované pro vstup do hraničního pásma, obecné „podřízení“ správy státních hranic výkonu ochrany státních hranic, vyloučení civilních geodetů z technických prací na hranicích a v neposlední řadě i o obtížné zajišťování např. společných prohlídek vyznačení státních hranic. Šlo o faktický problém nejprve ve vztahu k Rakouské republice, kde byla zřízena hraniční komise již od roku 1973, posléze i v relaci ke Spolkové republice Německo, kde od roku 1980 vykonávali hraniční agendu hraniční zmocněnci, resp. jejich poradci.

Obr. č. 73: Volarská brigáda Pohraniční stráže

Obr. č. 74: Ženijně-technické zabezpečení státních hranic

Obr. č. 75: Hraniční komunikace vybudovaná Pohraniční stráží

4. Věcný záměr nového zákona o státních hranicích

Ovšem již v průběhu devadesátých let se považovalo za nezbytné, aby správa státních hranic byla upravena novým zákonem, který by zajistil právní oporu nejen pro aplikační praxi, ale byl by i základem pro potřebný rozvoj tohoto oboru. Prvotní analýza stavu byla vypracována v roce 1999, vycházela přitom z osvědčených principů dosavadní úpravy a přihlížela i k úpravám sousedních států, které představovaly možné inspirační zdroje.[122] Analýza přihlížela rovněž k obsahu mezinárodních smluv o státních hranicích, které byly sjednány krátce po vzniku České republiky jako samostatného subjektu mezinárodního práva.

Věcný záměr zákona o státních hranicích vypracovaný na základě shora uvedené analýzy byl předložen vládě České republiky dne 9. prosince 1999. V intencích vládou schváleného věcného záměru byl vypracován vlastní návrh zákona, který byl předložen k ústavnímu projednání v roce 2001.

[122] Šlo zejména o právní úpravy Rakouské republiky a Slovenské republiky.

VII. Zákon o státních hranicích z roku 2001

1. Obecně

Účelem zákona bylo zejména **nové vymezení působnosti orgánů státní správy a práv a povinností fyzických a právnických osob v oboru správy státních hranic. Jako předmět úpravy zákona byla stanovena výlučně správa státních hranic** a nikoli jejich ochrana.[123]

Návrh vycházel z principu suverenity a nedělitelnosti státního území republiky[124], respektoval způsob a formu určení státních hranic podle mezinárodních smluv, jimiž byla Česká republika vázána. Současně respektoval práva fyzických a právnických osob zaručená právním řádem, jež mohla být dotčena při správě státních hranic. V obsahu zákona se nepromítly předpisy Evropské unie se zřetelem k tomu, že obor správy státních hranic není těmito předpisy upraven.

Za profilovou je třeba v daných souvislostech považovat **důvodovou zprávu vládního návrhu zákona, která podrobně interpretuje právní, věcné, administrativní, organizační a technické důvody, které vedly k předložení návrhu**.

Důvodová zpráva shrnula i zásadní nedostatky zákona o státních hranicích z roku 1921. V této souvislosti konstatovala, že jde především o jeho celkovou zastaralost, která spočívá v tom, že jeho obsah odpovídá právnímu stavu v roce 1921.[125] Stěžejní byla ovšem skutečnost, že vlastníci příhraničních pozemků byli zatíženi povinnostmi bez stanovení náhrady; to byl zřetelně neústavní stav, který bylo nezbytné odstranit.

Důvodová zpráva výslovně konstatovala, že věcné i formální nedostatky zákona o státních hranicích z roku 1921 vyžadují, aby bylo v rámci dané problematiky přijato nové komplexní právní řešení, a to zákonnou úpravou, která by nahradila dosud platný zákon. Úkolem nové úpravy bylo rovněž zabezpečit kontinuitu státní správy v této oblasti.

Nezbytnost přijetí nové komplexní úpravy státních hranic tak vyplývala především z ústavních souvislostí, z celkových vazeb na právní řád, jakož i ze vztahu k mezinárodním smlouvám sjednávaným v této oblasti.

Zákon řešil koncepčně zcela nově agendu čištění hraničního pruhu a volných kruhových ploch. V zájmu jednotného a komplexního řešení této agendy byla dosavadní povinnost vlastníků hraničních pozemků „přesunuta“ do kompetence Ministerstva vnitra.

Zákon upravil i agendu umísťování a údržby zařízení upozorňujících na průběh státních hranic, kterou do té doby zajišťovala bez odpovídajícího právního titulu služba cizinecké a pohraniční Policie České republiky.[126]

Zákon o státních hranicích z roku 2001 (bez novel) je obsažen v příloze II.

---

[123] Pracovní úvahy o spojení agend správy a ochrany státních hranic byly odmítnuty z řady legislativních a i věcných důvodů, jakož i s přihlédnutím k výsledkům komparace s obdobnými právními úpravami členských států Evropské unie.

[124] Čl. 11 Ústavy České republiky.

[125] Např. absence definic základních používaných pojmů, neaktuální organizace státní správy, neaplikovatelnost deliktů na úseku správy státních hranic.

[126] V období před listopadem 1989 zajišťovala umístění těchto tabulí Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, resp. její útvary dislokované v příhraničních oblastech.

2. K jednotlivým ustanovením (komentář základního textu bez pozdějších novel)

K § 1 (předmět úpravy)

V předmětu úpravy se uvádí okruh vztahů, které zákon upravuje; přitom se vychází zejména ze zhodnocení stávající právní úpravy, jakož i poznatků dlouhodobé hraniční praxe.

Zvláštností správy státních hranic je, že stát ji může samostatně vykonávat jen ve věcech, které nemají bezprostřední dopad na suverénní práva druhého sousedního státu. Rozhodnutí, která se týkají přímo státních hranic, musejí být přijímána oběma sousedícími státy společně, zpravidla formou mezinárodní smlouvy upravující společnou správu státních hranic a konstituující společné orgány pro správu hranic (hraniční komise). Zákon proto stanovil prioritu mezinárodních smluv o státních hranicích.

K § 2 (vymezení základních pojmů)

Toto ustanovení vymezuje základní pojmy v oboru správy státních hranic, jimiž jsou definovány prvky a činnosti používané v terminologii v tomto oboru.

Definiční vymezení zejména „profilových pojmů („státní hranice", „hraniční dokumentární dílo", „hraniční vodní tok") přesahuje bezprostřední rámec správy státních hranic a je významné z hlediska celého právního řádu. Stěžejní je především vymezení pojmu „státní hranice", které je třeba pokládat za legální definici.[127]

K § 3 (průběh a vyznačení státních hranic)

Výslovně byly stanoveny základní požadavky související s průběhem státních hranic (zřetelnost a jednoznačnost) a byl upraven způsob vyznačení státních hranic, včetně požadavků na jasnou identifikaci průběhu státních hranic podle údajů obsažených v jednotlivých hraničních dokumentárních dílech.

Podoba hraničních znaků vyplývá z hraničního dokumentárního díla, které je součástí mezinárodních smluv o státních hranicích uzavřených s jednotlivými sousedními státy. Hraničními znaky jsou zpravidla kamenné nebo betonové mezníky, dřevěné nebo kovové sloupy, popřípadě kovové nebo betonové plakety.[128] Na státních hranicích se vyskytují rovněž historické znaky nebo specifické znaky.[129] Zvláštním druhem hraničních znaků jsou trojstátní hraniční znaky[130], které vyznačují bod styku státních hranic České republiky se dvěma sousedními státy.

K § 4 (přímé a nepřímé vyznačení státních hranic)

Ustanovení určuje přímé a nepřímé vyznačení průběhu státních hranic, které bylo upraveno do té doby jen v mezinárodních smlouvách (hraničních dokumentárních dílech) a ve vnitrostátní úpravě absentovalo. Při přímém vyznačení průběhu státních hranic jsou hraniční znaky osazeny přímo v linii státních hranic. Při nepřímém vyznačení, kdy státní hranice procházejí např. hraniční cestou, vodním tokem nebo hraničním příkopem, jsou hraniční znaky umístěny střídavě na území obou sousedících států okolo hraniční cesty, vodního toku nebo hraničního příkopu.

---

[127] Rychetský, P., Langášek, T., Herc, T., Mlsna, P. a kolektiv: *Ústava České republiky,* Wolters Kluwer, a. s., 2015, str. 167 an.
[128] Např. zasazené v pozemní komunikaci.
[129] Např. vytesané ve skále.
[130] Např. trojstátní hraniční znak „Plechý" na styku česko-německo-rakouských státních hranic.

Forma vyznačení (přímé, nepřímé) je určující pro způsob zajištění zřetelnosti průběhu státních hranic a jejich údržby (hraniční pruh, volná kruhová plocha).

K § 5 (zařízení upozorňující na průběh státních hranic)

Toto ustanovení odstranilo „letitou" absenci úpravy zařízení upozorňujících na průběh státních hranic v československém a poté českém právním řádu. Současně definovalo jednotlivá zařízení upozorňující na průběh státních hranic (oválná tabule se státním znakem, textové tabule) a stanovilo podmínky pro jejich umísťování na místech určených pro překračování státních hranic a obecně v bezprostřední blízkosti státních hranic (prostor 50 m od linie státních hranic směrem do vnitrozemí). Současně bylo stanoveno, že tato zařízení jsou ve vlastnictví České republiky. Byl tak zvýrazněn význam těchto zařízení z hlediska veřejného zájmu a jejich ochrany. S ohledem na požadavky právní jistoty příloha č. 1 zákona obsahovala vzor oválné tabule se státním znakem, popis textových tabulí byl stanoven přímo v tomto ustanovení.

K § 6 (umísťování zařízení upozorňujících na průběh státních hranic)

Ustanovení určilo základní náležitosti vlastního umísťování zařízení upozorňujících na průběh státních hranic na nemovitostech, a to jak na pozemcích, tak na stavbách.[131] Přitom byla akcentována zásada, že vlastník může být umístěním těchto zařízení omezen jen v nejmenší možné míře. To odpovídalo ústavním požadavkům na možná omezení vlastnického práva na základě zákona ve veřejném zájmu.

K § 7 (hraniční pruh a volná kruhová plocha)

Ustanovení stanovilo hraniční pruh a volnou kruhovou plochu jako základní instituty v oboru správy státních hranic, které zajišťují zřetelnost průběhu státních hranic a potřebnou ochranu hraničních znaků (vyznačení státních hranic).

V souladu s mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána, byly stanoveny základní definiční parametry hraničního pruhu a volné kruhové plochy.

Šíře 1m stanovená pro hraniční pruh a poloměr volné kruhové plochy respektuje požadavek minimalizovat zásahy do vlastnických práv, současně odpovídá mezinárodním závazkům přijatým Českou republikou.

V hraničním pruhu a ve volné kruhové ploše bylo zakázáno provádět stavební nebo obdobnou činnost, pokud by tím mohly být narušeny nebo ohroženy hraniční znaky nebo byla ohrožena zřetelnost průběhu státních hranic. Výjimky byly stanoveny pouze ve veřejném zájmu nebo v souvislosti s ním.[132] Tato zákonná konstrukce byla v plném souladu s požadavky, které v tomto směru obsahovaly smlouvy o státních hranicích, které Česká republika uzavřela se sousedními státy.

K § 8 (kompetence Ministerstva vnitra)

Ustanovení **konkretizuje působnost Ministerstva vnitra v oblasti správy státních hranic v intencích obecného kompetenčního vymezení** obsaženého v § 12 odst. 1 písm. j)[133] zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky,

---

[131] Šlo vždy o umístění oválné tabule se státním znakem na budovy určené k pohraničnímu odbavování, toto řešení umožňovaly rovněž smlouvy o pravidlech pohraničního odbavování.

[132] V praxi jde zejména o komunikace, vedení všeho druhu (plynovody, vodovody), budovy sloužící veřejnému zájmu (v předschengenském období budovy pro pohraniční odbavování).

[133] Státní hranice, jejich vyměřování, udržování a vedení dokumentárního díla.

ve znění pozdějších předpisů. Přitom jsou vymezeny základní úkoly, které vyžaduje realizace správy státních hranic.

Vymezení působnosti Ministerstva vnitra při správě státních hranic respektuje skutečnost, že výkon zeměměřických činností na státních hranicích je podle § 3a písm. g)[134] zákona č. 359/1992 Sb., o zeměměřických a katastrálních orgánech, ve znění pozdějších předpisů, v působnosti Zeměměřického úřadu, který tyto činnosti provádí v dohodě s Ministerstvem vnitra jako správcem dokumentárního díla státních hranic. Jde tedy o specifický případ „dělené" působnosti.

Zásadním novým úkolem Ministerstva vnitra bylo stanovení odpovědnosti za čištění hraničního pruhu a volných kruhových ploch. Uvedené úkoly Ministerstvo vnitra zabezpečuje formou zadání veřejné zakázky podle příslušných předpisů.[135] Přesun odpovědnosti za zajištění těchto úkolů z vlastníků příhraničních pozemků na příslušný orgán státní správy je v souladu s ústavní koncepcí ochrany vlastnického práva, jakož i principem zatěžovat tyto vlastníky v co nejmenší míře. Toto řešení současně vytvořilo podmínky pro odborné a jednotné provádění této činnosti na celém území státu. Ministerstvu vnitra se současně svěřila agenda poskytování náhrad za majetkové újmy a omezení využívání nemovitosti v souvislosti s výkonem správy státních hranic.

Nové bylo rovněž oprávnění Ministerstva vnitra vykupovat pozemky potřebné pro účely sjednání smluv o změnách průběhu státních hranic. V počátcích legislativního procesu Ministerstvo vnitra prosazovalo záměr, aby bylo možné tyto pozemky ve veřejném zájmu vyvlastnit. Tento záměr reagoval na těžkosti, které při zajišťování pozemků pro tyto účely vyvolávaly zejména tehdy aktuálně probíhající procesy restituce a privatizace. K záměru Ministerstva vnitra byly uplatněny zásadní výhrady (Ministerstvo spravedlnosti, Ministerstvo pro místní rozvoj), takže finální podoba ustanovení je kompromisním řešením.

Další kompetence Ministerstvu vnitra vyplývaly zpravidla již z mezinárodních smluv o státních hranicích[136] a toto ustanovení tak v podstatě „recipovalo" ustálený stav.

Ustanovení bylo posléze novelizováno (viz bod 3 této části).

K § 9 a § 10 (zákonné služebnosti – vstup nebo vjezd na pozemky, užívání nemovitosti)

Obecným záměrem bylo upravit rozsah potřebných oprávnění fyzických a právnických osob zajišťujících provádění správy státních hranic, a to při důsledném respektování ústavní ochrany vlastnického práva, jakož i odvozených užívacích práv.

Ustanovení § 9 upravuje vstup a vjezd na nemovitosti při plnění úkolů na úseku správy státních hranic. V této souvislosti se nemovitostmi rozumějí ty nemovitosti, které se nacházejí v prostoru o šířce do 3 km od státních hranic. Šíře toho pásu přiléhajícího ke státním hranicím byla stanovena tak, aby byl v dostatečném rozsahu zabezpečen přístup na pozemky bezprostřed-ně přiléhající ke státním hranicím. Odlišný režim vstupu a vjezdu vychází ze skutečnosti, zda je či není nemovitost oplocena.

Ustanovení § 10 upravuje podmínky využívání nemovitostí pro účely správy státních hranic. V těchto souvislostech jde zejména o umístění hraničního znaku, zařízení upozorňujícího

[134] Provádění zeměměřické činnosti na státních hranicích v dohodě se správcem dokumentárního díla.
[135] Zákon č. 199/1994 Sb., o zadávání veřejných zakázek, který byl zrušen pozdějšími úpravami. Aktuálně platí zákon č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek.
[136] Např. zajišťování činnosti českých delegací v Hraničních komisích.

na průběh státních hranic nebo o kontrolní a údržbové práce. Vlastní umístění hraničního znaku je obligatorně spojeno s informováním vlastníka nemovitosti, popřípadě s projednáním s orgány státní správy nebo samosprávy, jsou-li dotčeny jejich zájmy.

K § 11 (zákonná služebnost – povinnosti vlastníků nemovitostí)

Jde opět obdobně jako v zákoně o státních hranicích z roku 1921 o souhrn povinností uložených vlastníkům nemovitostí, které vyžaduje realizace správy státních hranic. Převažují povinnosti charakteru zákonných služebností (umožnit stanovenou činnost, strpět omezení nebo zdržet se určitých činností), jestliže je to nezbytné z hlediska zabezpečení úkolů na úseku správy státních hranic. V praktické aplikaci půjde zejména o vstup a vjezd na pozemky, umístění hraničních znaků nebo zařízení upozorňujících na průběh státních hranic. Současně je vlastníkům stanovena oznamovací povinnost v případech neoprávněných zásahů do vyznačení státních hranic. Vedle vlastníků nemovitostí se ustanovení vztahuje i na nájemce, popřípadě další oprávněné uživatele dotčených nemovitostí.

K § 12 (povinnosti správce hraničního vodního toku)

Ustanovení respektuje skutečnost, že značná část státních hranic České republiky probíhá v hraničních vodních tocích (tzv. mokrá hranice). Se zřetelem k tomu se stanoví odpovídající povinnosti správcům vodních toků,[137] které vycházejí ze specifik správy státních hranic na vodních tocích. Odstavec 1 přebírá úpravy, které jsou již obsaženy v mezinárodních smlouvách o státních hranicích. Obsah odstavce 2 reflektuje informační povinnost správce vodního toku ve vztahu k Ministerstvu vnitra.

K § 13 (vydávání průkazu pro vstup a vjezd na pozemky)

Vydávání průkazu Ministerstvem vnitra vychází z jeho obecné kompetence na úseku správy státních hranic, toto ministerstvo vede i evidenci vydaných průkazů.

K § 14 (náležitosti průkazu)

Úprava obsahuje základní náležitosti průkazu. Jde jednak o základní identifikační údaje osoby, které byl průkaz vydán, jednak o obecné náležitosti obvyklé u průkazu tohoto typu. Platnost průkazu je podmíněna současným předložením občanského průkazu.

Účelem průkazu je zabezpečit jednoznačnou identifikaci pověřených osob, které plní úkoly na úseku správy státních hranic. S ohledem na právní jistotu se stanovuje vzor průkazu.

K § 15 (vedení evidence pověřených osob)

Oprávnění vydávat průkazy koresponduje i vedení jednoduché evidence pověřených osob.

K § 16 (náhrady za majetkové újmy a za omezení využívání nemovitosti)

Úprava postupu při realizaci náhrad za majetkové újmy nebo náhrady za omezení využívání nemovitostí vycházela z analogické úpravy obsažené v zákoně č. 200/1994 Sb., o zeměměřictví, ve znění pozdějších předpisů. Hraničním znakům jsou v těchto souvislostech v zásadě postavena na roveň zařízení upozorňující na průběh státních hranic.

Způsob poskytování náhrad přitom považuje za prioritní tzv. naturální restituci. Pro případy, kdy není možné uvést nemovitost do původního stavu, stanoví postup, na jehož základě Ministerstvo vnitra poskytne v odůvodněných případech finanční náhradu.

---

[137] Zpravidla povodí velkých řek, např. Povodí Vltavy.

Náhrada za majetkovou újmu nebo za omezení využívání nemovitosti bude poskytnuta na základě dohody, kterou uzavřou Ministerstvo vnitra a vlastník nebo oprávněný uživatel nemovitosti.

K § 17 (účast ve správním řízení)

Ustanovení zabezpečilo, aby Ministerstvo vnitra jako příslušný (zúčastněný) ústřední orgán státní správy mohlo uplatnit v rámci správního řízení vyjádření k činnostem, které se dotýkají správy státních hranic. Zpravidla šlo o územní nebo stavební řízení. Toto ustanovení bylo dotčeno novelou.

K § 18 (správní delikty – zrušeno)

Ustanovení o správních deliktech postihovalo právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby, které se dopustily při výkonu své podnikatelské činnosti porušení pořádku na úseku správy státních hranic. Ustanovení bylo zrušeno v souvislosti s rekodifikací přestupkového práva (viz bod 3 této části).

K § 19 (novela zákona o přestupcích – zrušeno)

Ustanovení obsahovalo novelu zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích ve znění pozdějších předpisů. Ustanovení bylo zrušeno v souvislosti s rekodifikací přestupkového práva.

K § 20 (bezplatné poskytování údajů z katastru nemovitostí)

Pro účely správy státních hranic bylo nezbytné zajištění širokého informačního souboru o nemovitostech, které se nacházejí v pásmu 3 km od státních hranic. Se zřetelem k tomu ustanovení zajišťuje bezplatné poskytování údajů z katastru nemovitostí.[138]

K § 21 (zrušovací ustanovení)

Jde o obvyklé derogační ustanovení, které kompletně zrušuje dosavadní zákonnou úpravu státních hranic, včetně prováděcí vládního nařízení z roku 1937.

K § 22 (nabytí účinnosti)

Podle tohoto ustanovení zákon nabyl účinnosti dnem 1. ledna 2002.

3. Tři dílčí novelizace zákona

Zákon o státních hranicích byl celkem třikrát novelizován [zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, zákon č. 183/2017 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich a zákon o některých přestupcích a zákon č. 225/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon) ve znění pozdějších předpisů a další související zákony].

Tyto dílčí novely měly spíše technický charakter a nedotkly se vlastních pravidel pro správu státních hranic.

a) Přestupková agenda

Zákon č. 250/2016 Sb. a zákon č. 183/2017 Sb. v zákoně o státních hranicích z roku 2001 zrušily ustanovení § 18 o správních deliktech a ustanovení § 19 o novele zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích. Přímo do textu zákona byl vložen nový § 18 o přestupcích. Skutkové podstaty

[138] Posléze byl umožněn bezplatný přístup do katastru nemovitostí i veřejnosti.

přestupků na úseku správy státních hranic nedoznaly změny. Obecně však byla nově stanovena příslušnost (krajské úřady), současně byly podstatně zpřísněny sankce. Toto legislativní opatření bylo součástí obecné koncepce rekodifikace přestupkového práva, která mimo jiné sledovala, aby skutkové podstaty přestupků v jednotlivých oborech státní správy byly stanoveny přímo ve „speciálních" zákonech upravujících tyto obory státní správy.

b) Obecná kompetence Ministerstva vnitra

Zákon č. 225/2017 Sb. doplnil do obecného kompetenčního ustanovení § 8 zákona o státních hranicích z roku 2001 nové písm. e), podle něhož je Ministerstvo vnitra dotčeným orgánem při posuzování zralosti projektů společného zájmu energetické infrastruktury a uplatňuje závazné stanovisko ve společném územním a stavebním řízení pro stavby projektů společného zájmu z hlediska správy státních hranic.

Text zákona o státních hranicích z roku 2001 se všemi novelami je připojen v příloze III.

Obr. č. 76: Vyměřovací práce na státních hranicích v 80. letech

Obr. č. 77 a 78: Vyměřovací práce na státních hranicích v 80. letech

Obr. č. 79: Vyměřovací práce na hranicích v 90. letech 20. století

Obr. č. 80: Průběh česko-rakouských státních hranic v prostoru Schwarzenberského plavebního kanálu

Obr. č. 81 a 82: Zařízení upozorňující na průběh státních hranic (oválná tabule)

Obr. č. 83: Zařízení upozorňující na průběh státních hranic (oválná tabule)

Obr. č. 84: Zařízení upozorňující na průběh státních hranic (obdélníková tabule s červeným nápisem „POZOR! STÁTNÍ HRANICE“)

Obr. č. 85: Zařízení upozorňující na průběh státních hranic (obdélníková tabule s červeným nápisem „POZOR! STÁTNÍ HRANICE PROBÍHAJÍ HRANIČNÍM VODNÍM TOKEM“)

Obr. č. 86: Zařízení upozorňující na průběh státních hranic (obdélníková tabule s červeným nápisem „POZOR! STÁTNÍ HRANICE PROBÍHAJÍ PO OKRAJI CESTY")

Obr. č. 87: Zařízení upozorňující na průběh státních hranic (obdélníková tabule s červeným nápisem „POZOR! STÁTNÍ HRANICE PROBÍHAJÍ HRANIČNÍ CESTOU")

VIII. Vývojové tendence správy státních hranic

1. Novelizační úvahy ohledně zákona o státních hranicích z roku 2001

Zákon o státních hranicích prokázal během téměř dvaceti let své účinnosti stabilitu, osvědčily se všechny základní instituty v něm obsažené, jakož i některé technické parametry (např. určení bezprostřední blízkosti státních hranic na pás 50 m od linie státních hranic). Dosud přijaté novely tohoto zákona měly spíše technický charakter a nedotkly se vlastních pravidel pro správu státních hranic.

a) Vymezení základních pojmů (§ 2 zákona)

V úvahu přichází vymezení pojmu „hraniční cesta“, které je obsaženo jen v hraničních dokumentárních dílech. Hraniční cesta byla stanovena v některých režimových hraničních smlouvách, které se po přijetí schengenských závazků staly neaplikovatelnými. Na základě poznatků hraniční praxe zejména při rušení hraničních cest, které se projednává s orgány dotčených obcí, lze usuzovat, že stanovení této definice by bylo účelné.

b) Nové ustanovení o ochraně vyznačení státních hranic

Ochrana vyznačení státních hranic v některých „zátěžových“ místech si vyžaduje zvláštní způsob ochrany hraničních znaků. Jde v těchto souvislostech např. o instalaci ochranných skruží nebo tyčí umístěných u těchto znaků (zejména horské oblasti). Jde o tzv. signalizační zařízení, která jsou již obsažena např. ve Smlouvě mezi Českou republikou a Slovenskou republikou, kterou se mění a doplňuje Smlouva mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o společných státních hranicích ze dne 4. listopadu 1996 (č. 33/2011 Sb. m. s.).

c) Úvahy o přesunu agendy čištění hraničního pruhu a volných kruhových ploch

V průběhu platnosti, resp. účinnosti zákona o státních hranicích z roku 2001 se objevovaly úvahy o přesunu agendy čištění hraničního pruhu a volných kruhových ploch na krajské úřady. Zpravidla šlo o bezprostřední reakci na problémy v posuzované agendě. Tyto úvahy však nikdy nepokročily ani do fáze celkové hloubkové analýzy věci, kterou předpokládají Legislativní pravidla vlády ČR. Již z předběžných pracovních rozborů vycházejících z poznatků cca dvacetileté aplikační praxe však bylo zřejmé, že zamýšlené řešení je třeba zejména posoudit z hlediska nároků na státní rozpočet a zátěže na dotčené orgány veřejné správy. Přitom je třeba vzít v úvahu i požadavek jednotnosti zajištění této agendy na celém území republiky, který postuloval jak normativní text zákona o státních hranicích z roku 2001, tak zejména důvodová zpráva, a to jak ve své obecné části, tak i v speciální komentaci profilového ustanovení § 8 písm. b) citovaného zákona. Vysloveně v obecné rovině je třeba konstatovat, že současné řešení agendy (smlouva o dílo podle občanského zákoníku) by bylo nahrazeno stanovením povinností krajům, které by agendu zajišťovaly buď prostřednictvím svých technických organizací, nebo opět na základě smlouvy o dílo.

Odbor všeobecné správy MV zabezpečuje, v rámci své působnosti, správu státních hranic vyplývající ze zákona č. 312/2001 Sb., o státních hranicích, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o státních hranicích). V této souvislosti je prováděna pravidelná údržba a čištění hraničního pruhu a volných kruhových ploch na státních hranicích se všemi sousedními státy. Podle ustanovení § 7 odst. 2 zákona o státních hranicích musí být k zajištění zřetelnosti průběhu státních hranic udržován hraniční pruh o šíři 1 m a volná kruhová plocha o poloměru 1 m kolem každého hraničního znaku trvale přehledný, bez vzrostlé vegetace a jiných překážek. Obdobný závazek zajistit volný pruh o šířce 1 m a kolem hraničních znaků volnou kruhovou plochu o poloměru 1 m

bez porostu také vyplývá pro Českou republiku z mezinárodních smluv o společných státních hranicích sjednaných se sousedními státy.

Ministerstvo vnitra odpovídá za plnění těchto mezinárodních smluv a podle § 8 písm. b) zákona o státních hranicích zabezpečuje údržbu hraničního pruhu a volných kruhových ploch.

Povinnost čištění hraničního pruhu a volných kruhových ploch vyplývá rovněž ze všech smluv o státních hranicích se sousedními státy. Závazky jsou stanoveny smluvním státům, podle stanovené kompetence je zajišťuje Ministerstvo vnitra. Příslušná doprovodná usnesení vlády stanovila odpovědnost za provádění těchto závazků ministru vnitra.

Délka státních hranic České republiky je 2. 326,87 km a jsou vyznačeny celkem 38. 633 hraničními znaky.

Smlouva obsahuje i další plnění – umísťování a údržbu zařízení upozorňujících na průběh státních hranic a opevňování ohrožených hraničních znaků. Tyto práce jsou u dodavatele objednávány na základě potřeby.

Zabezpečení čištění hraničního pruhu a volných kruhových ploch je součástí obecného kompetenčního vymezení oboru správy státních hranic obsaženého v ustanovení § 12 odst. 1 písm. j) kompetenčního zákona. Nelze pominout, že za tento rozsah agendy nese i politickou odpovědnost ministr vnitra jak člen vlády. Přímé delegování agendy na krajské úřady je zřejmě neproveditelné.

Z hlediska ústavních požadavků a právní formy je relevantní ukládat povinnosti krajům výhradně zákonem. V úvahu proto zřejmě přichází koncepce, podle níž by ministerstvo vnitra i nadále zabezpečovalo tuto agendu podle dikce § 8 písm. b) zákona o státních hranicích z roku 2001, nově by však bylo stanoveno, že tak činí v dohodě (nebo prostřednictvím) krajů.

Shora uvedené řešení by bylo podle našeho názoru ústavně konformní a bylo by v souladu i s českým právním řádem. Jde však výlučně o posouzení formálně právních aspektů. Návrh by se významně dotýkal působnosti jedenácti krajů. V intencích citovaných Legislativních pravidel vlády ČR, jakož i podle zákona o krajích budou mít dotčené kraje, resp. jejich stanoviska zásadní význam pro „pro průchodnost" návrhu v průběhu ústavního projednání.

Potřebná věcná analýza věci, která musí předcházet vlastnímu legislativnímu záměru, by měla podle našeho názoru prioritně zajistit podklady pro posouzení těchto základních otázek:

a) Zajistí změna zjednodušení agendy a s tím souvisejících požadavků ve vztahu k veřejné správě na centrální a krajské úrovni?
b) Vyžádá si řešení zvýšení požadavků na státní rozpočet?
c) Jaký bude vliv na podnikatelské prostředí?
d) Bude alespoň zachován standard dosavadního co možná nejmenšího zasahování do práv vlastníků (nájemců) příhraničních pozemků?

2. Smlouvy o státních hranicích

Nový trend se objevuje na úseku sjednávání smluv o hraničním dokumentárním díle. Podle dosavadní praxe bylo hraniční dokumentární dílo vždy nedílnou součástí smluvní úpravy, resp. tvořilo nedílnou přílohu této smlouvy. Nové záměry vycházejí z **koncepce, že ve smlouvě o hraničním dokumentárním díle bude obsažen pouze průběh státních hranic vyjádřený údaji ve stanoveném souřadnicovém systému spolu s jednoduchým grafickým dokumentem znázorňujícím průběh státních hranic v jednotlivých hraničních úsecích**. Velká část hraničního

dokumentárního díla v dosavadním pojetí (grafické dokumenty, popisy státních hranic) by tak byla „mimo režim příslušné smlouvy“. Toto řešení by odstranilo stávající pochybnosti o rozsahu oprávnění hraničních komisí aktualizovat hraniční dokumentární dílo (nezahrnuje změny průběhu státních hranic), současně by umožnilo „odbřemenění“ publikačních prostředků (Sbírka mezinárodních smluv) od současných publikací nutných z formálně právních důvodů. Nová koncepce je zvažována při přípravě nových smluv o hraničním dokumentárním díle s Rakouskem a Slovenskem. Obdobně je zvažována i v relaci se Spolkovou republikou Německo, kde ovšem zatím není jasná smluvní forma řešení nového hraničního dokumentárního díla.

V souladu s preferencí pevného průběhu státních hranic na hraničních vodních tocích, kterou zastává česká strana, je zvažována smluvní úprava, která by stanovila pevný průběh česko-rakouských státních hranic na hraničním vodním toku Dyje. Záměr však značně komplikuje související úprava vodohospodářského režimu, zejména užívání vodních práv. Tento záměr má být realizován v nové smlouvě o státních hranicích, která by mimo jiné právně zakotvila i nové hraniční dokumentární dílo.

Nový smluvní trend lze spatřovat rovněž v obecném záměru nahradit postupně dosavadní úpravy trojstátních hraničních bodů ve společných protokolech tří zúčastněných hraničních komisí standardní smluvní úpravou ve formě prezidentské smlouvy. Precedenční význam mělo přijetí smlouvy o trojstátním hraničním bodu „Dyje-Morava“, v současné době se připravuje obdobná smluvní úprava trojstátního hraničního bodu „Beskydy“.

3. Nová hraniční dokumentární díla

Nová hraniční dokumentární díla (Rakousko, Německo, Slovensko) byla vypracována na základě využití moderních metod (letecké snímkování, laserscanning, GNNS). **Zahrnují seznam souřadnic, což umožňuje mimo jiné jasnou lokalizaci každého hraničního znaku, jakož i nevyznačeného lomového bodu**. Se zřetelem k tomu budou tato nová hraniční dokumentární díla umožňovat podstatně jednodušší projektování staveb v bezprostřední blízkosti státních hranic, zejména v případech, kdy předpokládaná stavba protíná státní hranice. V praxi jde především o propojení komunikačních sítí sousedících států, jež bývá standardně předmětem zvláštních smluv připravovaných v gesci Ministerstva dopravy nebo jiných vedení (telekomunikace, vodovody, plynovody). Přehlednost a jednoduchost hraničních map, které vycházejí z metod leteckého snímkování, podstatně urychlí orientaci v této agendě i běžné laické veřejnosti.

Speciálně v relaci ke Spolkové republice Německo se připravuje nové hraniční dokumentární dílo založené na souřadnicovém systému ETRS89. Vychází se přitom z nového zaměření průběhu státních hranic, zejména na hraničních vodních tocích. Nové hraniční dokumentární dílo by mělo odstranit věcné i technické odlišnosti v platné hraniční dokumentaci, které vznikly v důsledku odlišného historického vývoje v saském úseku a v bavorském úseku státních hranic.

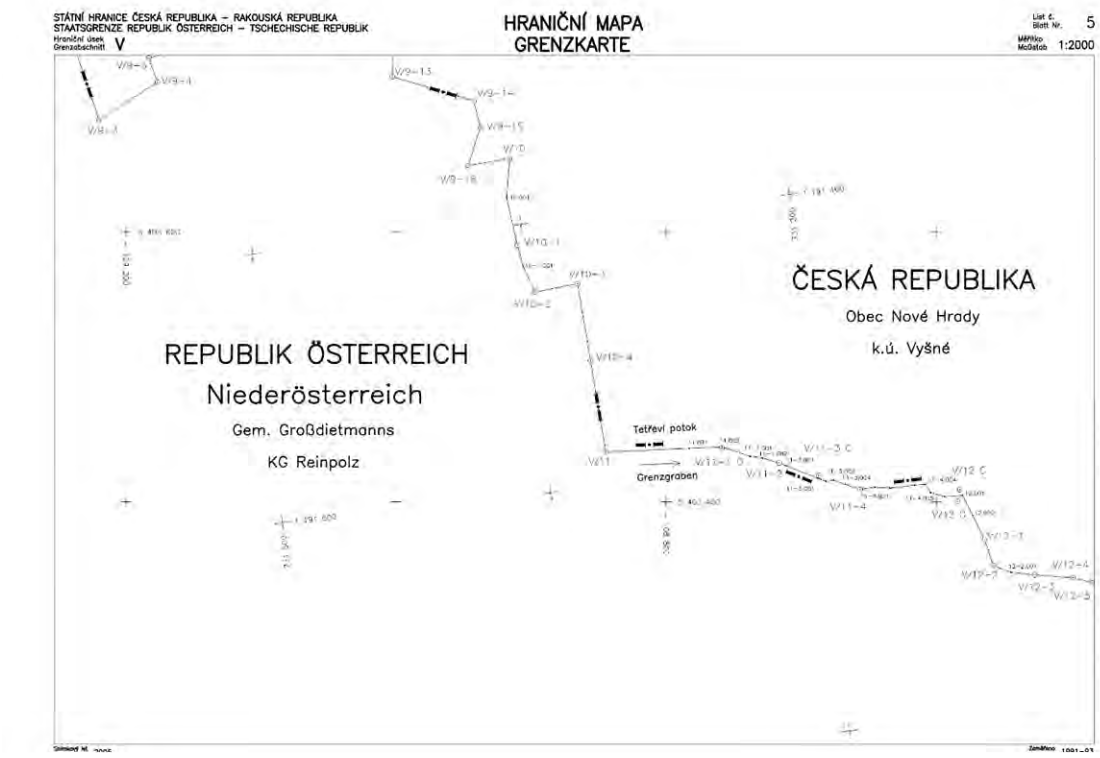

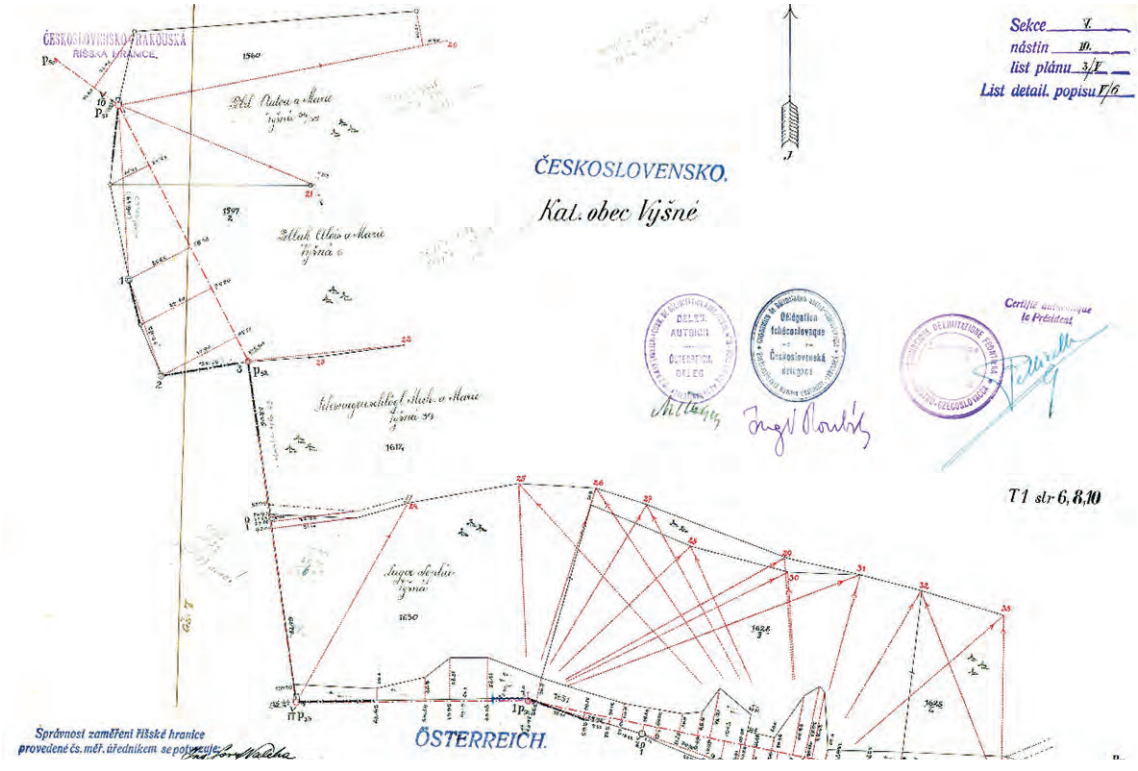

Obr. č. 88 a 89: Porovnání hraniční dokumentace z let 2016 a 1922

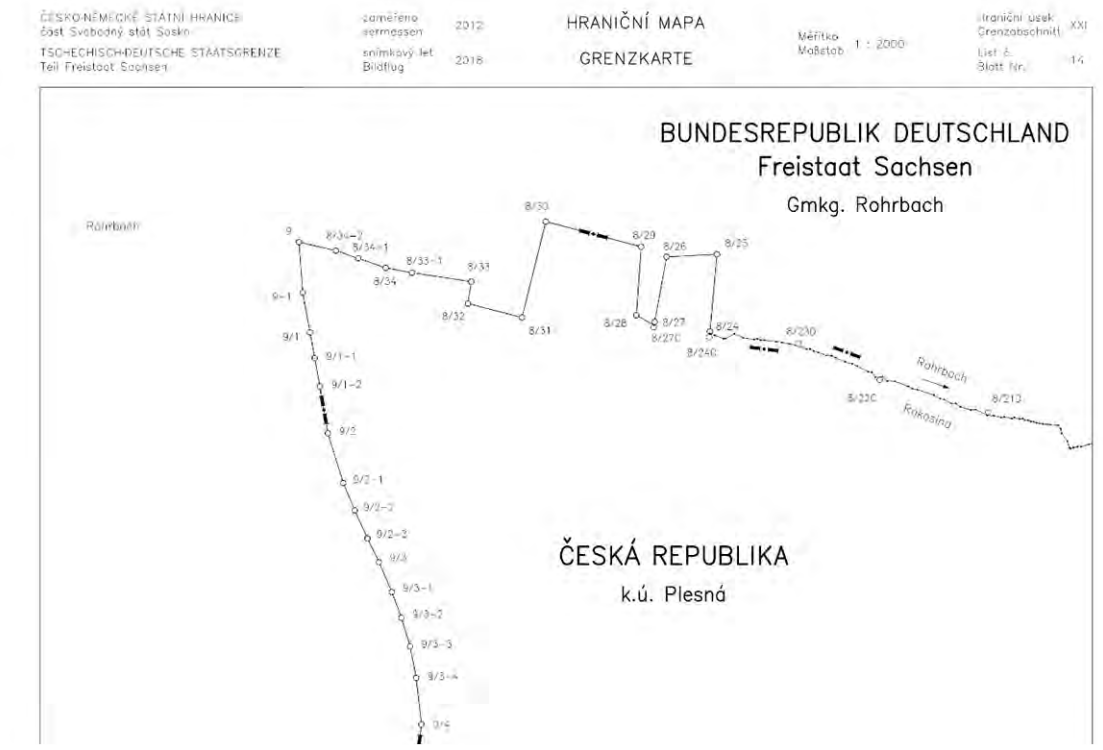

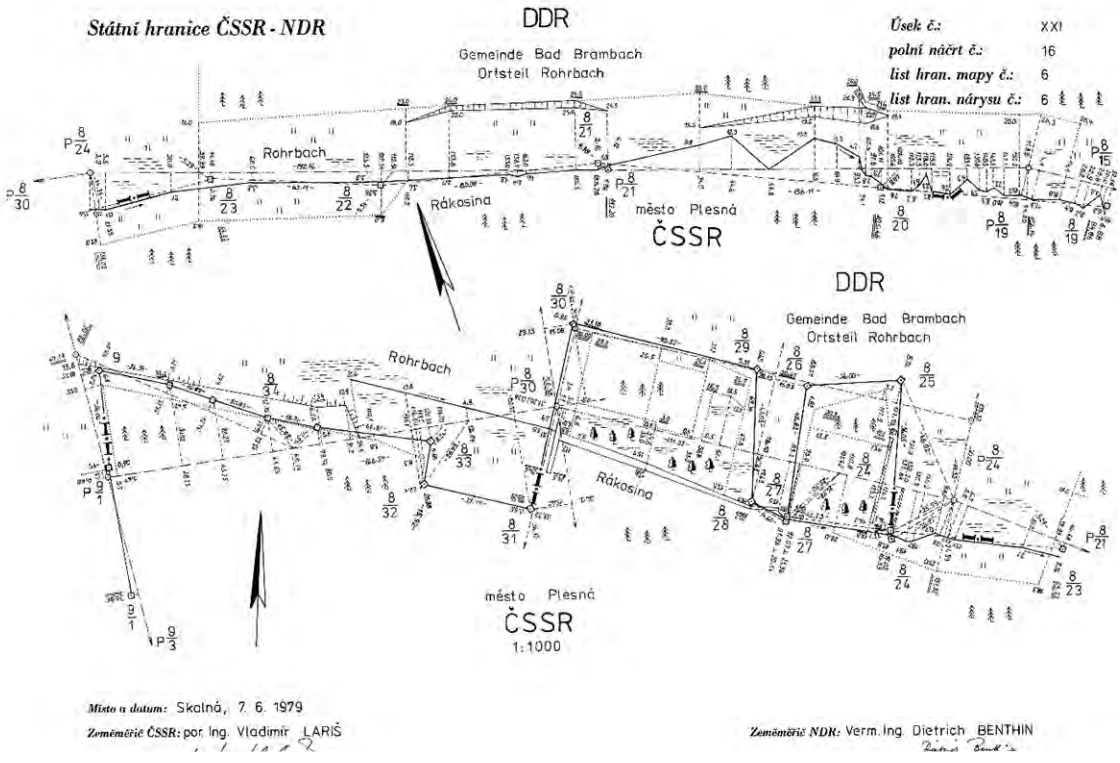

Obr. č. 90 a 91: Porovnání hraniční dokumentace z let 2016 a 1978

ČESKO-NĚMECKÉ STÁTNÍ HRANICE
část Svobodný stát Bavorsko
TSCHECHISCH-DEUTSCHE STAATSGRENZE
Teil Freistaat Bayern
zaměřeno vermessen 2014
snímkový let Bildflug 2012
HRANIČNÍ MAPA
GRENZKARTE
Měřítko Maßstab 1 : 2000
Hraniční úsek Grenzabschnitt XII
List č. Blatt Nr. 11
5/3D
5/4C
5/5D
ČESKÁ REPUBLIKA
k.ú. České Žleby
Mechový potok
Harlandbach
BUNDESREPUBLIK DEUTSCHLAND
Freistaat Bayern
Gmkg. Bischofsreut

Obr. č. 92 a 93: Připravované nové hraniční dokumentární dílo čs.-německých státních hranic v úseku se Svobodným státem Bavorsko

4. Technologický vývoj

Za trvalou tendenci je třeba rovněž považovat **používání nových technologií při přípravě nových hraničních dokumentárních děl**. Zřejmý je přitom vývoj spočívající v přechodu od národního souřadnicového systému k systému ETRS 89 (vyhotovování hraničních dokumentů na základě ortofotomap), jakož i dnes zcela standardní používání nových metod měření, pokud to dovoluje reliéf a povaha terénu (metody GPS, GNNS).

Na základě uvedených metod se nyní předpokládá **vyhotovení nových technologicky vyspělých hraničních dokumentárních děl (Rakousko, Německo, Slovensko)**. Jejich přijetí usnadní nejen vlastní správu státních hranic, ale vytvoří současně podmínky pro výrazně efektivnější používání těchto dokumentů dalšími uživateli ze soukromé sféry (občané při stavebních aktivitách, projektové organizace, podnikatelé). Specifické uživatelské výhody přinese toto nové pojetí i na úseku správy katastru nemovitostí. Přitom jde především o promítnutí linie průběhu státních hranic do příslušných dokumentů katastru nemovitostí. Lze proto očekávat podstatně jednodušší „prolínání" hraničních dokumentárních děl a katastru nemovitostí jak v České republice, tak i v dalších dotčených státech.

5. Nadnárodní projekty

Agenda nadnárodních (evropských) projektů zahrnujících data o státních hranicích se stává postupně standardní součástí jednání hraničních komisí a je obsažena i v protokolech o jednání. Jde především o projekt **„State Boundaries of Europe" (SBE)**, který shromažďuje souřadnice hraničních znaků a nevyznačených lomových bodů státních hranic jednotlivých zúčastněných států (systém ETRS89). Jde v těchto souvislostech především o porovnávání národních seznamů souřadnic v systému **ETRS89** za účelem jejich implementace do databáze SBE. Obdobně jsou poskytována data do programu INSPIRE, konkrétně do **Národního geoportálu Inspire**.

6. Servisní funkce poskytování aktuálních technických dat

Každý zájemce (občan, právnická osoba) může v současné době využívat údaje z **databáze hraničních znaků a nevyznačených lomových bodů, které všeobecně vycházejí z hraničních dokumentárních děl**. Databáze provozují Ministerstvo vnitra (odbor všeobecné správy, oddělení státních hranic) jako správce hraničního dokumentárního díla a Český úřad zeměměřický a katastrální, který zajišťuje výkon zeměměřických činností na státních hranicích. Obecně lze konstatovat, že čím vyspělejší budou hraniční dokumentární díla a v důsledku toho i úplnější a uživatelsky komfortnější údaje o průběhu státních hranic, tím snadnější bude realizace stavebních, vodohospodářských a dalších technických aktivit v bezprostřední blízkosti státních hranic.

Význam této agendy trvale narůstá. Je dán jednak zvýšenou stavební a obdobnou aktivitou v bezprostřední blízkosti státních hranic, jednak zájmem o státní hranice jako takové, včetně turistických aktivit.

Ročník 1921. 1069

Sbírka zákonů a nařízení
státu československého.

Částka 62. Vydána dne 4. srpna 1921.

Obsah: (245.—252.) 245. Zákon o státních hranicích. — 246. Zákon o zřízení aktuárských úředníků u báňských úřadů. — 247. Zákon o mimořádné župní přirážce na Slovensku. — 248. Zákon o dalším prozatímním zvýšení zaopatřovacích platů hornických. — 249. Zákon o zcizení státního nemovitého majetku. — 250. Zákon o směně státního nemovitého majetku. — 251. Zákon, jímž se ze státní služby a ze služby v podnicích a fondech státem spravovaných odstraňuje úřední název „sluha" a nahrazuje pojmenováním „zřízenec". — 252. Zákon, jímž se upravují ustanovení o prohlášení za mrtvého.

245.

Zákon ze dne 30. června 1921
o státních hranicích.

Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

Článek I.

Veškeré záležitosti spojené s administrací, určováním, vytýčením a omezníkováním, jakož i s revisí, udržováním a evidencí státních hranic soustřeďují se v době, po kterou se provádějí rozhraničovací ustanovení mezinárodních smluv, v ministerstvu veřejných prací, kterému náleží dohodnouti se ve všech otázkách týkajících se hranic se zúčastněnými ministerstvy.

Ukončení této doby bude stanoveno vládním nařízením.

Článek II.

§ 1.

Vlastníci pozemků jsou povinni trpěti bez nároků na odškodné, by na těchto pozemcích byly postaveny státní hraniční mezníky, jakož i jiná značková opatření (sloupy, výtky atd.), jichž ku řádnému vytýčení a vyznačení státních hranic bude potřebí, dále, aby pozemků těchto používalo se jakýmkoliv způsobem k tomu, aby se umožnilo a zabezpečilo stanovení hranic a postavení hraničních mezníků a značek.

Rovněž povinni jsou bez nároků na jakékoliv odškodné trpěti obchůzky státní hranice legitimovanými úředními osobami a dovoliti přístup, po případě příjezd na státní hranici a jakékoliv jiné použití pozemků za účelem provádění nutných osazovacích prací a oprav na hraničních mezních a značkách.

§ 2.

Vlastníci hraničních pozemků jsou dále povinni na vyzvání československého komisaře mezinárodní komise pro stanovení hranic, a kdyby příslušná státní hranice touto komisí přezkoumávána nebyla, na vyzvání politického úřadu bezplatně postoupiti do vlastnictví státu soukromé mezníky na státní hranici se nacházející, pokud tyto byly uznány těmito orgány za způsobilé pro vyznačení státních hranic a pokud by při použití jich k tomu účelu nebylo nutno je s dosavadního místa posunouti.

Mezníky ty nesmějí ani později bez svolení vlastníka pozemku s dosavadního místa býti jinam přesazeny.

§ 3.

Tam, kde prochází státní hranice lesy, jsou vlastníci lesního pozemku povinni zpravidla bez nároku na náhradu vymýtiti pruh lesa v šířce 1 m od hranic a odstraniti odtud veškeré pařezy, jakož i poražené kmeny a klestí ve lhůtě, kterou k tomu určí československý komisař mezinárodní komise pro stanovení hranic, a kdyby příslušná část hranice nebyla touto komisí přezkoumávána, ve lhůtě, kterou určí politický úřad.

Tento pruh podél státních hranic povinni jsou vlastníci bez nároku na náhradu udržovati trvale vymýcený a v takovém stavu, aby od každého hraničního kamene bylo viděti k oběma sousedním hraničním kamenům.

Táž povinnost ukládá se i vlastníkům pozemků nezalesněných, pokud by na nich ve ve vzdálenosti 1 m od státních hranic nalézaly se stromy nebo keře.

K příkazu příslušných orgánů jest povinen k úkonům nařízeným v tomto §u za vlastníka každý, kdo drží neb spravuje pohraniční pozemky.

§ 4.

Vlastníci pozemků povinni jsou napříště ponechati pruh v šíři 1 m podél státních hranic nezastavěný a nesmějí v něm zřizovati příkopů, zdí, ohrad a vůbec žádných zařízení, kterými by obchůzka hranice byla ztížena neb znemožněna.

Ustanovení toto netýká se budov a zařízení v době vydání tohoto zákona již existujících, jakož i těch budov a zařízení na pozemcích železnic veřejné dopravě sloužících, jež budoucně — předpokládajíc povolení ministerstva železnic v dohodě s ministerstvem veřejných prací — budou prováděny.

§ 5.

Pokud státní hranice sleduje tok vody veřejné neb soukromé, po případě vody ve veřejné neb soukromé disposici jsoucí, ať již tím způsobem, že střed toku nebo některý břeh tvoří hranici státní, povinni jsou vlastníci břehů, jakož i pozemků přilehlých bez nároků na jakékoliv odškodné trpěti, aby na jejich pozemcích postaveny byly hraniční mezníky, po případě i jiná značková opatření a zařízení, jichž jest ku přesnému stanovení a vytýčení státních hranic potřebí, jakož i by používalo se pozemků jejich jakýmkoliv způsobem při stavbě a opravě hraničních mezníků, značkových kamenů a zařízení, dále k obchůzkám hranice legitimovanými úředními osobami.

§ 6.

Vlastníci břehů vod soukromých i veřejných, po případě v soukromé neb veřejné disposici jsoucích, pokud tvoří tyto vody státní hranici, povinni jsou kromě případů hrozícího nebezpečí zdržeti se všeho, čím by povaha, poloha, tvar neb směr břehů a řečiště vod těchto mohly býti změněny.

Stejné obmezení stíhá i vlastníky a uživatele těchto vod a majitele práv vodních k těmto vodám.

§ 7.

Vlastníci břehů vod soukromých neb veřejných, po případě v soukromé neb veřejné disposici jsoucích, pokud tvoří tyto vody státní hranici, jakož i vlastníci pozemků sousedních, povinni jsou zpravidla bez nároků na náhradu vymýtiti potřebný pruh porostu v rozsahu až do šíře 2 m v době a směru, které určí československý komisař mezinárodní komise pro stanovení hranic, po případě politický úřad, při čemž jest přihlížeti k tomu, aby vykácením porostu nebyla ohrožena pevnost a stálost břehů, dále jsou povinni ve zmíněném stavu břehy a sousední pozemky udržovati a nezřizovati na nich ničeho ani budoucně, čím by obchůzka vod těch úředními osobami byla ztížena nebo znemožněna.

K příkazu příslušných orgánů jest povinen k úkonům nařízeným v tomto §u za vlastníka každý, kdo drží neb spravuje břehy pohraničních vod, po případě pozemky sousední.

§ 8.

Jakékoliv změny dosavadních břehů vod soukromých neb veřejných, po případě v soukromé neb veřejné disposici jsoucích, jež tvoří státní hranici, jakož i nová díla vodní, dále změny dosavadních vodních děl na těchto vodách a každé nové použití vod těchto, které by mohlo míti za následek změnu dosavadních břehů, podléhají po dobu v čl. I. uvedenou schválení ministerstva veřejných prací.

Pokud k opatřením těm potřebí jest též povolení vodoprávního, nesmí je úřad vodoprávní vydati dříve, než bude prokázáno, že uděleno bylo schválení ministerstvem veřejných prací dle odstavce 1.

§ 9.

Kdo drží neb spravuje pozemky ležící podél státních hranic, po případě podél břehů vod, jež tvoří státní hranici, povinen jest ihned, jakmile o tom zví, hlásiti starostovi obce každé porušení, zničení, odstranění neb přenesení hraničních mezníků, jakož i jiných značkových kamenů a zařízení sloužících ke stanovení státní hranice, po případě i jiné skutečnosti, jimiž by zřejmost hranic byla porušena neb ohrožena.

§ 10.

Pro železnice, sloužící veřejné dopravě, jež hranice státní protínají neb jich se dotýkají,

platí obdobně předpisy tohoto zákona, při jich provádění však dlužno šetřiti dosavadních stavebních a policejních předpisů, platných pro železnice.

§ 11.

Každé nesplnění povinností v §§ 3, 4, 6, 7, 9 tohoto zákona stanovených trestají, pokud nejde o trestný čin přísněji stíhaný, politické úřady, na Slovensku a v Podkarpatské Rusi administrativní policejní vrchnosti první stolice, a to peněžitou pokutou od 100 Kč do 10.000 Kč nebo vězením do tří měsíců. Při nedobytnosti pokuty nastupuje místo ní vězení nejvýše 3 měsíce trvající.

§ 12.

Kdykoliv předpisy tohoto zákona nějakým konáním neb opominutím byly přestoupeny, může státní správa — bez ohledu na případné potrestání — sama na útraty provinilcovy dáti vykonati všecka opatření těmito předpisy jemu uložená, po případě dáti uvésti vše ve stav těmto předpisům odpovídající a vzniklé tím náklady vymáhati na zavázaném politickou exekucí.

Článek III.

Zákon tento nedotýká se mezinárodních smluv uzavřených před 1. srpnem 1914.

Článek IV.

Zákon tento nabývá účinnosti dnem vyhlášení.

Článek V.

Vládním nařízením buďtež stanoveny případy, kdy výjimečně podle §§ 3 a 7 má se poskytnouti náhrada.

Článek VI.

Provedením zákona v době v článku I. určené pověřuje se ministr veřejných prací v dohodě s ministrem věcí zahraničních, ministrem vnitra, ministrem financí a ministrem zemědělství; po uplynutí doby této pak ministr vnitra v dohodě s ostatními ministry právě uvedenými.

T. G. Masaryk v. r.

Černý v. r.

Dr. Kovařík v. r.

246.

Zákon ze dne 30. června 1921

o zřízení aktuárských úředníků u báňských úřadů.

Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

§ 1.

U báňských úřadů mohou býti ustanoveni pro pomocnou službu konceptní báňští aktuárští úředníci.

Čekatelé na taková místa mohou býti připuštěni v potřebném počtu jako báňští praktikanti aktuárští do služební praxe, musí však prokázati, že vykonali zkoušku dospělosti na úplné střední škole veřejné neb právem veřejnosti nadané nebo na jiném ústavě vyučovacím, který těmto středním školám bude nařízením o předběžném vzdělání pro službu aktuárskou na roveň postaven.

Aktuárští praktikanti báňští vykonávajíce službu mají postavení státních úředníků.

Aktuárští praktikanti báňští, kteří jednoroční zkušební praxi úspěšně vykonali a odborné zkoušce s dobrým prospěchem se podrobili, jmenují se definitivními báňskými úředníky aktuárskými podle čl. V., § 2, zákona ze dne 7. října 1919, č. 541 Sb. z. a n.

Podrobnější ustanovení o báňské aktuárské zkoušce v odstavci 4. uvedené budou vydána nařízením.

§ 2.

Aktuárští úředníci báňští slují v XI. hodn. tř. báňskými asistenty, v X. hodn. tř. báňskými adjunkty aktuárskými, v IX. hodn. tř. báňskými aktuáry, v VIII. hodn. tř. vrchními báňskými aktuáry a v VII. hodn. tř. báňskými aktuárskými řediteli.

§ 3.

Ministerstvo veřejných prací jest zmocněno, aby do 1 roku, počínajíc od působnosti tohoto zákona, mezi pomocné konceptní úředníky zařadilo na žádost kancelářské úředníky báňských úřadů, kteří vychodili s dobrým prospěchem aspoň nižší střední školu nebo ústav jí na roveň postavený a byli aspoň po 5 let u revírního báňského úřadu nebo báňského hejtmanství (báňského komisariátu, po případě báňského kapitanátu) výhradně ne-

Ročník 2001

SBÍRKA ZÁKONŮ
ČESKÁ REPUBLIKA

Částka 120 Rozeslána dne 6. září 2001 Cena Kč 13,80

OBSAH:

312. Zákon o státních hranicích a o změně zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o státních hranicích)

Sdělení Ministerstva vnitra o opravě tiskových chyb v zákoně č. 231/2001 Sb. a v nařízení vlády č. 258/2001 Sb.

312

ZÁKON

ze dne 8. srpna 2001

o státních hranicích a o změně zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o státních hranicích)

Parlament se usnesl na tomto zákoně České republiky:

ČÁST PRVNÍ
STÁTNÍ HRANICE ČESKÉ REPUBLIKY
HLAVA I
ZÁKLADNÍ USTANOVENÍ

§ 1

Předmět úpravy

(1) Tento zákon upravuje ve věcech státních hranic České republiky (dále jen „státní hranice")

a) výkon státní správy,

b) práva a povinnosti fyzických osob a právnických osob.

(2) Pokud Parlamentem schválené, ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy, kterými je Česká republika vázána, (dále jen „mezinárodní smlouva") stanoví něco jiného než tento zákon, použije se mezinárodní smlouva.

§ 2

Základní pojmy

(1) Státní hranice oddělují výsostné území České republiky od území sousedních států jak na zemském povrchu, tak svislým směrem ve vzdušném prostoru i pod zemským povrchem, v nadzemních i podzemních stavbách a zařízeních. Státní hranice jsou stanoveny mezinárodní smlouvou nebo ústavním zákonem. Polohu státních hranic lze určit z hraničního dokumentárního díla nebo z vyznačení průběhu státních hranic v terénu.

(2) Hraniční dokumentární dílo je soubor geodetických a popisných údajů o státních hranicích. Obsah a forma hraničního dokumentárního díla jsou stanoveny mezinárodní smlouvou.

(3) Čáru státních hranic tvoří souvislá množina bodů, které určují průběh státních hranic na zemském povrchu a jejichž polohu lze určit z hraničního dokumentárního díla.

(4) Lomový bod je bodem čáry státních hranic, v němž čára státních hranic mění směr, a jeho polohu lze určit z hraničního dokumentárního díla.

(5) Hraničním vodním tokem je tok, kterým podle mezinárodní smlouvy probíhá v podélném směru čára státních hranic.

(6) Údržbou vyznačení průběhu státních hranic je

kontrola správnosti polohy hraničních znaků a obnova jejich stabilizace a nátěrů.

HLAVA II
PRŮBĚH A VYZNAČENÍ STÁTNÍCH HRANIC

§ 3
Průběh a vyznačení státních hranic

(1) Průběh státních hranic musí být zřetelný, jednoznačný a musí být vyznačen hraničními znaky. Poloha hraničních znaků a nevyznačených lomových bodů je určena souřadnicemi uvedenými v hraničním dokumentárním díle.

(2) Hraniční znak je měřickou značkou tvořenou povrchovou stabilizací anebo povrchovou a podzemní stabilizací osazenou centricky nad sebou.

(3) Polohu, tvar a rozměry hraničních znaků, materiál, z něhož jsou zhotoveny, jakož i jejich popis stanoví mezinárodní smlouva.

§ 4
Přímé a nepřímé vyznačení státních hranic

(1) Jestliže státní hranice probíhají

a) po spojnici hraničních znaků nebo po spojnici lomových bodů, jsou vyznačeny přímo,

b) hraničním vodním tokem, hraniční cestou, hraničním příkopem nebo jiným způsobem stanoveným v hraničním dokumentárním díle, který neumožňuje přímé vyznačení, jsou vyznačeny nepřímo.

(2) Při přímém vyznačení jsou hraniční znaky osazeny v čáře státních hranic. Při nepřímém vyznačení jsou hraniční znaky umístěny střídavě nebo v párech po obou stranách čáry státních hranic.

§ 5
Zařízení upozorňující na průběh státních hranic

(1) Zařízením upozorňujícím na průběh státních hranic jsou

a) oválná tabule s vyobrazením velkého státního znaku a modrým nápisem „Česká republika“ na bílém podkladu (dále jen „oválná tabule“),

b) obdélníková tabule s červeným nápisem „POZOR! STÁTNÍ HRANICE“, „POZOR! STÁTNÍ HRANICE PROBÍHAJÍ HRANIČNÍ CESTOU“, „POZOR! STÁTNÍ HRANICE PROBÍHAJÍ HRANIČNÍM VODNÍM TOKEM“, „POZOR! STÁTNÍ HRANICE PROBÍHAJÍ PLAVEBNÍ DRÁHOU“, „POZOR! STÁTNÍ HRANICE PROBÍHAJÍ PO OKRAJI CESTY“ nebo „POZOR! STÁTNÍ HRANICE PROBÍHAJÍ PO BŘEHU VODNÍHO TOKU“ na bílém podkladu (dále jen „textová tabule“).

(2) Oválná tabule se umisťuje na státních hranicích zejména na místech, která jsou podle dohod uzavřených se sousedními státy určena pro překračování státních hranic.

(3) Textová tabule se umisťuje v prostoru do 50 m od státních hranic (dále jen „bezprostřední blízkost státních hranic“).

(4) Zařízení upozorňující na průběh státních hranic jsou ve vlastnictví České republiky.

(5) Vzor oválné tabule je uveden v příloze č. 1 k tomuto zákonu.

§ 6
Umisťování zařízení upozorňujících na průběh státních hranic

Zařízení upozorňující na průběh státních hranic se umisťují

a) na pozemku tak, aby jeho vlastník byl omezen v nejmenší možné míře; na umístění tohoto zařízení na zemědělském pozemku se nevztahuje ochrana zemědělské půdy podle zvláštního právního předpisu,[1])

b) u dálnic, silnic nebo místních komunikací sloužících k provozu vozidel nebo chůzi co nejblíže krajnici těchto pozemních komunikací,

c) do svislé nebo vodorovné plochy konstrukce staveb; umístění nesmí ohrozit stabilitu stavby nebo omezit její užívání.

HLAVA III
HRANIČNÍ PRUH A VOLNÁ KRUHOVÁ PLOCHA

§ 7

(1) K zajištění zřetelnosti průběhu státních hranic a k ochraně hraničních znaků je podél státních hranic na úsecích přímého vyznačení hraniční pruh o šíři 1 m (dále jen „hraniční pruh“). Kolem každého hraničního znaku na úsecích nepřímo vyznačujících průběh státních hranic je volná kruhová plocha o poloměru 1 m (dále jen „volná kruhová plocha“).

(2) Hraniční pruh a volná kruhová plocha jsou udržovány trvale přehledné, bez vzrostlé vegetace a jiných překážek ztěžujících viditelnost hraničních znaků a zřetelnost průběhu státních hranic a v případě hraničního pruhu i viditelnost na oba sousední hraniční znaky.

(3) V hraničním pruhu a ve volné kruhové ploše je

[1]) Zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů.

zakázáno provádět stavbu nebo jinou činnost, jejichž důsledkem může být narušení hraničních znaků nebo zhoršení zřetelnosti průběhu státních hranic.

(4) Ustanovení odstavce 3 se nevztahuje na stavbu zřizovanou ve veřejném zájmu a sloužící tomuto zájmu nebo jinou činnost, která je prováděna ve veřejném zájmu.

HLAVA IV
PŮSOBNOST MINISTERSTVA VNITRA

§ 8

Ministerstvo vnitra (dále jen „ministerstvo") při správě státních hranic

a) zabezpečuje vytyčování, vyznačování, zaměřování a údržbu vyznačení průběhu státních hranic, s výjimkou zeměměřických činností na státních hranicích prováděných podle zvláštního právního předpisu,[2])
b) zabezpečuje údržbu hraničního pruhu a volných kruhových ploch,
c) spravuje hraniční dokumentární dílo,
d) zabezpečuje činnost hraničních komisí zřízených k plnění závazků vyplývajících pro Českou republiku z mezinárodních smluv,
e) koordinuje činnost státních orgánů ve věcech týkajících se správy státních hranic,
f) vyjadřuje se ke stavbám, stavebním, technickým a jiným opatřením na státních hranicích nebo v jejich bezprostřední blízkosti, zejména z hlediska vlivu na vyznačení průběhu státních hranic,
g) poskytuje náhradu za majetkové újmy nebo náhradu za omezení využívání nemovitosti vzniklé v souvislosti s výkonem správy státních hranic,
h) vykupuje pozemky, které mají být na základě mezinárodní smlouvy o změnách průběhu státních hranic předány sousedním státům,
i) vydává průkazy podle mezinárodních smluv,[3])
j) vede evidenci osob, kterým byl vydán průkaz k výkonu činností na státních hranicích (dále jen „průkaz"), a
k) zabezpečuje umístění zařízení upozorňujících na průběh státních hranic.

HLAVA V
PRÁVA A POVINNOSTI FYZICKÝCH NEBO PRÁVNICKÝCH OSOB V SOUVISLOSTI SE SPRÁVOU STÁTNÍCH HRANIC

§ 9
Vstup nebo vjezd na pozemky

Osoba, která plní úkoly při správě státních hranic (dále jen „pověřená osoba"), je oprávněna při výkonu těchto činností vstupovat nebo vjíždět v nezbytném rozsahu na pozemky, které se nachází ve vzdálenosti do 3 km od státních hranic (dále jen „pozemky"). Je-li pozemek oplocen, je pověřená osoba oprávněna na něj vstoupit nebo vjet jen za součinnosti jeho vlastníka nebo uživatele.

§ 10
Užívání nemovitosti

(1) Pověřená osoba může jen v nezbytně nutném rozsahu užívat pozemek nebo stavbu nacházející se na pozemku (dále jen „nemovitost") ke zřizování, přemisťování, odstraňování vyznačení průběhu státních hranic, údržbě hraničního pruhu nebo volných kruhových ploch nebo k údržbě vyznačení průběhu státních hranic.

(2) Ministerstvo před umístěním hraničního znaku informuje o záměru jeho zřízení vlastníka nemovitosti a písemně ho poučí o právech a povinnostech, které mu zřízením hraničního znaku vznikají.

(3) Jsou-li činnostmi podle odstavce 1 dotčeny jiné zvláštním právním předpisem chráněné zájmy,[4]) postupuje se po předchozím projednání s orgány státní správy nebo orgány územních samosprávných celků, jimž přísluší ochrana těchto zájmů.

---

[2]) Zákon č. 359/1992 Sb., o zeměměřických a katastrálních orgánech, ve znění pozdějších předpisů.

[3]) Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou o společných státních hranicích ze dne 21. prosince 1973 uveřejněná pod č. 95/1975 Sb.
Smlouva mezi Českou republikou a Spolkovou republikou Německo o společných státních hranicích ze dne 3. listopadu 1994 uveřejněná pod č. 266/1997 Sb.
Smlouva mezi Českou republikou a Polskou republikou o společných státních hranicích ze dne 17. ledna 1995 uveřejněná pod č. 181/1996 Sb.
Smlouva mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o společných státních hranicích ze dne 4. ledna 1996 uveřejněná pod č. 246/1997 Sb.

[4]) Například zákon č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

(4) Ustanovení odstavců 1 až 3 se použijí obdobně i na zařízení upozorňující na průběh státních hranic.

§ 11

Povinnosti vlastníka nebo uživatele nemovitosti

(1) Vlastník nebo uživatel nemovitosti je povinen

a) umožnit vstup nebo vjezd na pozemky v souvislosti se správou státních hranic nebo výkon prací při správě státních hranic,

b) strpět umístění hraničního znaku nebo zařízení upozorňujícího na průběh státních hranic na nemovitosti,

c) zdržet se činnosti, jež může ohrozit, poškodit, zničit nebo jinak znehodnotit hraniční znak nebo zařízení upozorňující na průběh státních hranic nebo ztížit jejich využívání,

d) oznámit bez odkladu ministerstvu poškození, zničení, neoprávněné přemístění nebo odstranění nebo jiné znehodnocení hraničního znaku nebo zařízení upozorňujícího na průběh státních hranic, nebo

e) zdržet se činnosti, která může změnit stav hraničního pruhu nebo volné kruhové plochy nebo snížit, popřípadě znemožnit viditelnost průběhu státních hranic.

(2) Uživatelem podle odstavce 1 je osoba, která nemovitost užívá na základě smluvního vztahu k vlastníkovi nebo na základě jiného právního titulu; za uživatele se považuje i organizační složka státu. Obdobně to platí pro uživatele pozemku podle § 9.

§ 12

Povinnosti správce hraničního vodního toku

Správce hraničního vodního toku je povinen

a) udržovat hraniční vodní tok podle možnosti tak, aby nedocházelo ke změnám koryta hraničního vodního toku, pokud tomu nebrání podstatné vodohospodářské nebo ekologické zájmy, a

b) oznámit bez odkladu ministerstvu práce na hraničním vodním toku, jimiž může být dotčeno koryto hraničního vodního toku, nebo změnu břehů nebo koryta hraničního vodního toku, jakož i poškození, zničení, neoprávněné přemístění nebo odstranění nebo jiné znehodnocení hraničního znaku u hraničního vodního toku.

HLAVA VI
PRŮKAZ A EVIDENCE POVĚŘENÝCH OSOB

§ 13

Vydávání průkazu

Pověřená osoba při činnostech podle § 9 a 10 prokazuje oprávnění ke vstupu nebo vjezdu na pozemky nebo k užívání nemovitostí průkazem, který ji vydá ministerstvo, a občanským průkazem.

§ 14

Náležitosti průkazu

(1) Průkaz obsahuje

a) údaje o držiteli průkazu, údaj o jeho zaměstnavateli, a

b) údaje o datu vydání, časové platnosti a orgánu, který jej vydal.

(2) Vzor průkazu je uveden v příloze č. 2 k tomuto zákonu.

§ 15

Evidence pověřených osob

Evidence pověřených osob obsahuje údaje uváděné na průkazu (§ 14 odst. 1) s výjimkou podpisu jeho držitele.

HLAVA VII
NÁHRADA ZA MAJETKOVÉ ÚJMY A NÁHRADA ZA OMEZENÍ VYUŽÍVÁNÍ NEMOVITOSTI

§ 16

(1) Pověřená osoba je povinna šetřit práva a majetek vlastníka a po ukončení prací souvisejících s výkonem správy státních hranic uvést nemovitost do původního stavu. Přitom je povinna dbát, aby co nejméně rušila hospodaření a užívání nemovitosti. Může také po předchozím upozornění provádět v nezbytném rozsahu nutné úpravy terénu, oklešťovat nebo odstraňovat porosty překážející pracem při výkonu správy státních hranic.

(2) Jestliže není možné uvést nemovitost do původního stavu a vznikla-li vlastníku majetková újma v důsledku výkonu správy státních hranic, má právo na náhradu. Náhradu majetkové újmy hradí ministerstvo. Právo na náhradu majetkové újmy musí být uplatněno u ministerstva do 60 dnů od jejího vzniku, jestliže jde o újmu na polních kulturách, v ostatních případech do 1 roku ode dne jejího vzniku, jinak zaniká.

(3) Jestliže je vlastník nemovitosti omezen umístěním hraničního znaku nebo zařízení upozorňujícího na průběh státních hranic v obvyklém využívání nemovitosti, má právo na přiměřenou náhradu za toto omezení. Náhradu za omezení hradí ministerstvo, u něhož je nutno toto právo uplatnit do 1 roku ode dne oznámení o umístění hraničního znaku nebo zařízení upozorňujícího na průběh státních hranic na nemovitosti, jinak zaniká.

(4) Nedojde-li k dohodě o náhradě majetkové újmy nebo k dohodě o náhradě za omezení využívání nemovitosti do 3 měsíců ode dne podání návrhu na dohodu ministerstvem nebo do 3 měsíců ode dne uplatnění práva na náhradu vlastníkem nemovitosti, lze se náhrady domáhat u soudu.

(5) Náhrada za majetkovou újmu podle odstavce 2 nebo náhrada za omezení využívání nemovitosti podle odstavce 3 se neposkytuje, jde-li o nemovitost ve vlastnictví České republiky.

HLAVA VIII
ÚČAST VE SPRÁVNÍM ŘÍZENÍ

§ 17

Ministerstvo je dotčeným orgánem státní správy v územním a stavebním řízení, týká-li se toto řízení území nebo stavby v bezprostřední blízkosti státních hranic.

HLAVA IX
SPRÁVNÍ DELIKTY

§ 18

(1) Právnická osoba nebo fyzická osoba při výkonu své podnikatelské činnosti se dopustí porušení pořádku na úseku správy státních hranic, jestliže

a) zničí nebo poškodí, neoprávněně přemístí nebo neoprávněně odstraní hraniční znak nebo zařízení upozorňující na průběh státních hranic,
b) neoprávněně zasáhne do hraničního pruhu nebo do břehů nebo koryta hraničního vodního toku nebo do hraniční cesty, zhorší-li se tím zřetelnost průběhu státních hranic nebo jestliže se tím změní jejich poloha, nebo
c) neumožní nebo jinak ztíží pověřené osobě vstup, vjezd nebo výkon prací při správě státních hranic.

(2) Za porušení pořádku podle odstavce 1 může krajský úřad v přenesené působnosti uložit pokutu do výše 500 000 Kč, a to i opakovaně.

(3) Pokutu je možné uložit do jednoho roku ode dne, kdy se krajský úřad dozvěděl o porušení pořádku na úseku správy státních hranic, nejpozději však do tří let ode dne, kdy k porušení pořádku došlo. Při ukládání pokut se přihlíží zejména k závažnosti, způsobu provedení, době trvání a následkům protiprávního jednání.

(4) Pokutu vybírá a vymáhá orgán, který ji uložil.

(5) Výnos pokut je příjmem kraje.

ČÁST DRUHÁ

Změna zákona o přestupcích

§ 19

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění zákona č. 337/1992 Sb., zákona č. 344/1992 Sb., zákona č. 359/1992 Sb., zákona č. 67/1993 Sb., zákona č. 290/1993 Sb., zákona č. 134/1994 Sb., zákona č. 82/1995 Sb., zákona č. 237/1995 Sb., zákona č. 279/1995 Sb., zákona č. 289/1995 Sb., zákona č. 112/1998 Sb., zákona č. 168/1999 Sb., zákona č. 360/1999 Sb., zákona č. 29/2000 Sb., zákona č. 121/2000 Sb., zákona č. 132/2000 Sb., zákona č. 151/2000 Sb., zákona č. 258/2000 Sb., zákona č. 361/2000 Sb., zákona č. 370/2000 Sb., nálezu Ústavního soudu č. 52/2001 Sb., zákona č. 164/2001 Sb. a zákona č. 254/2001 Sb., se mění takto:

§ 44 včetně nadpisu zní:

„§ 44

Přestupky na úseku správy státních hranic

(1) Přestupku se dopustí ten, kdo

a) zničí, poškodí, neoprávněně přemístí nebo neoprávněně odstraní hraniční znak nebo zařízení upozorňující na průběh státních hranic,
b) neoprávněně zasáhne do hraničního pruhu nebo volné kruhové plochy nebo do břehů nebo koryta hraničního vodního toku nebo do hraniční cesty, zhorší-li se tím zřetelnost průběhu státních hranic nebo jestliže se tím změní jejich poloha, nebo
c) neumožní nebo jinak ztíží oprávněné osobě vstup, vjezd a nebo výkon prací při správě státních hranic.

(2) Za přestupek podle odstavce 1 písm. a) a b) lze uložit pokutu do 15 000 Kč a za přestupek podle odstavce 1 písm. c) pokutu do 5 000 Kč.“.

ČÁST TŘETÍ

SPOLEČNÁ A ZÁVĚREČNÁ USTANOVENÍ

§ 20

Využívání údajů z katastru nemovitostí

K zajištění přehledu o nemovitostech pro účely správy státních hranic je ministerstvo oprávněno využívat bezplatně údaje z katastru nemovitostí.[5])

§ 21

Zrušovací ustanovení

Zrušují se:

1. Zákon č. 245/1921 Sb. z. a n., o státních hranicích.
2. Vládní nařízení č. 237/1937 Sb. z. a n., jímž se stanoví ukončení doby provádění rozhraničovacích ustanovení mezinárodních smluv.

§ 22

Účinnost

Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1. ledna 2002.

Klaus v. r.

Havel v. r.

Zeman v. r.

[5]) Zákon č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky (katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Příloha č. 1 k zákonu č. 312/2001 Sb.

Vzor oválné tabule

Minimální rozměry oválné tabule jsou 530 mm šířky a 720 mm výšky.

Příloha č. 2 k zákonu č. 312/2001 Sb.

Vzor průkazu

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY

PRŮKAZ č. .....

Jméno, příjmení : .....
Číslo občanského průkazu
.....

Zaměstnavatel : .....

Platnost průkazu do : .....

Datum vydání : .....

.....
Jméno, příjmení, funkce
a vlastnoruční podpis
oprávněné osoby a úřední razítko

Tento průkaz je platný pouze s občanským průkazem.

.....
podpis držitele průkazu

Držitel tohoto průkazu je oprávněn :

a) **ke vstupu nebo vjezdu dopravním prostředkem a jinou technikou na pozemky, za účelem plnění úkolů při správě státních hranic podle zákona č. 312/2001 Sb., o státních hranicích,**

b) **k užívání nemovitostí ke zřizování, přemísťování nebo odstraňování vyznačení průběhu státních hranic, údržbě hraničního pruhu a volných kruhových ploch nebo k údržbě vyznačení průběhu státních hranic podle zákona č. 312/2001 Sb., o státních hranicích.**

SDĚLENÍ

Ministerstva vnitra
o opravě tiskových chyb

1. v zákoně č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů, a

2. v nařízení vlády č. 258/2001 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 25/1999 Sb., kterým se stanoví postup hodnocení nebezpečnosti chemických látek a chemických přípravků, způsob jejich klasifikace a označování a vydává Seznam dosud klasifikovaných nebezpečných chemických látek

1. V § 69 bodu 1 mají místo slov „zákona č. 40/ /1994 Sb., zákona č. 237/1992 Sb.“ správně být slova „zákona č. 40/1995 Sb., zákona č. 237/1995 Sb.“.

2. V bodě 12 má místo textu „S-45“ správně být text „S 45“; v bodě 15 v textu u věty S 64 má místo slova „použití“ správně být slovo „požití“.

Vydává a tiskne: Tiskárna Ministerstva vnitra, p. o., Bartůňkova 4, pošt. schr. 10, 149 01 Praha 415, telefon (02) 792 70 11, fax (02) 795 26 03 – **Redakce:** Ministerstvo vnitra, Nad Štolou 3, pošt. schr. 21/SB, 170 34 Praha 7-Holešovice, telefon: (02) 614 32341 a 614 33502, fax (02) 614 33502 – **Administrace:** písemné objednávky předplatného, změny adres a počtu odebíraných výtisků – MORAVIAPRESS, a. s., U Pošty 3061, 690 02 Břeclav, telefon 0627/305 161, fax: 0627/321 417. Objednávky ve Slovenské republice přijímá a titul distribuuje Magnet-Press Slovakia, s. r. o., Teslova 12, 821 02 Bratislava, tel.: 00421 2 44 45 46 28, fax: 44 45 46 27. **Roční předplatné** se stanovuje za dodávku kompletního ročníku včetně rejstříku a je od předplatitelů vybíráno formou záloh ve výši oznámené ve Sbírce zákonů. Závěrečné vyúčtování se provádí po dodání kompletního ročníku na základě počtu skutečně vydaných částek (první záloha na rok 2001 činila 3000,– Kč, druhá záloha na rok 2001 činí 3000,– Kč) – Vychází podle potřeby – **Distribuce:** celoroční předplatné i objednávky jednotlivých částek – MORAVIAPRESS, a. s., U Pošty 3061, 690 02 Břeclav, telefon: 0627/305 179, 305 153, fax: 0627/321 417. **Internetová prodejna:** www.sbirkyzakonu.cz – **Drobný prodej** – **Benešov:** HAAGER – Potřeby školní a kancelářské, Masarykovo nám. 101; **Brno:** Vyšehrad, s. r. o., Kapucínské nám. 11, Knihkupectví M. Ženíška, Květinářská 1, M.C.DES, Cejl 76, SEVT, a. s., Česká 14; **České Budějovice:** PROSPEKTRUM, Kněžská 18, SEVT, a. s., Česká 3; **Hradec Králové:** TECHNOR, Hořická 405; **Cheb:** EFREX, s. r. o., Karlova 31; **Chomutov:** DDD Knihkupectví – Antikvariát, Ruská 85; **Kadaň:** Knihařství – Přibíková, J. Švermy 14; **Kladno:** eL VaN, Ke Stadionu 1953; **Klatovy:** Krameriovo knihkupectví, Klatovy 169/I.; **Liberec:** Podještědské knihkupectví, Moskevská 28; **Most:** Knihkupectví Šeříková, Ilona Růžičková, Šeříková 529/1057, Knihkupectví „U Knihomila“, Ing. Romana Kopková, Moskevská 1999; **Napajedla:** Ing. Miroslav Kučeřík, Svatoplukova 1282; **Olomouc:** ANAG, spol. s r. o., Denisova č. 2, BONUM, Ostružnická 10, Tycho, Ostružnická 3; **Ostrava:** LIBREX, Nádražní 14, Profesio, Hollarova 14, SEVT, a. s., Nádražní 29; **Pardubice:** LEJHANEC, s. r. o., Sladkovského 414; **Plzeň:** ADMINA, Úslavská 2, EDICUM, Vojanova 45, Technické normy, Lábkova pav. č. 5; **Praha 1:** Dům učebnic a knih Černá Labuť, Na Poříčí 25, FIŠER-KLEMENTINUM, Karlova 1, KANT CZ, s. r. o., Hybernská 5, LINDE Praha, a. s., Opletalova 35, Moraviapress, a. s., Na Florenci 7-9, tel.: 02/232 07 66, PROSPEKTRUM, Na Poříčí 7; **Praha 2:** ANAG, spol. s r. o., nám. Míru 9 (Národní dům), BMSS START, s. r. o., Vinohradská 190, NEWSLETTER PRAHA, Šafaříkova 11; **Praha 4:** PROSPEKTRUM, Nákupní centrum Budějovická, Olbrachtova 64, SEVT, a. s., Jihlavská 405; **Praha 5:** SEVT, a. s., E. Peškové 14; **Praha 6:** PPP – Staňková Isabela, Puškinovo nám. 17; **Praha 8:** JASIPA, Zenklova 60, Specializovaná prodejna Sbírky zákonů, Sokolovská 35, tel.: 02/24 81 35 48; **Praha 10:** Abonentní tiskový servis, Hájek 40, Uhříněves; **Přerov:** Knihkupectví EM-ZET, Bartošova 9; **Sokolov:** KAMA, Kalousek Milan, K. H. Borovského 22, tel.: 0168/303 402; **Šumperk:** Knihkupectví D-G, Hlavní tř. 23; **Tábor:** Milada Šimonová – EMU, Budějovická 928; **Teplice:** L + N knihkupectví, Kapelní 4; **Trutnov:** Galerie ALFA, Bulharská 58; **Ústí nad Labem:** Severočeská distribuční, s. r. o., Havířská 327, tel.: 047/560 38 66, fax: 047/560 38 77; **Zábřeh:** Knihkupectví PATKA, Žižkova 45; **Zatec:** Prodejna U Pivovaru, Žižkovo nám. 76. **Distribuční podmínky předplatného:** jednotlivé částky jsou expedovány neprodleně po dodání z tiskárny. Objednávky nového předplatného jsou vyřizovány do 15 dnů a pravidelné dodávky jsou zahajovány od nejbližší částky po ověření úhrady předplatného nebo jeho zálohy. Částky vyšlé v době od zavedování předplatného do jeho úhrady jsou doposílány jednorázově. Změny adres a počtu odebíraných výtisků jsou prováděny do 15 dnů. **Reklamace:** informace na tel. čísle 0627/305 168. V písemném styku vždy uvádějte IČO (právnická osoba), rodné číslo (fyzická osoba). **Podávání novinových zásilek** povoleno Českou poštou, s. p., Odštěpný závod Jižní Morava Ředitelství v Brně č. j. P/2-4463/95 ze dne 8. 11. 1995.

312/2001 Sb.

ZÁKON

ze dne 8. srpna 2001

o státních hranicích

Změna: 250/2016 Sb., 183/2017 Sb.
Změna: 225/2017 Sb.

Parlament se usnesl na tomto zákoně České republiky:

ČÁST PRVNÍ

STÁTNÍ HRANICE ČESKÉ REPUBLIKY

HLAVA I

ZÁKLADNÍ USTANOVENÍ

§ 1

Předmět úpravy

(1) Tento zákon upravuje ve věcech státních hranic České republiky (dále jen „státní hranice")

a) výkon státní správy,

b) práva a povinnosti fyzických osob a právnických osob.

(2) Pokud Parlamentem schválené, ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy, kterými je Česká republika vázána, (dále jen „mezinárodní smlouva") stanoví něco jiného než tento zákon, použije se mezinárodní smlouva.

§ 2

Základní pojmy

(1) Státní hranice oddělují výsostné území České republiky od území sousedních států jak na zemském povrchu, tak svislým směrem ve vzdušném prostoru i pod zemským povrchem, v nadzemních i podzemních stavbách a zařízeních. Státní hranice jsou stanoveny mezinárodní smlouvou nebo ústavním zákonem. Polohu státních hranic lze určit z hraničního dokumentárního díla nebo z vyznačení průběhu státních hranic v terénu.

(2) Hraniční dokumentární dílo je soubor geodetických a popisných údajů o státních hranicích. Obsah a forma hraničního dokumentárního díla jsou stanoveny mezinárodní smlouvou.

(3) Čáru státních hranic tvoří souvislá množina bodů, které určují průběh státních hranic na zemském povrchu a jejichž polohu lze určit z hraničního dokumentárního díla.

(4) Lomový bod je bodem čáry státních hranic, v němž čára státních hranic mění směr, a jeho polohu lze určit z hraničního dokumentárního díla.

(5) Hraničním vodním tokem je tok, kterým podle mezinárodní smlouvy probíhá v podélném směru čára státních hranic.

(6) Údržbou vyznačení průběhu státních hranic je kontrola správnosti polohy hraničních znaků a obnova jejich stabilizace a nátěrů.

HLAVA II

PRŮBĚH A VYZNAČENÍ STÁTNÍCH HRANIC

§ 3

Průběh a vyznačení státních hranic

(1) Průběh státních hranic musí být zřetelný, jednoznačný a musí být vyznačen hraničními znaky. Poloha hraničních znaků a nevyznačených lomových bodů je určena souřadnicemi uvedenými v hraničním dokumentárním díle.

(2) Hraniční znak je měřickou značkou tvořenou povrchovou stabilizací anebo povrchovou a podzemní stabilizací osazenou centricky nad sebou.

(3) Polohu, tvar a rozměry hraničních znaků, materiál, z něhož jsou zhotoveny, jakož i jejich popis stanoví mezinárodní smlouva.

§ 4

Přímé a nepřímé vyznačení státních hranic

(1) Jestliže státní hranice probíhají

a) po spojnici hraničních znaků nebo po spojnici lomových bodů, jsou vyznačeny přímo,

b) hraničním vodním tokem, hraniční cestou, hraničním příkopem nebo jiným způsobem stanoveným v hraničním dokumentárním díle, který neumožňuje přímé vyznačení, jsou vyznačeny nepřímo.

(2) Při přímém vyznačení jsou hraniční znaky osazeny v čáře státních hranic. Při nepřímém vyznačení jsou hraniční znaky umístěny střídavě nebo v párech po obou stranách čáry státních hranic.

§ 5

Zařízení upozorňující na průběh státních hranic

(1) Zařízením upozorňujícím na průběh státních hranic jsou

a) oválná tabule s vyobrazením velkého státního znaku a modrým nápisem „Česká republika" na bílém podkladu (dále jen „oválná tabule"),

b) obdélníková tabule s červeným nápisem „POZOR! STÁTNÍ HRANICE", „POZOR! STÁTNÍ HRANICE PROBÍHAJÍ HRANIČNÍ CESTOU", „POZOR! STÁTNÍ HRANICE PROBÍHAJÍ HRANIČNÍM VODNÍM TOKEM", „POZOR! STÁTNÍ HRANICE PROBÍHAJÍ PLAVEBNÍ DRÁHOU", „POZOR! STÁTNÍ HRANICE PROBÍHAJÍ PO OKRAJI CESTY" nebo „POZOR! STÁTNÍ HRANICE PROBÍHAJÍ PO BŘEHU VODNÍHO TOKU" na bílém podkladu (dále jen „textová tabule").

(2) Oválná tabule se umisťuje na státních hranicích zejména na místech, která jsou podle dohod uzavřených se sousedními státy určena pro překračování státních hranic.

(3) Textová tabule se umisťuje v prostoru do 50 m od státních hranic (dále jen „bezprostřední blízkost státních hranic").

(4) Zařízení upozorňující na průběh státních hranic jsou ve vlastnictví České republiky.

(5) Vzor oválné tabule je uveden v příloze č. 1 k tomuto zákonu.

§ 6

Umisťování zařízení upozorňujících na průběh státních hranic

Zařízení upozorňující na průběh státních hranic se umisťují

a) na pozemku tak, aby jeho vlastník byl omezen v nejmenší možné míře; na umístění tohoto zařízení na zemědělském pozemku se nevztahuje ochrana zemědělské půdy podle zvláštního právního předpisu,[1])

b) u dálnic, silnic nebo místních komunikací sloužících k provozu vozidel nebo chůzi co nejblíže krajnici těchto pozemních komunikací,

c) do svislé nebo vodorovné plochy konstrukce staveb; umístění nesmí ohrozit stabilitu stavby nebo omezit její užívání.

HLAVA III

HRANIČNÍ PRUH A VOLNÁ KRUHOVÁ PLOCHA

§ 7

(1) K zajištění zřetelnosti průběhu státních hranic a k ochraně hraničních znaků je podél státních hranic na úsecích přímého vyznačení hraniční pruh o šíři 1 m (dále jen „hraniční pruh"). Kolem každého hraničního znaku na úsecích nepřímo vyznačujících průběh státních hranic je volná kruhová plocha o poloměru 1 m (dále jen „volná kruhová plocha").

(2) Hraniční pruh a volná kruhová plocha jsou udržovány trvale přehledné, bez vzrostlé vegetace a jiných překážek ztěžujících viditelnost hraničních znaků a zřetelnost průběhu státních hranic a v případě hraničního pruhu i viditelnost na oba sousední hraniční znaky.

(3) V hraničním pruhu a ve volné kruhové ploše je zakázáno provádět stavbu nebo jinou činnost, jejichž důsledkem může být narušení hraničních znaků nebo zhoršení zřetelnosti průběhu státních hranic.

(4) Ustanovení odstavce 3 se nevztahuje na stavbu zřizovanou ve veřejném zájmu a sloužící tomuto zájmu nebo jinou činnost, která je prováděna ve veřejném zájmu.

HLAVA IV

PŮSOBNOST MINISTERSTVA VNITRA

§ 8

Ministerstvo vnitra (dále jen „ministerstvo“) při správě státních hranic

a) zabezpečuje vytyčování, vyznačování, zaměřování a údržbu vyznačení průběhu státních hranic, s výjimkou zeměměřických činností na státních hranicích prováděných podle zvláštního právního předpisu,[2])

b) zabezpečuje údržbu hraničního pruhu a volných kruhových ploch,

c) spravuje hraniční dokumentární dílo,

d) zabezpečuje činnost hraničních komisí zřízených k plnění závazků vyplývajících pro Českou republiku z mezinárodních smluv,

e) koordinuje činnost státních orgánů ve věcech týkajících se správy státních hranic,

f) vyjadřuje se ke stavbám, stavebním, technickým a jiným opatřením na státních hranicích nebo v jejich bezprostřední blízkosti, zejména z hlediska vlivu na vyznačení průběhu státních hranic,

g) poskytuje náhradu za majetkové újmy nebo náhradu za omezení využívání nemovitosti vzniklé v souvislosti s výkonem správy státních hranic,

h) vykupuje pozemky, které mají být na základě mezinárodní smlouvy o změnách průběhu státních hranic předány sousedním státům,

i) vydává průkazy podle mezinárodních smluv,[3])

j) vede evidenci osob, kterým byl vydán průkaz k výkonu činností na státních hranicích (dále jen „průkaz“), a

k) zabezpečuje umístění zařízení upozorňujících na průběh státních hranic,

l) je dotčeným orgánem při posuzování zralosti projektů společného zájmu energetické infrastruktury[6]) a uplatňuje závazné stanovisko ve společném územním a stavebním řízení pro stavby projektů společného zájmu z hlediska správy státních hranic.

HLAVA V

PRÁVA A POVINNOSTI FYZICKÝCH NEBO PRÁVNICKÝCH OSOB V SOUVISLOSTI SE SPRÁVOU STÁTNÍCH HRANIC

§ 9

Vstup nebo vjezd na pozemky

Osoba, která plní úkoly při správě státních hranic (dále jen „pověřená osoba“), je oprávněna při výkonu těchto činností vstupovat nebo vjíždět v nezbytném rozsahu na pozemky, které se nachází ve vzdálenosti do 3 km od státních hranic (dále jen „pozemky“). Je-li pozemek oplocen, je pověřená osoba oprávněna na něj vstoupit nebo vjet jen za součinnosti jeho vlastníka nebo uživatele.

§ 10

Užívání nemovitosti

(1) Pověřená osoba může jen v nezbytně nutném rozsahu užívat pozemek nebo stavbu nacházející se na pozemku (dále jen „nemovitost“) ke zřizování, přemisťování, odstraňování vyznačení průběhu státních hranic, údržbě hraničního pruhu nebo volných kruhových ploch nebo k údržbě vyznačení průběhu státních hranic.

(2) Ministerstvo před umístěním hraničního znaku informuje o záměru jeho zřízení vlastníka nemovitosti a písemně ho poučí o právech a povinnostech, které mu zřízením hraničního znaku vznikají.

(3) Jsou-li činnostmi podle odstavce 1 dotčeny jiné zvláštním právním předpisem chráněné zájmy,[4]) postupuje se po předchozím projednání s orgány státní správy nebo orgány územních samosprávných celků, jimž přísluší ochrana těchto zájmů.

(4) Ustanovení odstavců 1 až 3 se použijí obdobně i na zařízení upozorňující na průběh státních hranic.

§ 11

Povinnosti vlastníka nebo uživatele nemovitosti

(1) Vlastník nebo uživatel nemovitosti je povinen

a) umožnit vstup nebo vjezd na pozemky v souvislosti se správou státních hranic nebo výkon prací při správě státních hranic,

b) strpět umístění hraničního znaku nebo zařízení upozorňujícího na průběh státních hranic na nemovitosti,

c) zdržet se činnosti, jež může ohrozit, poškodit, zničit nebo jinak znehodnotit hraniční znak nebo zařízení upozorňující na průběh státních hranic nebo ztížit jejich využívání,

d) oznámit bez odkladu ministerstvu poškození, zničení, neoprávněné přemístění nebo odstranění nebo jiné znehodnocení hraničního znaku nebo zařízení upozorňujícího na průběh státních hranic, nebo

e) zdržet se činnosti, která může změnit stav hraničního pruhu nebo volné kruhové plochy nebo snížit, popřípadě znemožnit viditelnost průběhu státních hranic.

(2) Uživatelem podle odstavce 1 je osoba, která nemovitost užívá na základě smluvního vztahu k vlastníkovi nebo na základě jiného právního titulu; za uživatele se považuje i organizační složka státu. Obdobně to platí pro uživatele pozemku podle § 9.

§ 12

Povinnosti správce hraničního vodního toku

Správce hraničního vodního toku je povinen

a) udržovat hraniční vodní tok podle možnosti tak, aby nedocházelo ke změnám koryta hraničního vodního toku, pokud tomu nebrání podstatné vodohospodářské nebo ekologické zájmy, a

b) oznámit bez odkladu ministerstvu práce na hraničním vodním toku, jimiž může být dotčeno koryto hraničního vodního toku, nebo změnu břehů nebo koryta hraničního vodního toku, jakož i poškození, zničení, neoprávněné přemístění nebo odstranění nebo jiné znehodnocení hraničního znaku u hraničního vodního toku.

HLAVA VI

PRŮKAZ A EVIDENCE POVĚŘENÝCH OSOB

§ 13

Vydávání průkazu

Pověřená osoba při činnostech podle § 9 a 10 prokazuje oprávnění ke vstupu nebo vjezdu na pozemky nebo k užívání nemovitostí průkazem, který ji vydá ministerstvo, a občanským průkazem.

§ 14

Náležitosti průkazu

(1) Průkaz obsahuje

a) údaje o držiteli průkazu, údaj o jeho zaměstnavateli, a

b) údaje o datu vydání, časové platnosti a orgánu, který jej vydal.

(2) Vzor průkazu je uveden v příloze č. 2 k tomuto zákonu.

§ 15

Evidence pověřených osob

Evidence pověřených osob obsahuje údaje uváděné na průkazu (§ 14 odst. 1) s výjimkou podpisu jeho držitele.

HLAVA VII

NÁHRADA ZA MAJETKOVÉ ÚJMY A NÁHRADA ZA OMEZENÍ VYUŽÍVÁNÍ NEMOVITOSTI

§ 16

(1) Pověřená osoba je povinna šetřit práva a majetek vlastníka a po ukončení prací souvisejících s výkonem správy státních hranic uvést nemovitost do původního stavu. Přitom je povinna dbát, aby co nejméně rušila hospodaření a užívání nemovitosti. Může také po předchozím upozornění provádět v nezbytném rozsahu nutné úpravy terénu, oklešťovat nebo odstraňovat porosty překážející pracem při výkonu správy státních hranic.

(2) Jestliže není možné uvést nemovitost do původního stavu a vznikla-li vlastníku majetková újma v důsledku výkonu správy státních hranic, má právo na náhradu. Náhradu majetkové újmy hradí ministerstvo. Právo na náhradu majetkové újmy musí být uplatněno u ministerstva do 60 dnů od jejího vzniku, jestliže jde o újmu na polních kulturách, v ostatních případech do 1 roku ode dne jejího vzniku, jinak zaniká.

(3) Jestliže je vlastník nemovitosti omezen umístěním hraničního znaku nebo zařízení upozorňujícího na průběh státních hranic v obvyklém využívání nemovitosti, má právo na přiměřenou náhradu za toto omezení. Náhradu za omezení hradí ministerstvo, u něhož je nutno toto právo uplatnit do 1 roku

ode dne oznámení o umístění hraničního znaku nebo zařízení upozorňujícího na průběh státních hranic na nemovitosti, jinak zaniká.

(4) Nedojde-li k dohodě o náhradě majetkové újmy nebo k dohodě o náhradě za omezení využívání nemovitosti do 3 měsíců ode dne podání návrhu na dohodu ministerstvem nebo do 3 měsíců ode dne uplatnění práva na náhradu vlastníkem nemovitosti, lze se náhrady domáhat u soudu.

(5) Náhrada za majetkovou újmu podle odstavce 2 nebo náhrada za omezení využívání nemovitosti podle odstavce 3 se neposkytuje, jde-li o nemovitost ve vlastnictví České republiky.

HLAVA VIII

ÚČAST VE SPRÁVNÍM ŘÍZENÍ

§ 17

Ministerstvo je dotčeným orgánem státní správy v územním a stavebním řízení, týká-li se toto řízení území nebo stavby v bezprostřední blízkosti státních hranic.

HLAVA IX

PŘESTUPKY

§ 18

(1) Fyzická, právnická nebo podnikající fyzická osoba se dopustí přestupku tím, že

a) zničí nebo poškodí, neoprávněně přemístí nebo neoprávněně odstraní hraniční znak nebo zařízení upozorňující na průběh státních hranic,

b) neoprávněně zasáhne do hraničního pruhu nebo do břehů nebo koryta hraničního vodního toku nebo do hraniční cesty, zhorší-li se tím zřetelnost průběhu státních hranic, nebo jestliže se tím změní jejich poloha, nebo

c) neumožní nebo jinak ztíží pověřené osobě vstup, vjezd nebo výkon prací při správě státních hranic.

(2) Za přestupek podle odstavce 1 lze uložit pokutu do 500 000 Kč.

(3) Přestupky podle odstavce 1 projednává krajský úřad.

(4) Přestupek podle odstavce 1 může projednat příkazem na místě orgán Policie České republiky.

(5) Pokutu vybírá a vymáhá orgán, který ji uložil.

ČÁST DRUHÁ

zrušena

§ 19

zrušen

ČÁST TŘETÍ

SPOLEČNÁ A ZÁVĚREČNÁ USTANOVENÍ

§ 20

Využívání údajů z katastru nemovitostí

K zajištění přehledu o nemovitostech pro účely správy státních hranic je ministerstvo oprávněno využívat bezplatně údaje z katastru nemovitostí.[5])

§ 21

Zrušovací ustanovení

Zrušují se:

1. Zákon č. 245/1921 Sb. z. a n., o státních hranicích.
2. Vládní nařízení č. 237/1937 Sb. z. a n., jímž se stanoví ukončení doby provádění rozhraničovacích ustanovení mezinárodních smluv.

§ 22

Účinnost

Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1. ledna 2002.

Klaus v. r.

Havel v. r.

Zeman v. r.

Příl. 1

Vzor oválné tabule

Obrázek 312-2001.jpg

Plná velikost obrázku
Minimální rozměry oválné tabule jsou 530 mm šířky a 720 mm výšky.

Minimální rozměry oválné tabule jsou 530 mm šířky a 720 mm výšky.

Příl. 2

Vzor průkazu

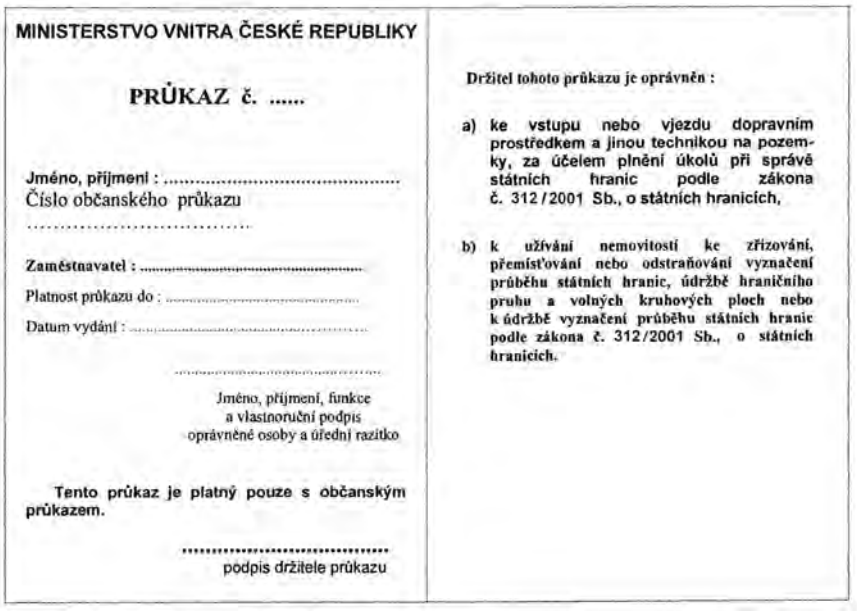

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY

PRŮKAZ č. .....

Jméno, příjmení : .....
Číslo občanského průkazu
.....

Zaměstnavatel : .....

Platnost průkazu do : .....

Datum vydání : .....

.....
Jméno, příjmení, funkce
a vlastnoruční podpis
oprávněné osoby a úřední razítko

Tento průkaz je platný pouze s občanským průkazem.

.....
podpis držitele průkazu

Držitel tohoto průkazu je oprávněn :

a) ke vstupu nebo vjezdu dopravním prostředkem a jinou technikou na pozemky, za účelem plnění úkolů při správě státních hranic podle zákona č. 312/2001 Sb., o státních hranicích,

b) k užívání nemovitostí ke zřizování, přemísťování nebo odstraňování vyznačení průběhu státních hranic, údržbě hraničního pruhu a volných kruhových ploch nebo k údržbě vyznačení průběhu státních hranic podle zákona č. 312/2001 Sb., o státních hranicích.

---

[1]) Zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů.

[2]) Zákon č. 359/1992 Sb., o zeměměřických a katastrálních orgánech, ve znění pozdějších předpisů.

[3]) Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou o společných státních hranicích ze dne 21. prosince 1973 uveřejněná pod č. 95/1975 Sb. Smlouva mezi Českou republikou a Spolkovou republikou Německo o společných státních hranicích ze dne 3. listopadu 1994 uveřejněná pod č. 266/1997 Sb. Smlouva mezi Českou republikou a Polskou republikou o společných státních hranicích ze dne 17. ledna 1995 uveřejněná pod č. 181/1996 Sb. Smlouva mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o společných státních hranicích ze dne 4. ledna 1996 uveřejněná pod č. 246/1997 Sb.

[4]) Například zákon č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

[5]) Zákon č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky (katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů.

[6]) Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 347/2013 ze dne 17. dubna 2013, kterým se stanoví hlavní směry pro transevropské energetické sítě a kterým se zrušuje rozhodnutí č. 1364/2006/ES a mění nařízení (ES) č. 713/2009, (ES) č. 714/2009 a (ES) č. 715/2009.

Použité prameny a literatura:

– Beneš, Edvard: *Mnichovské dny*, Svoboda, 1968
– Beneš, Edvard: *Paměti*, Orbis 1947
– Čepelka, Čestmír, Šturma, Pavel: *Mezinárodní právo veřejné*, C. H. Beck, Praha 2008
– Dejmek, Jindřich a kol.: *Zrod nové Evropy: Versailles, St.-Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2011
– Doležal, Miloslav, Malý, Karel, Vaněček, Václav: *Prameny k dějinám státu a práva v Československu*, část II, Praha, SPN 1959, str. 248
– Hartl, Karel: *Právo a státní hranice ČSSR*, Naše vojsko, 1983
– Hronský, Marián: Trianon: *Vznik hranic Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*, Veda 2011
– Cholínský, Jan: *Mnichovská zrada nebo pražský krach? Nečasova mise a rozpad Československa* - https://rcmonitor.cz/zpravy/vatikan/mnichovska-zrada-nebo-prazsky-krach-necasova-mise-a-rozpad-ceskoslovenska-v-roce-1938/3237
– Kadlec, Čeněk: *Hry o hranice*, vlastní náklad autora, 2001, 1. vydání, tisk BCS, s.r.o., Chrást u Poříčan
– Klika, Ladislav: *Československí zeměměřičtí inženýři a hranice Republiky*, Zeměměřický obzor, Praha 1947
– Klíma, Karel: *Ústavní právo*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Dobrá voda, 2002
– Klíma, Karel a kolektiv: *Encyklopedie ústavního práva*, ASPI, 2007
– König, Heinz: *Die Entstehung der österreichisch-tschechoslowakischen Staatsgrenze" in Őesterreichische Zeitschrift für „Vermessung&Geoinformation" (The emergence of the Austro-Czechoslovak state boundary with special consideration of Section XI- Thaya-March-Danube)*, č. 3/2019, publikovaný ke stému výročí *Saint-Germainské* mírové smlouvy
– Krčmář, Otokar: *Československí zeměměřiči a stanovení státních hranic*, Zeměměřický věstník č. 8/1928
– Krčmář, Otokar: *Rozhraničovací práce na pomezí československo-rumunském*, Zeměměřický věstník č. 6 a 7 a 9 až 12/1928
– Mikeš, Pavel: *Vývoj státních hranic Československé republiky a České republiky*, Tiskárna Ministerstva vnitra, 2018
– Mikeš, Pavel, Gronwaldtová Wagnerová, Petra: *Hraniční statuty v československé smluvní praxi*, Správní právo č. 3/2019
– Mlsna, Petr, Kněžínek, Jan: *Mezinárodní smlouvy v českém právu*, Linde, a.s., Praha, 2009
– Ottův slovník naučný, dodatky, svazek I/2, nakladatelství J. OTTO, Praha 1931
– Pavlíček Václav a kolektiv: *Ústavní právo a státověda*, II. díl, část 1, Linde a.s. Praha 2001
– Pavlíček, Václav, Hřebejk, Jiří: *Ústava a ústavní řád České republiky*, 1. díl: Ústavní systém, 2. Doplněné vydání, Linde Praha a. s. 1998
– Roubík, Václav: *Náš stát na poli mezinárodním, Hranice státu československého*, Ročenka Československé republiky, str. 40 a n. ročník 3, rok vydání 1924)
– Roubík, Václav: *Memorandum o vzniku, vývoji a stavu činnosti ministerstva veřejných prací na československo-německé hranici*, Praha 1932, Hraniční archív Ministerstva vnitra

– Rychetský, Pavel, Langášek, Tomáš, Herc, Tomáš, Mlsna, Petr a kolektiv: *Ústava České republiky*, Wolters Kluwer, 2015
– Semerád, Augustin: *Rozhraničovací práce*, Zeměměřický věstník č. 4 a 5/1922
– Sládeček, Vladimír, Mikule, Vladimír, Suchánek, Radovan, Syllová, Jindřiška: *Ústava České republiky*, komentář, 2. vydání, C. H. Beck 2007
– Slovník veřejného práva československého, red. Antonín Hobza, Jiří Hoetzel a další, Eulex Bohemia, Praha 2000
– Sovinský, Jaroslav: *Státní území a státní hranice Československé republiky a České republiky*, doktorská dizertační práce, Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Praha 2004
– Šmída, Zdeněk: *Almanach Československých státních hranic* 1918-1938, Tribun EU, Brno 2018
– Šmída, Zdeněk: *Vývoj českých státních hranic*, 1. vydání, Fortuna 2016
– Twaroch, Christoph: *Österreichs Staatsgrenze und das Völkerrecht (Austrias state borders and international law, in Österreichische Zeitschrift für „Vermessung&Geoinformation"*, č. 3/2019
– Zdobinský, Stanislav a kolektiv: *Československá ústava*, Panorama Praha 1988
– Technická zpráva o provedení rozhraničovacích prací s Maďarskem, Ministerstvo veřejných prací, bez uvedení data a místa vydání, Hraniční archiv Ministerstva vnitra
– Technická zpráva o provedení rozhraničovacích prací s Polskem, Ministerstvo veřejných prací, Hradec Králové, říjen 1927, Hraniční archiv Ministerstva vnitra
– Technická zpráva o provedení rozhraničovacích prací s Rakouskem, Ministerstvo veřejných prací, Praha červen 1928, Hraniční archiv Ministerstva vnitra
– Technická zpráva o provedení rozhraničovacích prací s Rumunskem, Ministerstvo veřejných prací, Praha, březen 1927, Hraniční archiv Ministerstva vnitra
– fotokopie originálních vyhotovení mezinárodních smluv (archiv Ministerstva zahraničních věcí)
– fotodokumentace (obrazová příloha) – archiv Českého úřadu zeměměřického a katastrálního
– hraniční dokumenty (archiv oddělení státních hranic odboru všeobecné správy Ministerstva vnitra)
– vládní návrhy hraničních smluv a ústavních zákonů, parlamentní tisky, jakož i další související materiály z ústavního projednání (archiv vlády České republiky, archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, archiv Senátu Parlamentu České republiky)

Seznam zdrojů obrazové dokumentace

1. Obr. č. 1 až 5 – Hraniční archiv Ministerstva vnitra
2. Obr. č. 6 – Národní archiv
3. Obr. č. 7 až 15 – Hraniční archiv Ministerstva vnitra
4. Obr. č. 16 – Archiv Ministerstva zahraničních věcí
5. Obr. č. 17 až 18 – Hraniční archiv Ministerstva vnitra
6. Obr. č. 19 – Archiv Ministerstva zahraničních věcí
7. Obr. č. 20 až 21 – Hraniční archiv Ministerstva vnitra
8. Obr. č. 22 až 24 – Národní archiv
9. Obr. č. 25 až 37 – Hraniční archiv Ministerstva vnitra
10. Obr. č. 38 až 43 – Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy
11. Obr. č. 44 až 56 – Hraniční archiv Ministerstva vnitra
12. Obr. č. 57 a 58 – Archiv Českého úřadu zeměměřického a katastrálního
13. Obr. č. 59 až 63 – Hraniční archiv Ministerstva vnitra
14. Obr. č. 64 – Ministerstvo vnitra Slovenské republiky
15. Obr. č. 65 až 72 – Hraniční archiv Ministerstva vnitra
16. Obr. č. 73 až 75 – Archiv Mgr. Zdeňka Šmídy
17. Obr. č. 76 až 78 – Archiv Českého úřadu zeměměřického a katastrálního
18. Obr. č. 79 – Hraniční archiv Ministerstva vnitra
19. Obr. č. 80 – Archiv Ing. Hynka Hladíka
20. Obr. č. 81 až až 93 – Hraniční archiv Ministerstva vnitra

Vytiskla Tiskárna Ministerstva vnitra

Bartůňkova 1159/4, 149 01 Praha 11 – Chodov
450 výtisků pro služební potřebu

Publikace neprošla odbornou redakcí

Redakce: JUDr. Petra Gronwaldtová Wagnerová
Grafická redakce obrazové části: Miroslav Konůpka
Počet stran: 136
1. vydání